

Іван Семенович Сміян

Amicus Plato, sed magis amica veritas
(Платон мені друг, але істина дорожча)

З ЖУРБОЮ РАДІСТЬ ОБНЯЛАСЬ...

(частина сьома)

Багато говорять про вдячність учнів своїм вчителям. Про це писав не лише Гіппократ, про це думає або це має на увазі кожна людина. Таке психологічне ставлення людини до відносин «вчитель — учень» є основою безупинного зв'язку поколінь. У цьому — значна частка того бальзаму, який підтримує різнобарвність життя (і журба, і радість, і...) на землі. І насиченість життя значною мірою залежить від життєздатності такого бальзаму.

Однак слід пам'ятати слова з Талмуда: «Багато чого я навчився у своїх наставників, ще більше — у своїх товаришів, але найбільше — у своїх учнів». Таким чином, можна стверджувати, що людство навічно пов'язане між собою й природою, люди постійно впливають один на одного, водночас почувачись індивідуальностями. Наші відчуття життя — це, насамперед, відображення наших бажань, вміння налаштуватись на добро чи зло, оптимістично сприймати навколишнє чи навпаки...

І все ж таки, хоч це й сумно:

*Здесь все меня переживет,
Все, даже ветхие скворешни...*

А. Ахматова

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2006

УДК 82-94
С 50

Дизайн обкладинки *Світлани Демчак*
Відповідальна за випуск *Маргарита Більчук*

Сміян Іван Семенович

С 50 3 журбою радість обнялась... (частина сьома). — Тернопіль:
Підручники і посібники, 2006. — 192 с.
ISBN 966-07-0671-5

ISBN 966-07-0671-5

УДК 82-94

© Сміян І. С., 2006

ПЕРЕДМОВА

Молитва на новий день

Господи Ісусе, в тиші цього настаючого ранку я прихожу до Тебе і прошу Тебе з покірністю й довір'ям про Твій мир, Твою мудрість, Твою силу. Дай, щоб я оглядав (-ла) світ очима, повними любові. Дай мені зрозуміти, що вся велич Церкви витікає з Твого хреста, як її джерела. Дай мені сприйняти мого ближнього як людину, яку Ти хочеш любити через мене. Дай мені готовність віддано йому служити і розвивати все добре, що Ти вклав у нього.

Мої слова повинні випромінювати лагідність, і вся моя поведінка повинна встановлювати мир.

Тільки такі думки, які поширюють благодать, повинні залишатися в моїй душі.

Закрий мої вуха від всякого недоброзичливого слова і всякої злісної критики. Хай язик мій служить тільки для возвеличення добра. Насамперед сприяй, о Господи, щоб я був (-ла) повний (-на) веселого настрою і доброзичливості, щоб усі, кого я зустрічаю, відчували як Твою присутність, так і Твою любов. Покрий моє серце сяйвом Твоєї доброти і Твоєї краси, щоб я відкривав (-ла) Тебе протягом цього дня.

Амінь.

Якщо уявити собі, що кожна клітина організму людини на цій невеличкій планеті генетично пронизана змістом слів «Молитви на новий день», то ми не те що не знали б про численні повсякденні негаразди, а навіть на думку б не спали такі страхіття, які відбуваються в Чечні, Іраку... А яким було би сприйняття довкілля? Неба, сонця, місяця, зірок, рослинного і тваринного світу, окремої бджілки, окремого метелика, котика, собачки, вишні, яблуні, троянди, ромашки... Усе це покликане наповнювати наші душі теплом, світлом, спокоєм, доброзичливістю, оптимізмом, творчим натхненням, любов'ю... Як небагато від нас вимагається, щоб ми завжди були щасливими! І якими ми залишаємося, коли не наслідуюмо настанови «Молитви...»: «Хто спізнав владу й цілковиту можливість принизити найбільшим приниженням іншу істоту..., той уже несамохіть якимось втрачає владу над своїми відчуттями.

Тиранство є звичка; воно наділене розвитком, воно розвивається, врешті, у хворобу. Я стою на тому, що найкраща людина може через звичку огрубіти й отупіти до ступеня звіра» (Ф. М. Достоевський). Під владою слід розуміти керівництво не лише державою, різноманітними її галузями, установами, фірмами..., а й дружиною (чоловіком), дітьми (дитиною)... «Влада розбещує, абсолютна влада розбещує абсолютно» (Джон Актон). А тому: «У переважанні влади над самим собою є один із шляхів удосконалення ідеалу людини» (Б. Дізраелі). Якби про це ми пам'ятали щомиті! Якби ми не тільки пам'ятали, а й реалізували це вранці, в обід, увечері й уночі, реалізували не тільки під тиском розуму, а інстинктивно, тоді б у нас залишився час на пізнання необмеженої краси ПРИРОДИ, на добрі справи, на любов і ласку до ближнього. У такому випадку не марнували б ми своє життєве спрямування на «колотнечу», варіант якої навожу:

Із колін таки на рівні
Зводились потроху,
Бо вже партій по Вкраїні —
Як чортополоху.
Прокинешся рано-вранці,
Вихопишся з хати,
Глип сюди — республіканці,
Туди — демократи.
Інженери, костоправи,
Митці, трактористи...
Оті ліві, тамті — праві,
А решта — центристи...
Гасла, вигуки і пельки,
Аби ближніх їсти...
Ба і в церкві вже є «греки»
Й автокефалісти.
Місце праці обминає
Тракторист Діброва,
Бо... католикові має
Їхати по дрова.
Продавець в селі Байраки
Чинить без промашки:
Православним дулю з маком,
Оцту — ані пляшки...
До Ганусі, бо красуня,
Аж три хлопці ходять,
А татуньо і мамуня

Місця не знаходять.
Бо так і наймудріший
Не збагнуть кебеті. —
Перший — «грек»,
католик інший,
Православний — третій.
Тож батьки, немов рибини
Поміж берегами,
Розриваються щоднини
Між трьома церквами.
Що кому на совість ляже...
Гриць кривої Насті
«Грекам» «слава Богу» каже,
Православним — «Здрасці!..»
Двох корів тепер годує
Гнатьова Марійця,
Молоко ж реалізує
Лише одновірцям.
А отруту-самогонку
В опівнічну пору
Продає в «чотири ока»
Усім без розбору.
Пийте, хлопці-українці,
Жуйте, ремігайте...
А напившись, очманівши,
Йсуса розпинайте.
Нехай лине про ці чвари
По всім світі «слава»,
Доки... знову вас не вдарять
Зліва, потім — справа!
Вперто бийтеся навзаєм
В лютому завзятті,
Доки... знову осідлають:
Вйо! Вйо-о, тупуваті!.. —
А тим часом з неба Слово
До ратая й клерка:
«Де молишся щиро Богу,
То отам і Церква!..»

Б. Бастюк

Кожна людина може засвідчити, що негативні емоції, спричинені на роботі, на рівні побуту, сім'ї, товариських зустрічей, сприяють різною

мірою виникненню бар'єру для позитивного сприйняття всього того, що приносить нам радість. Насамперед, це втрата позитивного впливу природного довкілля (сонце і місяць, вода і сніг, яблуневий цвіт і алмазний відблиск спілих порічок, різноманіття кольору і запаху квітів, щебетання пташок і гомін стада корів...) на органи відчуття людського організму, що проявляється пригніченням, збентеженням, депресією, почуттям страху, роздратуванням, зниженням потягу до життя... І таку ауру людині може створити тільки людина. Людина, яка забралася «на гору» або думає, що вона влаштувалася «на горі». Ані звір, ані стихійні природні біди на це не здатні. Навпаки, буря і снігопади, зливи і буреломи, грози і повені... мобілізують невидимі можливості людського організму на боротьбу з негараздами, об'єднують зусилля близьких, сусідів, колективи, суспільство, навіть домашніх тварин і птахів, роблять їх рідними, здатними на взаєморозуміння та взаємодопомогу, добрими та привітними. Як важливо було б для суспільства на генетичному рівні впровадити основи наведеної молитви! Тоді б зло ніколи не змогло опановувати нашими душами. Тоді б рай був на Землі.

Психічна невірноваженість, хвороблива переоцінка власної персони, перенасиченість благами земними, що, у свою чергу, призводить до спотворення отримання задовільного відчуття шляхом жорстокості, насолоди чужими стражданнями.

Ось одне зі спостережень. Першим ректором Тернопільського медичного інституту був професор Огій Петро Омелянович, який багато зробив для його організації, розвитку. Думаю, що найбільше з усіх ректорів за півстоліття існування інституту. Він домігся не тільки неабиякого розвитку свого ВНЗ, а й визнання його в Україні, в СРСР. В області він був «перший хлопець на селі». Все він міг...

Та, мабуть, це становище не приносило йому достатнього задоволення власним життям, і він винаходив інші можливості для власної насолоди життям (я спостерігав за ним, спілкувався багато разів, і це є підставою для мого припущення, а не ствердження). Готувався він до засідання Вченої Ради інституту дуже ретельно, не менше 4–6 годин, у тому числі готувався і до «екзекуції» одного з членів Ради. Наприклад, протягом деякого часу «жертвою» з невідомих причин став професор Полянкін, завідувач кафедрою нормальної анатомії. Як на мене, то ця людина мала тиху, спокійну вдачу, добросовісно виконувала свої обов'язки й не чекала на «бурі в склянці води». Чому в даному випадку вибір П. О. припав на професора П. — не було відомо нікому, гадаю, і ректору теж. Але з одного засідання Вченої Ради на друге, «ні до села, а

ні до міста» П. О. виголошував монолог про недоліки на кафедрі нормальної анатомії, де нібито навіть мило для миття рук лежало не там, де треба. Не витримав професор екзекуції, перевівся в Смоленськ, де невдовзі й помер.

«Да, кар'єра. Те, хто идет вверх, дойдя до конца, вширь ползут, и получается агрессия. Та же кар'єра, только вширь...» (М. Жванецький). Про таку закономірність вустами героїв оповідання «Слово за тобою, Сталіне» говорить В. Винниченко:

«...— І скрізь люди, Івасику, змагаються та прагнуть найвищої оцінки. І то добре, коли заслуговують її. Але є люди, які високої оцінки не заслуговують, а бажання її мати дуже велике, навіть хворобливе, ненормальне. Так от, то правда, що Сталін у молодості, коли мав і здоров'я, і сили, то мав і інстинкт справедливості сильний, здоровий. І заслуговував високої оцінки. А як почав старіти (мабуть, це можна назвати раннім клімактеричним періодом — І. С.), коли сили почали слабнути, інстинкт правди почав приглушуватись іншими силами, отим себелюбством, славолюбством, владолюбством...

— Ой, дядю! — скрикнула Маруся. — Так, виходить, що всі старі люди повинні бути страшними егоїстами, себелюбами?..

— Ні, дівчинко, не всі, а тільки ті, які живуть у сприятливих для розвитку цих сил обставинах. У нас з тобою тепер нема властолюбства. А дай нам владу, дай можливість панувати, командувати, і ти побачиш, як ми швиденько навчимося дивитися на себе як на вищих істот, бути владолюбцями, як полюбимо таку «професію»...».

Виходить, що в поведінці людини превалюють над генотипічними (успадкованими) фенотипічні (набуті) властивості, які з роками часто-густо набувають агресивного та егоцентричного забарвлення, які утруднюють спілкування та життя самої особистості.

З давен-давніх во недолі
І в нещастю русин все;
З давен-давніх во неволі
Перед паном карку гне.
Пани в пута нас вбивають
І волочуть у свих ніг,
Пани в ярма нас впрягають,
І прогнівавсь вже Біг...
Відки ж панок має мати
Тото право за собов:

На панщину виганяти,
Нашу пити, нашу кров?..

Михайло Попеля (XVIII ст.)

Пишу і думаю про себе: був головним лікарем (близько 6 років), керівником клініки в НДІ та ВНЗ (близько 40 років), проректором (близько 6 років), ректором (близько 17 років). Тобто, було достатньо часу для надбання негативних рис, притаманних більшості владних осіб. Але я впевнений (збоку, правда, це краще видно), що мені не вдалося набути нахилів до садизму, неповаги до підлеглих. Чому? Думаю, що, по-перше, виховання працею, працею і ще раз працею разом з успадкуванням привітних, доброзичливих, м'яких, життєрадісних рис тата і мами. По-друге, Господь Бог вів мене таким шляхом, який не був гладким, а спокій не був тривалим, якщо був взагалі. Ніколи не залишав творчої роботи ні на місяць, ні на тиждень, ні на один день. Я завжди пам'ятав Гюго, який навіть у день весілля написав 20 сторінок своїх творів. Крім того, мене ставили «на місце» обставини: коли був головним лікарем, змушений був вигнати зі свого робочого кабінету інструктора міському партії (в перші тижні свого керівництва). Останній відкрито «шукав» на мене «негатив», що спонукувало головного лікаря (мене) постійно бути «в формі»; під час проректорства і ректорства мої близькі друзі, не зовсім друзі і зовсім не друзі стимулювали мене різного роду провокаціями, доносами... Вступала в силу моя концепція контрастів, коли насилля породжує творчість, а надмірна радість — пригнічення. Безумовно одне: жартівлива народна пісня «Сіяв мужик просо», яка мені подобається, ідеологічно мене не влаштовувала.

Сіяв мужик просо,
Жінка (керівник — І.С.) каже — мак. (Двічі)
Ой так чи не так,
Нехай буде з проса мак! (Двічі)
Злапав мужик рибу,
Жінка каже — рак. (Двічі)
Ой так чи не так,
Нехай буде з риби рак! (Двічі)
Купив мужик чіпець,
Жінка каже — сак. (Двічі)
Ой так чи не так,
Нехай з чіпця буде сак! (Двічі)
Злапав мужик сойку,
Жінка каже — шпак. (Двічі)

Ой так чи не так,
Нехай з сойки буде шпак! (Двічі)
Купив мужик штани,
Жінка каже — фрак. (Двічі)
Ой так чи не так,
Нехай з штанів буде фрак! (Двічі)

Але я переконаний — є Господь Бог, і він вигонить біса з однієї душі та вселить надію в другу. Без надії на краще в житті кожної людини світу цього ніч ніколи не зміниться на день. «Дорогоцінна надіє, ти сама — вже початок щастя, яке ти обіцяєш нам» (Кр. Віланд).

І, у зв'язку з цим, не можу не навести одну зі стародавніх українських легенд.

У матері був єдиний син, який одружився з дівчиною небаченої краси. Як це нерідко буває, не злюбила невістка свекрухи та й сказала чоловікові: «Нехай не заходить мати в кімнати, посели її в сінях». Так і зробив син.

Боялася мати показуватися злій невістці на очі. Як тільки невістка йшла через сіни, мати ховалася. Але й цього невістці було мало. То й мовить вона: «Щоб й духу матері не було в домі! Пересели її в сарай». Виконав син і це прохання дружини. Мати тільки вночі мала змогу виходити зі свого притулку. На біду матері молода красуня якось відпочивала вночі під квітучою яблунею й побачила, що та вийшла із сараю. Розлютувала дружина й вигукнула до чоловіка: «Якщо хочеш, щоб я жила з тобою, убий матір, вийми з її грудей серце і принеси мені».

Не здригнувся син, заворожила його надзвичайна краса дружини, і він повів матір до річки купатися. Ідуть нерівним, бугристим берегом, де мати затнулася об камінь. Син розсердився: «Що ти, мамо, спотикаєшся? Дивися під ноги! Так ми вічно йтимемо». Та скоро вони прийшли. Сонце привітно надсилало їм світло й тепло, а вода, в якій вони купалися, приносила задоволення і потяг до життя. Але потім син убив матір, вийняв з її грудей серце, поклав на вишневий листок та й поніс свій красуні.

Тріпоче маленьке материнське серце. Спіткнувся син, упав, ударився колінами й випустив на гостру скелю серце, яке закривавилось, затріпотіло та пошепки сказало: «Синочку мій рідний, чи не боляче ти вдарився?»

Заридав син і з гарячим материнським серцем побіг до річки, уклав серце в розтерзані материнські груди та облив їх гарячими сльозами.

Зрозумів: ніхто його так палко, віддано, безкорисливо і повсякденно не любив, як рідна мати.

І такою невичерпною, безмірною була любов матері до сина, таким глибоким і всесильним було бажання материнського серця бачити сина радісним і щасливим, що ожило серце, закрилися розтерзані груди, встала мати і пригорнула голову сина до грудей.

Хіба міг після цього син повернутися до своєї дружини-красуні? Не повернулися вони додому. Пішли вдвох степами і долинами, лісами і горами, вийшли на високий курган та й стали уособленням могили.

Добро і зло... Добро завжди перемагає. Воно надихає на творіння, піднесення, розкутість, радість і щастя. Воно є окрасою твого Я.

Я

Не знаю ким — дияволом чи Богом —
Дано мені покликання сумне:
Любити все прекрасне і земне
І говорити правду всім бульдогам.
А часто хочеться закрити очі кляті,
Забути все і в затишку глухім
Кубельце звити, завести свій дім,
Щасливим бути, як дурак на святі.
Та тільки серце, серце ненавмисне
Пекучим болем душу мені стисне
І відчаєм наповнить її вщерть.
Й шепоче хтось (можливо, совість власна):
— Не йди туди, дорога то нещасна,
То не життя, то смерть.

Василь Симоненко

Читач зрозумів, що я не закликаю до спокою, до мирного співіснування зі злом, якщо це можливо взагалі. Вічний спокій прийде сам по собі. Важливо, щоб ти (я) був почутий хоча б самим собою, а краще — тими, хто довкола. Як соромно спостерігати за людиною, яка постійно і добровільно втоптує саму себе в багнюку й радіє з цього. Правда, радіє скрізь сльози, переконуючі себе, що вони солодкі, а не солоні. А тому належить пам'ятати:

Ми — океану вселюдська сім'я.
І тільки тих поважають мільйони,
Хто поважає мільйони «Я».

Василь Симоненко

Погано, що ми не переконані в такому: «Щасливі ті, які можуть зробити перший крок. Коли-небудь люди зрозуміють, що здатні говорити на мові ангелів, що кожний із нас володіє дарами Святого Духа і що всі ми можемо творити чудо, передбачувати майбутнє, зціляти страждених, розуміти ближнього» (Пауло Коельо).

Неповага до себе, невпевненість у своєму «я», непомірна самокритичність, постійні пошуки недоліків своїх дій, блискавична згода з усякими порадами, а тим більше вказівками, надмірна гнучкість у стосунках із ближніми роблять людину морально і фізично непривабливою — киселем, і навіть не на молоці.

Я самый плохой,
Я хуже тебя,
Я самый ненужный,
Я гадость, я дрянь...

Петр Мамонов

Власне, такі люди формують стада овець. «Когда я вижу некоторых ораторов на высоких трибунах, то сразу припоминаю один грузинский фильм и такую сцену из него: козел ведет за собой овец, и когда какое-то определенное их количество заходит за ним в бойню, — ворота сверху резко падают и закрываются. Овец режут. А козел спокойно выходит через боковую дверь, возвращается в загон и, как только ворота поднимаются, ведет за собою на бойню новую партию овец... Потом, как и в первый раз, выходит через боковую дверь, и все повторяется снова и снова. Очень страшная метафора, но и очень правдивая. Некоторые деятели нашей культуры (я не говорю уже о деятелях политических!) не раз вот так вели за собою народ, а потом написав и обнародовав «покаянную», выходили из бойни через боковую дверь, оставив наедине с мясниками наивных и обманутых ими овец... Часто меняются овцы, реже меняются козлы, и совсем не меняется принцип действия четко отрегулированного механизма. История ничему нас не научила. Это не учитель плохой. Это мы — бараны...» (Валерій Герасимчук). Хотілося б заперечити цьому талановитому письменнику, але не можу, немає переконливих доказів. Наведене стосується не лише перших, других, третіх... осіб держави, а й значно нижчих, кожного з нас.

Наведені вище спогади є підставою завершити передмову «Азбукою загального Христового Походу любові»:

1. Поважай кожну людину, бо Христос в ній живе. Будь чуйний до іншої людини, брата свого...

2. Будь доброї думки про всіх — не думай погано про нікого. Старайся навіть у найгіршому вбачати щось добре.

3. Говори завжди ввічливо. Про інших не говори погано, бо вони — твої ближні. Направ кривду, виражену словом. Не роби розголошу між людьми. Єднай всіх серцем і словом.

4. Розмовляй з кожним мовою любові. Не підвищуй голосу. Не проклинай. Не роби прикрості нікому. Не витискай сліз. Заспокоюй і виявляй доброту.

5. Вибачай все усім. Не ховай в серці гніву. Завжди першим простягай руку до згоди.

6. Чини завжди на користь ближнього. Роби добро кожному, якби і ти прагнув, щоб тобі так чинили. Не думай про те, що тобі хтось винен, але, що ти винен іншим.

7. Активно співчуй в терпінні. Охоче спіши з допомогою, порадою, потішанням.

8. Працюй ретельно, бо з плодів твоєї праці користають інші, як і ти користуєш з праці других.

9. Включайся в громадську допомогу ближнім. Розкрий руку вбогим і хворим. Вділи зі свого. Старайся знаходити потребуючих довкола себе.

10. Молися за всіх, навіть ворогів. По тому признають, що ти учень Христа...

Мати Божа Неустанної помочі, молися за нами!

*Перед великим розумом я схиляю
голову, перед великим серцем —
коліна.*

Гіннократ

Скільки себе пам'ятаю, стільки асоціюю життя з працею. З 4–5 років — незмінний пастух своєї Зорьки. Зорьки невірноваженої, гордої, з постійним потягом до «шкоди»; Зорьки-годувальниці, Зорьки — надзвичайної трудівниці (під час війни і після неї вона орала, сіяла, привозила з лісу дрова...); Зорьки, яку незмінно любила і шанувала вся моя численна родина. Тільки-но розвидняється, мене сіпає за п'ятки тато: «Пора, пора...». Мене магнітом притягує до постелі, очі міцно зіцплені..., але оте «пора, пора...» переборює лінощі та сон. Встаю, сонний беру пляшку молока і шматок чорного хліба, які приготувала мама, виходжу надвір, де мене вже чекає Зорька, вітаючи поворотом голови, іноді щось тихо муркаючи.

Пішли. От уже яр, на схилах якого ми мусимо якомога більше назбирати молока, поки сонце сягне zenіту, коли тінь від мене буде найкоротшою (міряю її босими ступнями). Нудьгувати з моєю Зорькою не вдається. Я в постійному русі. Вона після 1–5 хвилин спокійного, а частіше жадібного посмикування невеликої трави спрямовує в якийсь бік угорі яру, де зеленіє пишна кукурудза або цукровий буряк, пшениця, просо, соняшник... У цій справі Зорька — піонер, я ледь-ледь встигаю за нею. Вона хоч 1–2 захвати зелені встигає схопити (нічого гріха таїти — я їй це дозволяю) і під мої, далеко не макаренкові та не сухомлинські, тиради змушена повертатися на «дно» яру. Так що вихованням я змушений був займатися ще з дошкільного віку. Казати, що я виховав свою Зорьку, було б значним перебільшенням. Вона була абсолютно, підкреслюю, абсолютно слухняною тільки тоді, коли два тижні в нашому селі була лінія фронту, коли снаряди часто вибухали на городі. Моя родина ховалась у підземеллі, вона — поруч у кукурудзі. Але молока давала не менше, ніж зазвичай.

Сонце в zenіті, ми виходимо на доріжку, прямуємо додому. Сказати «прямуємо» — це нічого не сказати. Ми не біжимо (іноді й таке траплялось), а гордо, з піднятою головою, прогнutoю спиною, покручуючи в різні боки хвостом, впевненою швидкою ходою наближаємося до своєї хати. Керувати її ходою немає потреби. Шлях до своєї хати вона знає дуже добре, в тому числі й по діагоналі (заборонений, по городах), яким Зорька іноді (насправді дуже рідко)

користується, коли бажає показати мені свій «характер». Самостійно заходить у двір, так само самостійно — у хлів, де вона опиняється в тіні та блаженствує. Закриваю за нею двері, дуже хочеться поспати, але... Але на мене чекають мої обов'язки, які намагаюсь якнайшвидше виконати: напоїти Зорьку (не можу вимовити — корову), нарвати (без коси чи серпа) їй бур'яну, трави, що їй підкидають під час доїння; те саме зробити для поросяти. Тепер можу лягти поспати, якщо не знайдеться ще щось зробити. Тільки-но заснув, як знову мене сіпають — Зорька вже у дворі чекає на мене. І знову — як «була в попа собака...» Сонце наближається до горизонту, на протилежному від сонця схилі яру ще грають сонячні промені, на схилі від сонця — тінь; пора поганяти Зорьку до хати, де мене чекають справи: знову заготовка трави, бур'яну, занести два відра води в домівку, нарубати дров...; а там уже настає темнота і — мерщій до ліжка. Не встигає голова торкнутися подушки, а я вже заснув. Не пам'ятаю, щоб у дитинстві чи юності в мене було хоча б короткотривале безсоння. А спогади тих років можна передати словами О. Олеся:

В дитинстві ще... давно, давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...
Весь Божий світ сміявся, радив...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці звуки,
І розітнувся мій перший спів...

Нещодавно вийшла повість про моє село, яка називається «Білка. Слобода Тростянецького району Сумської області». Для мене та інших більчан це не тільки історичний шедевр, а й море емоцій спогадів далекого минулого. А тому не можу не навести вірш Л. Кучеренко (1997), яка сприймає мою малу батьківщину, як і я:

ЗВІДКІЛЬ Я, ХТО Я В РІДНІЙ СТОРОНІ

Україно — край мій рідний,
Серце, радість і печаль.
Це й дубочок родовідний
І з пахучих липок чай.
Та рідніше все ж для мене
Клаптик чорної землі

У селі моїм, де клени
І берізка на горі.
Білка... Все навкруг чарівне:
Луки, річка і ліси.
Навіть і ранкові півні...
Все у подиху краси.
Хто я в цьому краї
Та для чого я живу?
І сама себе питаю,
Наче в мороці пливу.
Вчителькою мрію стати
І нести науку в дім,
Кожен щоб умів читати
Та писати слово «мир».
Моя ціль — майбутнє світле,
Радість щастя і добро.
А для цього нам потрібно
Дарувати душ тепло.
Заповів Кобзар великий
Україну берегти,
То хай образ сонцелинний
Буде завше нам світити.

Думаю, що цей чудовий вірш написала учениця Більчанської школи.
А тому наведу ще один вірш учня Байковецької середньої школи Ігоря
Татарчука (2006 рік). У цьому селі, на околиці Тернополя, я тепер
мешкаю.

МОЄ СЕЛО

Байківці — найкраще село.
В Україні воно розцвіло.
Я в нім народився,
Я в ньому живу.
Горджуся, гордився,
Найкращим зову.
Його не покину
Й Україну своєю.
Я відданим сином
Є в ріднім краю.

Юність. Студент Сумської фельдшерсько-акушерської школи (в дипломі так і записано: «фельдшер-акушер»). Навчання дає велике задоволення. Таке враження, ніби я на вершині можливого. Все мені подобається: вчителі, студенти, процес навчання, спілкування з друзями, пізнання насолоди від читання художньої літератури... Щонеділі товарняком рано-вранці прибував до рідної хати (50 км від Сум), брав бідон (саморобна посудина) з молоком, знову прямував до станції Скрягівка (2–3 км від хати) та їхав на базар у районний центр (за 9 км), де продавав молоко, а потім повертався додому. Брав картоплю з розрахунку 7 штук на день, молоко і — знову на Суми. Під час літніх канікул вдень був сторожем колгоспної городини (капуста, огірки, помідори...), а вночі їхав кіньми скирдувати жито, пшеницю, гречку... Як мені постійно хотілося спати! Це ні в казці сказати, ні пером описати! Потім почав виробляти цеглу-сирець. Ніколи не бачив, як це роблять. Тому половина її, або й більше, розпадалася. Самотужки з яру возив глину, пісок. Працював від зорі до зорі в прямому розумінні цих слів. Заробив грошей на перші в житті нові чоботи. Радості скільки було! Те, що я жодного разу за 2 роки (з трьох років навчання) не міг утамувати голоду, що до грудня на першому році навчання ходив босоніж, що..., мені було і є байдуже. Жодного разу мені не ставало шкода себе. Я вважав, що так має бути, що так жили і живуть значна більшість тих, хто мене оточував. Не було жодного дня стану пригнічення, страху, тривоги, незадоволення насущним, ніколи не приходило почуття невизначеності щодо майбутнього. Якщо б мене хтось запитав, чи хотів би я знову пройти свій шлях дитинства та юності, я б ні хвилини не коливався й відповів би: «Так, із превеликим задоволенням!». Та й заспівав би пісню на слова Л. Глібова:

Стоїть гора високая,
Попід горою гай, гай, гай...
Зелений гай густесенький,
Неначе справді рай! (двічі)
Під гаєм в'ється річенька,
Як скло, вона блищить,
Долиною зеленою
Кудись вона біжить. (двічі)
Край берега у затишку
Прив'язані човні,

А три верби схилюлися,
Мов журяться вони, (двічі)
Що пройде красне літечко,
Повіють холода,
Осиплеться з них листячко
І понесе вода. (двічі)
Журюся я й над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
Мліє, і болить. (двічі)
Ой річенько, голубонько!
Як хвилечки твої,
Пробігли дні щасливії
І радощі мої! (двічі)
До тебе, люба річенько,
Ще вернеться весна,
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!.. (двічі)

А яку насолоду отримував я від праці завідувачем фельдшерсько-акушерським пунктом у с. Вербівці на Тернопільщині! Цього неможливо передати. Ніч і день злилися в один щасливий клубок. Я потрібний людям і вдень, і вночі! Такого глибокого відчуття потрібності людям у мене ще не було. Висока повага до мене (її можна було порівняти зі ставленням тільки до однієї людини в селі — священика) відчувалася кожному мить. І нині таке враження, що більшої уваги та поваги до себе я не відчував усі наступні роки. Можливо, це перебільшення, можливо, це суто суб'єктивні враження, але вони залишилися на все життя. Може, тому мені важко зрозуміти тих випускників медичних училищ, коледжів, інститутів (тепер університетів), які не бажають їхати працювати в село через переконання, отриманих у юності. Яка помилкова думка у більшості випускників щодо села! Тільки там можна самоствердитися на все життя, тільки там можна пізнати щирість, тільки там ти не одинак, тільки там... Мені було сумно, коли міністр Микола Полішук вирішив «загнати» випускника ВНЗ у село силою (силоміць милим ніколи не будеш), а не переконанням, мені сумно, що нині село щодо медичного обслуговування так далеко від цивілізованого світу (навіть порівняно з післявоєнними роками), мені було прикро чути, коли він говорив, що в селі на лікаря чекає квартира,

автомобіль, великі гроші... Я думав, що в медицині найменше брехунів. Як я помилився! Але в минулому їх дійсно було найменше. Мені прикро, що направо й наліво дурять людину («маленьку» і «велику»), обіцяючи майбутнє поліпшення медичної допомоги через впровадження посади сімейного лікаря. Звідусіль проситься необхідність впровадження спеціалізованої допомоги хворій людині, незалежно від того, де вона мешкає — в селі чи місті, а наші «мудреці» від медицини волають на весь світ, що краще «фельдшеризм», краще хай собі сидить хвора людина в селі та «не рипається» (їхати дорого і немає чим, лікуватися — ще дорожче). Ось основне визначення цього «геніального» творіння: «Все марнота марнот, все марнота і ловля вітру» (Книга Екклесіаста). Так можна оцінити авторів сімейної медицини в Україні. Щоправда, автори невідомі. Це результат колективних потуг («Я не вірю в колективну мудрість індивідів-невігласів». (Томас Карлей)).

Я не буду продовжувати писати про постійну та систематичну свою працю в подальшому, вона притаманна більшості з нас. Мета вищенаведеної і не наведеної «писанини» — переконати читача в тому, що такий стиль праці врешті-решт виробляє в організмі комплекс взаємопов'язаних стереотипів, не завжди позитивних, від яких нелегко позбутися. Ось уже майже 6 місяців я на «заслуженому відпочинку» і з великими труднощами звикаю до такого стану. Як це — не йти на «службу»? Як це — не виконувати чийхось вказівок, що робив від народження? Як це — я можу спати, прогулюватися, дивитися телевізор, читати книги..., коли захочу? Як це — я можу на все «плювати»? Десятиріччями складався мій стереотип поведінки по-іншому. А тут на тобі — хочеш чи не хочеш. Тільки на 6-му місяці «заслуженого відпочинку» мені вдалося розслабитися, зрозуміти (хоча ще не повністю) момент «істини»: «як добре на світі не лише жити, а ще й відпочивати». Жити без важкого панцирю обов'язків (поза своєю «хатою») на своєму ґрунті! Такого стану легкості, легкості ранкової димки, за всі роки мені не доводилося відчувати. Яюсь навіть писати незручно, що найвиразнішим обов'язком сьогодні є — вранці й увечері дати Лорду (собаці, своєму улюбленцю) поїсти, поговорити з ним, прогулятися «на пару», і то — у своє задоволення. Все інше — «за бажанням». Якщо раніше я змушував себе «творити» щось, то тепер — «за бажанням», і тільки. Та й сприйняття — як подій, так і всього навколишнього — змінилося. Наприклад, не так давно мені стало відомо, що новий пан ректор (ще вчора — один із найближчих до мене людей — коли я був ректором) із «поваги й любові» до свого попередника дав вказівку поставити «нб» у

табелі за останній місяць моєї праці в університеті, і, відповідно, мені не виплатили зарплатню. Я дивуюся, що таку звістку сприйняв спокійно, як щось другорядне (вона — ця подія — і є другорядною), що не заслуговує на увагу. Таке враження, що думка А. Шопенгауера володіла мною завжди: «...Люди змінюють свій образ мислення і поведінки з такою ж швидкістю, як змінюється їх зацікавленість: їхні наміри — це векселя на такий близький термін, що необхідно самому бути ще більш короткозорим, щоби їх спростовувати». Кожному з нас не треба забувати, що «душевно здорова людина принижена і ображена бути не може. На правду ображатися безглуздо, на брехню — безглуздо подвійно» (М. Козлов).

Коль нанесли тебе сердечную обиду,
Плати забвением — так гордость нам велит;
Не можешь позабыть — тогда хоть сделай вид,
Не унижай себя...

Мольєр

Це тільки один із незначних багатомільйонних епізодів сучасної України. Хіба його можна порівняти з «глибоко змістовним» висловом Романа Безсмертного, який він повторив на нашому ТВ-4, щодо народних депутатів, які проголосували за відставку уряду — «гавнюки і засранці». (Він послався на першоджерело — так називав його дідусь, коли він щось не виконував. Який розумний дідусь!) Ведучий просив його не повторювати ці не зовсім цензурні слова, але «головний» політик сказав, що він повторить їх повністю (це було підставою для мене написати ці слова). Думаю, що у читача є можливість переконатися в досконалості мови «Сердючки», коли в подібних випадках вона вживає більш м'яке, але більш містке слово — «задрипанка». Господи, прости нас грішних, короткозорих себелюбців! І як у таких випадках заспокійливо діють слова з вірша «Спаситель» О. Толстого:

Любовью к ближним пламенея,
Народ смиренью Он учил;
Он все законы Моисея
Любви закону подчинил.
Ему признания не надо:
Не терпит гнева Он, ни мщенья,
Он проповедует прощенье,
Велит за зло платить добром;
Есть неземная сила в Нем;

Слепым Он возвращает зренье,
Дарит и крепость, и движенье
Тому, кто был и слаб, и хром;
Сердец мышление отперто;
Его пытающего взгляда
Еще не выдержал никто;
Целя недуг, врачаю муку,
Везде Спасителем Он был,
И всем простер благу руку,
И никого не осудил.

А з іншого (кращого) боку: сьогодні хуртовина, мороз, висока вологість (98%), похмура погода і природа, а я в ній бачу й відчуваю лише позитивні моменти: надзвичайно свіже, «загострене і живе» повітря, яке хочеться вдихати не через ніс, а через рот (повною грудною кліткою), і я його відчуваю не тільки всіма органами дихання, а й серцем, мозком; гілки (оголені) з бруньками у глибокому сні яблунь, груш, вишень, черешень, слив, смородини, малини... чинять відчайдушний опір вітру з упевненістю за своє майбутнє, з радістю повертаються раз у раз на попередню позицію, живуть у злагоді з днем і ніччю, спокоєм і бурею, небом і землею, навіть із насильством і волею... І я не припиняю дивуватись тому, як їм вдається залишатися чистими і вічно привабливими. Ні, неправда, що дерева на зиму завмирають!

Єсть душі прекрасні, єсть душі святі,
Єсть душі прозорі, як дні золоті!..
Вони не вмирають, вони, як чайки,
Літають і плачуть, і світять віки.

Думаю, що цими словами О. Олесь бажав додатково наповнити світ добром, що робить більшість людей нашої невеликої планети. (Не думаю, що це містика, я переконаний, що не тільки живе, а й те, що ми вважаємо неживою природою, має свою душу.) У зв'язку з цим нам краще не відповідати на різні життєві негаразди, аніж відповідати непристойностями, грубіянством. Добро + добро = ДОБРУ; добро + зло = більше ДОБРУ, аніж злу; зло + зло = ЗЛУ. Ось чому у світі переважає Д О Б Р О. Погляньте в себе дуже уважно, і ви переконаєтесь, яке багатство поваги, любові, світла випромінює Ваш організм у навколишнє середовище — до близьких і не дуже близьких людей, до синички..., котика..., бузку..., м'яти..., Дніпра..., Чорного моря..., Говерли..., і здивуєтесь, чому Людину нерідко змальовують у непривабливому

вигляді. Чому іноді з цього багатства людського хлюпає багнюка? Будьмо співчутливими до таких винятків! Й у кожного з нас достатньо розуму, щоб в усьому вбачати добрі наміри.

Я грустил оттого, что у меня не было обуви,
До тех пор, пока не увидел на улице
Человека, у которого не было ног.

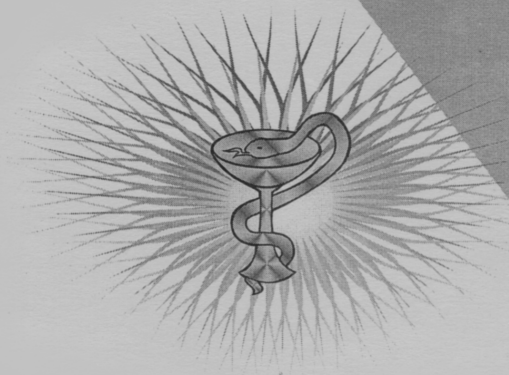
Невідомий автор

КНИГА П'ЯТДЕСЯТ ЧЕТВЕРТА

Бібліотека педіатра
(додаток до журналу "Педіатрія, акушерство і гінекологія".-
2000,1.)

І.С. СМІЯН

ГІПОТРОФІЯ: СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ ТА НОВІ ПІДХОДИ

Я багато років привертаю увагу педіатрів до такого стану маленької дитини, як гіпотрофія (знижене живлення). З цього приводу в мене є друковані праці в різних журналах, монографії, розділи в підручниках, рекомендаціях для лікарів. Але й нині знання лікарів, особливо, батьків у цій галузі потребують удосконалення. Чому? Гіпотрофія, особливо 1 та 2 ступеня тяжкості, не викликає у батьків занепокоєння. Іноді, на жаль, навпаки, близькі, що оточують таку дитину, в певній мірі навіть задоволені. Дитина більше спить, вона малорухлива, менше викликає турбот, у неї навіть зменшене сечовипускання (економія памперсів!). То що ще потрібно молодим батькам? Більше часу на спілкування, наприклад, по телефону, більше часу на домашні справи, телевізор... Тому не дивно, що майже в усіх дітей, які потрапляють на стаціонарне лікування з приводу того чи іншого захворювання, є гіпотрофія. При цьому захворюванні не буває необхідності надавати невідкладну медичну допомогу, а тому й увага лікарів до такої патології відступає на задній план. Але гіпотрофія — підступна хвороба. Вона:

- 1) порушує ріст дитини, з відповідними наслідками в дорослому віці;
- 2) затримує розумовий і психічний розвиток людини;
- 3) затримує кінцевий морфологічний і фізіологічний розвиток усіх органів і систем;
- 4) знижує всі ланки опірності організму щодо сприйняття бактеріальної та вірусної інфекцій, а отже, сприяє частішим проявам інших захворювань із несприятливими наслідками.

Я глибоко переконаний, що відсутність гіпотрофії в дитячому віці була б не лише основою помітного зменшення захворюваності та смертності, а й основою збільшення тривалості періоду працездатності та життя людини. Гіпотрофія — це відсутність раціонального харчування в дитини до 1 року.

Ось чому ми вирішили, що видання книги «Гіпотрофія: сучасні погляди та нові підходи» сприятиме вирішенню наведених завдань. Це один напрямок мого видання. А ось інший. Книга вийшла в рубриці «Бібліотека педіатра (додаток до журналу «Педіатрія, акушерство і гінекологія», 2000, №1)». Я започаткував таке видання з метою можливого ознайомлення всіх педіатрів (в усякому разі, тих, хто читає цей доволі серйозний журнал) із новими та важливими досягненнями педіатрії. Думав, що всі, хто захищає докторські дисертації, хто має, що сказати, писатимуть такі додатки до журналу як узагальнення своїх досягнень, збагачуватимуть себе та своїх колег. Та я помилився. Сьогодні

січень 2006 року, але більше жодного додатку не вийшло. Можливо, це пов'язано не лише з необхідністю щось написати, а й із тим, що від початку до кінці ця праця здійснюється за власний рахунок. А педіатри не є багатими людьми, більш того, серед своїх колег (хірургів, акушерів-гінекологів...) за матеріальною забезпеченістю вони посідають останню позицію (наочний доказ боротьби суспільства за своє майбутнє, і не лише в Україні!).

Проблемам гіпотрофії присвячено 2 кандидатські (В. Ф. Лобода, О. Є. Федорців) і одна докторська (О. Є. Федорців) дисертації, виконані під моїм керівництвом і з моєї ініціативи. Безумовно, я хотів би, щоб наведені дослідження були значно розширені та поглиблені їх авторами. Але мого бажання замало. Валентина Федорівна в подальшому більше уваги звертала на патологію гастродуоденальної зони. Ольга Євгеніївна ще визначається.

В. Ф. вступила до клінічної ординатури за рекомендацією Н. Я. Ходорчук, яка на той час захистила свою дисертацію, присвячену зв'язку ожиріння з цукровим діабетом у дітей. Тому перші роки вона була «поводирем» В. Ф.

Валентина Федорівна Лобода

Ось який власний вірш присвятила В. Ф. мені на 70-річчя:

Простенький хлопчик,
Виросший в селі,
Іваном названий батьками,
Тепер Ви знаменитість, порівняно з нами,

Син української землі,
Достойний шанування і поваги.
Розумного родила мати сина,
Але ніхто не думав, не гадав,
Що буде з нього корифей,
Який вельмишановній медицині
Віддасть свою любов.
Не легким був життєвий шлях
І не трояндами покритий, а шипами,
Однак гідність, благородство, педантизм,
Блискучий розум, науковий фанатизм
Робили Вас таким роками.
Із кожним роком, з кожним кроком
У Вас мов виростили крила,
Що піднімали до самих вершин.
Спочатку фельдшер, далі — лікар,
Головний, професор, ректор, академік.
Для нас Ви просто мудрий Вчитель,
І цим все сказано.
Здоров'я, щастя і наснаги,
Учитель дорогий!

Валентина Федорівна Лобода

Про себе В. Ф. я по доброму називав «квочкою». Вона майже цілодобово сиділа над монографіями, статтями, підручниками... Все вивчала, вивчала й вивчала... Все аналізувала, аналізувала й аналізувала... І їй не завжди вистачало впевненості, що було не на користь їй. Так, вона і Л. І. Алексєєнко паралельно виконували кандидатські дисертації, але В. Ф. завершила дослідження дещо швидше. Постало питання про захист, і В. Ф. побажала, щоби першою йшла на захист Л. І., а вона подивиться, що і як. Таким чином нею був втрачений якийсь час, а отже, й темп наукової діяльності. Звідси — посилення невпевненості. Пізніше В. Ф. апробувала докторську дисертацію, була призначена ректором (мною) завідуючою кафедрою, залишився один крок до набуття ступеня доктора медичних наук. Але вона вирішила вдосконалювати вже схвалену дисертацію, час затягнувся (на роки), й остання втратила актуальність. Але:

Привычка свыше нам дана,
Замена счастьем она...

Що стосується політичних подій, то тут В. Ф. — «ас». Мабуть, немає такої газети, яку б В. Ф. досконало не вивчила. Шкода того часу, який вона витрачала на ЗМІ. Але в кожного свої погляди щодо використання часу, відведеного окремому індивідууму. Їй би бути політиком (до речі, пройшов деякий час, і можу додати: нині В. Ф. — депутат обласної ради від блоку Ю. Тимошенко!). Хоча... «Заняття політикою для письменника є жалюгідною втратою часу, шахрайською містифікацією, долею тупаків, невігласів і шахраїв» (Еміль Золя). Тепер, коли я маю багато вільного часу і, як ніколи в минулому, витрачаю його на телевізор, газети, радіо, я переконуюсь у далекоглядності висловлювання Е. Золя. Дивуюсь, дивуюсь і ще раз дивуюсь тому, що тисячі моїх одноплемінників у політиці дряпаються, бризкають слиною на свого ближнього, обливають брудом, не гребуючи ані моральними, ані фізичними обмеженнями, аби принизити свого побратима. І все це тільки завдяки бажанню вискочити на якийсь умовний горбик, який дозволить йому «пісяти» (пробач, читачу, мене за використання лексики політиків!) на собі подібних. Ці слова я пишу в час початку передвиборної «гризні» в парламенті. На фоні того, що бачу та чую, складається враження про демократію як можливість образити, принизити, викривити чудову сутність *homo sapiens*, з одного боку, і задоволення корисливих особистих амбіцій, насамперед матеріальних, — з іншого. Вирішення ж проблем пересічного громадянина — це проблема самого громадянина. («Порятунок потопаючого — справа рук самого потопаючого». (І. Ільф, Є. Петров)) Таке критичне висловлення щодо політиків не є відстороненим від мене (тебе) — це наша (моя, твоя) сутність людська, на жаль. Коли Дмитро Гордон «у себе в гостях» інформує А. Кашпировського («найвідомішого українця світу» — слова Гордона) про висловлювання академіка М. Амосова відносно того, що людина гірша від мавпи, то я не згоден із таким порівнянням. Більш того, усі вчинки мавпи, собаки... можна пояснити, а людські, в багатьох випадках, — ні. Правда, у тваринному світі також можна спостерігати боротьбу за владу, але вона зрозуміла і передбачувана, на відміну від тієї, що точиться у людському суспільстві.

«Властитель наших дум» (В. Іванов, 1904) Ф. Ніцше писав про владу так: «Усяка благодійність, рівно як і всяка дія, що тягнуть за собою чужі страждання, є проявом нашої влади — і тільки! Страждання ми завдаємо для того, щоб людина, яка від нас до цього не залежала, обов'язково відчула нашу владу, і біль у цьому сенсі значно більш дієвий засіб, ніж задоволення, тому що біль завжди намагається знайти причину,

відповісти на запитання «за що?» і «чому?», тоді як насолода, як правило, задоволена тим, що є, і не бажає докопуватися до причини, надаючи перевагу безоглядності. Наша благодійність і доброзичливість спрямовані, зазвичай, на тих, хто від нас вже так чи інакше залежить (тобто на тих, хто звик рахувати нас якоюсь першопричиною); ми прагнемо до того, аби примножити їхню силу та владу, і таким чином ми примножуємо власну силу та владу, або ми прагнемо довести, як вигідно їм бути у нашій владі — усвідомивши це, вони будуть ще більше задоволеними своїм станом і з ще більшою силою зненавидять ворогів, які зазіхнули на нашу владу, і тому завжди будуть готові дати їм рішучу відсіч. І неістотно, чи приносимо ми жертви, вчиняючи благодіяння, чи завдаємо страждань, — вищий зміст наших дій від цього не змінюється; навіть, якщо ми приносимо в жертву своє власне життя, подібно до мучеників у ім'я віри, — це або жертва, принесена на вівтар нашого владолюбства, або жертва, сенс якої — у збереженні нашого прагнення до влади. Отже, той, хто про себе може сказати: «Я володію істиною», готовий пожертвувати усім, чим володіє, аби лише зберегти це почуття! Що тільки він не викине за борт, аби тільки залишитися «наверху» — це означає «над» усіма, в кого немає цієї «істини»! Звичайно, коли ми завдаємо будь-кому болю, наш стан рідко буває таким приємним, нічим не затьмареним, як той, у якому ми творимо добро, — це знак того, що ще бракує влади, і такий недолік викликає у нас роздратування, він несе із собою загрозу та почуття ненадійності тієї влади, якою ми вже володіємо, і ось уже згущуються на горизонті похмурі хмари помсти, насмішок, покарання, невдач. Тільки найбільш збудженим і нетерплячим владолюбцям приносить задоволення показати свою владу кожному, хто чинить опір; таким людям обтяжливий і нудний вигляд переможеного (яким одразу стає об'єкт благодійності). Йдеться не лише про те, хто до якого життя звик — прісного чи пряного, кому до смаку повільне, але надійне зростання влади, а кому — стрімке й ризиковане, — залежно від темпераменту обирають ту чи іншу приправу. У легкій здобичі натури горді бачать щось негідне; вони отримують задоволення лише від людини незломленої, яка може бути гідним ворогом, а також задоволення вони відчують, бачачи недосяжний скарб; по відношенню до людини стражденної вони часто бувають жорстокими, тому що вона недостойна їх прагнень, їх гордості. Але більш люб'язні вони по відношенню до тих, кого вважають рівними: боротьба з ними завжди принесла б честь і славу, якщо доля бажає надати їм таку можливість. Отримуючи внутрішнє задоволення від можливості такої перспективи, люди лицарського стану

виробили по відношенню один до одного найбільш витончену ввічливість. Співчуття ж приємне лише тим, хто недостатньо гордий, хто не має надії на значне вдосконалення — вони знаходять приємність у легкій здобичі, і будь-хто стражденний слугує їм здобиччю. Звеличувати до небес співчуття — все одне що славити добродійність публічних жінок».

Уважно перечитайте все про владу, і ви знайдете навколо себе різні категорії владолюбців (не забудьте і про себе), що, мабуть, не принесе особливого життєвого оптимізму. Ну що ми можемо зробити з людською натурою: «Найглибше прагнення людської натури — бажання бути значущим» (Дж. Дьон). І це тільки один з численних проявів людини — людини не завжди розумної. У мене таке переконання, що ніхто не може не тільки знати, а й уявити всі багатогранні можливості людського організму. Ось чому й одного пуду солі недостатньо... Ось чому людина — це завжди непередбачувана істота. Ось чому людина заслуговує не лише на підтримку, розуміння, а й пробачення. Ось чому демократія, тиранія... — бажані чи не бажані обмежені рамки поведінки людини, які ніколи не можуть повною мірою відповідати можливостям і потребам індивідууму, які різняться від віку, статі, пори року, періоду доби, географічних і кліматичних особливостей, фізичного і психічного стану... Хіба можна примусити кожну людину сприймати однаково правду і брехню, любов і зраду, колір і запах троянди, прихильність і відданість собаки, kota..., схід і захід сонця, хвилювання та привабливість трав, шум і структурну гаму хвилі моря?.. Будь-який суспільний устрій — це перепони, решітки, фізичні й моральні обмеження, розбудовані вище стоячими (сидячими) для нижче стоячих (а частіше лежачих). «Найкраще» суспільство — те, яке найбільш подібне до отари овець, котрою може без будь-яких проблем управляти один чабаном, і для якої поблажливі рухи руки з батогом останнього ліпші від пряника та світла серед темряви. Це суспільство будується на загостренні інстинктів людини: страху, голоду, продовження роду свого. Щось забрався у такі нетрі, з яких важко самотійно вилізти. Залишу їх.

Так от, батько і мати кандидата медичних наук, доцента Валентини Федорівни Лободи мешкали в Гурзуфі, в чудовому куточку чорноморського узбережжя, де розташований і всесвітньо відомий Артек. Її гостями-відпочивальниками було багато тернополян, у тому числі й мої близькі. Розповідають, що вона може вплав перетнути Чорне море, принаймні від Гурзуфу до Ялти — без проблем.

Далі ще про одного «гіпотрофіка» (маю на увазі напрям наукових досліджень) — Федорців Ольгу Євгенівну. Якось мій знайомий О. Г. звернувся до мене з проханням допомогти дружині свого товариша Ф., у якої уроджена вада серця і яка часто хворіє, працевлаштуватися на кафедрі педіатрії. З його слів, стан здоров'я О. Є. викликає часті докори її керівництва, а тому вона перебуває в стані постійного дискомфорту. Таким чином, О. Є. була зарахована до складу чисельного колективу (понад 30 чоловік) кафедри, який я очолював, будучи ректором. В подальшому відомості мого знайомого про здоров'я О. Є. не підтвердилися: я не пам'ятаю, щоб вона колись була на лікарняному або відмовлялася від тих чи інших навантажень. Більш того, мені важко знайти для неї порівняння щодо її можливостей працювати, працювати і ще раз працювати, як говорив «наш вождь». Цим здібностям вона має завдячувати досягненнями у виконанні дисертаційних робіт. Їй усе це нелегко давалось, адже коли О. Є. розпочала свою наукову діяльність, то скласти докупи 3–4 речення при написанні статті їй було не просто важко, а надзвичайно важко. Та посидючість і терпіння дали свої плоди. Я міг би навести приклади, коли людина і через 30 років своєї праці не змогла піднятися на вищий щабель своєї професійності, аніж це було в перші роки після закінчення ВНЗ. А тому О. Є. може бути взірцем боротьби з власними лінощами.

Ольга Євгенівна Федорців

Вона завжди була слухняною, добрим виконавцем і ніколи не виказувала незадоволення або якихось побажань. Тобто, могла б

задовольнити керівника будь-якого гатунку. І якщо я й бажав би сказати щось негативне про О. Є. у стосунках «керівник – підлеглий», то таке зробити мені не вдалося б. Все це спонукало мене «зробити» її доцентом, пізніше — професором кафедри, незважаючи на те, що вона не була доктором медичних наук, максимально сприяти виконанню її докторської дисертації. Все було «путём». І я гадав, що керуюся принципом О. Мірабо: «Велике мистецтво підкоряти людей полягає в умінні брати їх з доброї сторони».

Нам усім не подобається, коли життя переконує, що є ще й така математика, коли на іспиті екзаменатор пише оцінку «п'ять», а «задовільно» тримає в пам'яті. Але більшість із нас пристосовується до життя, плюючи постійно на свої переконання, на свої бажання, на свої погляди..., навчаючи цього і своїх дітей. Окремі «нерозумні» діти відстоюють свої переконання, за що вони розраховуються власним і своїх близьких спокоєм та благополуччям. Як це не прикро говорити, але на всіх їм подібних доводиться дивитися як на пристосованців. Та тоді життя буде надто сірим і нецікавим. Воно набагато оптимістичніше, коли в кожній людині ти бачиш якщо не ангела, то свого товариша, брата, друга... З таким поглядами не тільки ти (я) скоріше сам здатний на добрі справи, й сам, за принципом бумерангу, отримаєш промені тепла, добра й насаги від інших. Останнє менше стосується службових відносин: ти начальник — я дурень, я начальник — ти дурень. Всім тим, що написав вище і буду ще писати, хочу запевнити читача, щоб ніколи не говорив: я знаю цю людину краще, аніж самого себе, я знаю цю людину краще, аніж вона сама себе. Більше того, людина не може, не тільки на далеке майбутнє, а й на день завтрашній, бути впевненою у своїй суб'єктивній поведінці. Якщо б Тараса Чорновола запитав свого часу батько: «Чи перейдеш, синку, коли-небудь на інший берег моєї річки?», відповідь була б емоційною і швидкою: «Ніколи!» Таке запитання свого часу міг задати своєму сину Андрію Тарас Бульба й отримав би таку ж відповідь. Ярослав Кендзьор (Україна молода, 9.02.05) дає більш різку оцінку таким подіям: «Те, що вчинив Тарас Чорновіл, — це глобальна зрада, яку не можна вибачити. Він зрадив не лише своїх виборців, не лише своїх тата і маму, а й національну ідею». Або. Леоніде Макаровичу (це запитання можна було б задати багатьом), сьогодні, в день XXV з'їзду КППС, ви можете сказати, що комуністичного човна, в якому ви пливете, ніколи у своєму житті не поміняєте на інший? Відповідь би була більш ніж переконливою — грати. Людині притаманне постійне заперечення. Скажімо, Симоненко, Ткаченко, Гуренко, Крючков... стійко

дотримуються своїх поглядів десятиріччями, не зраджують їм (так вони бажають переконати нас). А як ми їх називаємо? У кращому випадку — закоренілими консерваторами. Можливо, не так контрастно, як у наведених випадках, але у кожної людини життя багате на несподіванки, алогічні для неї самої вчинки. Подумайте в тиші, спокої та не поспішаючи тільки про себе, і ви здивуєтесь, наскільки недосконала у своїй поведінці людина взагалі і ви зокрема. Тому «перескакування» з однієї партії в іншу, «любов» до одного, а потім до іншого начальника, жінки, донос сильнішому на слабшого... можна називати зрадою чи іншим неприємним словом, але це тільки пристосування до навколишнього світу з метою полегшення здобуття земних благ. Чим легше дісталася «здобич», тим менше задоволення (якщо нормальний інтелект) від отриманого. Ми можемо стверджувати про незмінність тільки безумовних рефлексів: страх, сон, їжа, сечовипускання...

Перші паростки свого «я» О. Є. проявила, коли її за моєї пропозиції (як ректора і завідувача кафедри), тоді ще кандидата медичних наук, доцента, обрали на посаду професора кафедри педіатрії. Вона наступного ж дня на дверях своєї навчальної кімнати почепила вивіску «Професор» (щоправда, з одним «ф»). Річ у тім, що професором можна називати лише ту людину, яка має атестат професора, виданий Вищою атестаційною комісією України, а О. Є. обіймала посаду професора, не маючи такого звання. Потім паростки перейшли в пагони. Після присвоєння їй доктора медичних наук, улітку, під час відпустки, в моїй хаті з'явилася О. Є. і заявила, що «там вище» (я вже не був ректором) вирішили поділити очолювану мною кафедру на дві. Однією вона буде завідувати. Тому необхідно створити з одного колективу два з відповідним поділом клініки. Кілька днів «утрясали», що і кому. Домовилися. Готуюся до першої наради кафедри (27 серпня), де мав намір сказати, що всі ви мої учні, що всі ми будемо також дружно працювати і в подальшому, що... Але не зміг закінчити першого речення, тому що О. Є. перервала мене і сказала про свою заяву в ректорат щодо незгоди з розподілом клініки, через що за кілька хвилин має прийти комісія. На якусь мить рот мій залишився відкритим від здивування. Це для мене було, наче грім серед ясного неба. Комісія не з'явилася, але мене і О. Є. запросив проректор з навчальної роботи, де в присутності декана поцікавився моєю думкою з приводу скарги. Перше ніж відповісти на запитання проректора, я звернувся до скаргниці: «О. Є., ми ж про всі деталі поділу кафедри домовилися з вами раніше. Як ви могли, моя учениця (як студентка та двічі як дисертантка), вчинити так образливо щодо мене?» Відповідь була

чітка й неочікувана: «Не ви, так хтось інший був би моїм керівником»... У такій ситуації є нагода вкотре замислитися над словами Ентоні де Мелло: «Учні висловлювали подив, коли Майстер говорив, що зло, якщо подивитися на нього з іншого боку, є добро, а гріх — шлях до милості Божої. І він розповів про Карфаген, який вважався скіпкою в тілі Стародавнього Риму. Коли Риму врешті-решт вдалося зрівняти фортецю з землею, він знайшов спокій, став нежиттєспроможним і занепав.

— Якщо б усе зло на землі зникло, — підбив підсумок Майстер, — то людський дух просто розклався б».

Лицом к лицу лица не увидать,
Большое видится на расстоянии.

С. Есенин

Раніше, до цих подій, О. Є. писала мені:

Вклоняюсь щиро Вам низько до ніг,
І бога благаю, щоби Вас беріг.
Від серця Вам дяка і шана висока
За працю нелегку й постійну турботу.
Наснага і щедрість у серці хай квітнуть,
Щоб ще ювілей Ви зустріли столітній!
Бажаю Вам здоров'я сибірського,
Настрою юнацького
Й усього самого найкращого!

Таким чином, Людський Дух торжествує! Таким чином, моя концепція контрастів (парадоксів) як прогресивної творчої сили торжествує. Різноманіття — це життя! Різноманіття — це стимул до діяльності! І тому мені так імпонує: «Воїн світла обережний із тими, хто думає, наче знає шлях. Вони завжди так упевнені у своїй здатності приймати рішення, що не розуміють іронії, з якою доля ставиться до життя кожного з них. І коли неминуче грюкає в двері — обурюються. У воїна світла є мрії. Вони ведуть його вперед. Але ніколи він не здійснить помилки, думаючи, що шлях легкий, а двері широкі. Він знає, що Всесвіт діє так само, як діє алхімія: «відповідно до того стану, в який ти потрапив, зосередь або розпороши свою енергію». Є час діяти, і є час приймати обставини такими, якими вони є. Воїн знає різницю» (Пауло Коельо).

Але час і внести спокій та злагоду у свою Душу:

Любо і мило цвітуть хризантеми,
лагідна стежка звиває свій біг,

схиляється тихо до мене
камелія ніжно до ніг.
А де ж орхідея? О, де я ?.. —
питає розквітлий піон,
матиюла п'янить, як Медея...
півонія — наче півтон...
А он і відтинки півтону —
підсвічують півники в ряд,
блакитно-рожеві дзвони
святочно-поважно носять наряд...
Почув урочисту молитву
ошатно одягнутий час,
та Сонце поклато нитку:
промінням обплутало нас...

Михайло Василенко

КНИГА П'ЯТДЕСЯТ П'ЯТА

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВАКЦИНОПРОФІЛАКТИКИ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ У ДІТЕЙ

Тернопіль
“Укрмедкнига”
2001

Час від часу звертаюсь до студентів із запитанням: «Назвіть, будь ласка, одне з найбільших досягнень медичної науки на благо людства». Відповіді різні: антибіотики, трансплантація (пересадка) органів, гормональні препарати, генна інженерія... Але жодного разу не отримав такої, на яку чекав, і яка для мене є найбільш імовірною, — активна профілактика інфекційних захворювань (вакцинація). Попередження будь-якого захворювання — найбільш дієва, найбільш економічно вигідна і найменш популярна форма боротьби за здоров'я людини. Сьогодні, коли «гроші—влада» є домінуючими в нашому суспільстві, профілактика захворювань, а отже, і забезпечення здоров'я люду України... Хотів написати: виглядає комічно. Та ні, гірше: ніяк не виглядає! Подивіться на президентські, парламентські перегони, на тисячі законів, постанов, указів, а головне — на життєздатність народу України, і вам стане не по собі, адже зменшення на 10% (!) населення України за 15 років нікого по-справжньому не турбує і навіть не хвилює. Ось де основа проявів егоцентризму, ось де основа втрати людських параметрів кожного з нас, ось де сутність сьогодення і, на жаль, близького майбутнього.

На підтвердження моїх дещо песимістичних думок наведу в скороченому варіанті статтю І. Бокия (Сільські вісті, 9.09.05):

«...Чергова розповідь Пескова з багаторічного циклу «Вікно в природу» — про Ботсвану, загублену в пісках Південної Африки країну, де безводдя наклало суворий відбиток на життя не тільки півтора мільйона людей, а й кожної пташини чи звірини. Перше, що здивувало журналіста, — це чит у столичному аеропорту Габороне: «У Ботсвані нульова корупція». А далі надам слово Пескову: «Ботсвана була англійською колонією і входила до числа десяти найбідніших країн світу — ні шляхів, ні шкіл, ні лікарень. 1966 року країна отримала незалежність. А рік потому неждано-негадано виявили тут алмази. На щастя, сталося так, що правитель країни Сересі Кхама виявився вірним сином свого народу, нічого «не відписав» собі, сказав: «Ця велика цінність належить усім ботсванцям, і ми повинні нею розпорядитися. Давайте зробимо так, щоб жодна людина в країні не жила далі одного кілометра від води, від школи і від лікарні». Ці золоті слова знає тепер кожен ботсванець, тому що на алмазні гроші побудували міста, дороги, школи, лікарні, в країні є своя авіація, сотні тисяч людей одержали роботу. Ботсвана стала чи не найбагатшою в Африці державою... Ось які піріжки можна пекти з природних ресурсів — ні корупції, ні олігархів!..

Первіснообщинна Ботсвана за якісь тридцять сім років зробила гігантський крок до сучасної цивілізації, а свій народ — заможним і освіченим. Україна, яка пишається своїм географічним розташуванням у центрі Європи, за чотирнадцять, як заведено вважати, постколоніальних років зробила гігантський стрибок із сучасної цивілізації до примітивного землеробства, масового безробіття і падіння економіки, яке вдвічі переважає її погром у роки Другої світової війни, а народ кинула в безпросвітні злидні, від яких до класичних, скажімо, у Буркіна-Фасо — рукою подати. Ну, і ще одна промовиста цифра для порівняння. Якщо Ботсвана до свого розвитку була серед десятка найбідніших держав, то Україна напередодні незалежності — у першій десятці держав світу з наймогутнішим економічним потенціалом. Де він подівся? Якщо коротко, краще за Анну Ахматову не скажеш: «все расхищено, предано, продано». Україні на Сересі Кхама не пощастило. Два Леоніди, а особливо другий — Кучма — подумали і про себе, і про своє оточення, але тільки не про кожного українці. Кхама школи відкривав — Кучма закривав, Кхама лікарні будував — Кучма ліквідував, Кхама виробництво налагоджував — Кучма розвалював фабрики, заводи, колгоспи методично, ніби виконуючи шкільне завдання. Кхама був будівничим, Кучма — руйначем... Водночас все, що гнало прибуток, Кучма віддавав у руки нуворишів, яких виплодив видимо-невидимо. Свої мастки вони збивали з нашої з вами кривди... Торішні президентські вибори посіяли великі надії на те, що в Україні з'явиться свій Сересі Кхама і відверте сповзання України в злидні завершиться. Чи справдилися і чи справджуються ці надії?.. Річ у тім, що влада стала ще далі від людей і ще сильніше, ніж за Кучми, зростатися з бізнесом. З бізнесом, на жаль, не тим що творить і будує, з тим, що все розтягує і грабує... І якщо вже найближчі соратники, зокрема, Олександр Зінченко, заговорили про корупцію в цьому оточенні, залишається констатувати, що цей овоч — гіркий. Для нас з вами, для України... І найстрашніші взагалі-то навіть не економічні збитки і злидні як такі. Нас хочуть привчити до думки, що влада і бізнес у своїй супрязі можуть диктувати нам і свою мораль, свій спосіб мислення і шикування. Відомий конфлікт Ющенка з пресою у зв'язку з панськими замашками його сина так до кінця суспільством і не осмислено. А осмислювати є що. Президент-мільйонер відкрито відстоював право сина (а це треба читати — владної знаті та її нащадків) шикувати, пити, гасати, порушувати правила руху, тобто фактично ігнорувати закон, тільки тому, що у нього є гроші, багато грошей... Головне ж — те, що вустами Президента говорила вульгарна, ненаситна влада безкарного,

аморального бізнесу — старанно камуфлювалося безбарвними вибаченнями Ющенко, які й вибаченнями у звичайному розумінні назвати важко. Ось де в концентрованому виразі заявило про себе препохабіє союзу влади і капіталу!.. Багаті дбають про свої статки, про бідних — навіть на рівні аматорства. Наші президенти люблять їздити по закордонах. Кажуть, в ім'я України. Може, і в ім'я, але не для її народу. Поки що яловість візитів не переважає «тільність» влади у внутрішніх справах. І це сумно. Чи не про таких каже народ: ворона і за море літала, а все чорна вертала...

Як на мене, в Америці найперше треба засвоїти науку великого президента Рузвельта. Як відомо, 2 липня 1932 року, при висуненні кандидатом у президенти, він кинув крилате гасло: «Повернути Америку її власному народові». Воно і стало крилом його президентства, за яке було подолано велику депресію і зроблено крок до сьогодишньої могутності наддержави. По суті, Сересі Кхама в умовах Ботсвани, біднішої за церковну мишу, повторив шлях Рузвельта і зробив її найбагатшою країною в Африці. Зробив не за участю бізнесу, не давши йому розгулятися і загарбати країну. Він будував не соціалізм і не капіталізм, а нормальне людське життя. Рузвельт опирався на бізнес — такі умови його держави, але він не дав йому сісти на шию і крутити ним, як циган сонцем... .. вся поведінка, весь стиль правління нового українського Президента, який, до того ж, увірував у свою власну непогрішність, вказують на його занадто велику залежність від великого бізнесу, який, охоплений вовчим апетитом, тягне його в свої корупційні сіті, у нові й нові переділи, у здачу прибуткових державних підприємств у їхні заgreбуші руки. Політичний «син» Кучми надто ревно демонструє своє патрунування устремлінням свого оточення і цим дуже нагадує «батька». В Україні, на жаль, немає ні алмазів, ні Сереса Кхама, і сподіватися їй можна тільки на саму себе, забувши, що на світі є месії і принцеси, які здатні покласти свої мільярди і мільйони на благо всіх українців...».

Якщо наведене — більше правда, ніж неправда, то чи є кому думати про стан здоров'я окремої людини, про стан здоров'я всієї української спільноти? А здоров'я — це попередження ушкоджень функціональних і морфологічних структур нашого організму. Гучне зобов'язання Ющенко щодо відповідальності за майбутнє здоров'я громадян України — це:

1. Піар і не більше. Президент відповідальний за всі ланки діяльності в державі, за всю Україну. Патрунувати Президентові щось у державі — некоректно.

2. Полегшення роботи Мінздраву, оскільки знімаються з нього і перекладаються на Президента прямі обов'язки цього відомства. І, таким чином, буде явне сприяння погіршенню роботи останнього (правда, гірше нікуди).

3. Прикриття невиконаних обіцянок Президентом. Наприклад, Феофанія (там лікують «начальство»), яка «з'їдає» значну частку коштів охорони здоров'я всього населення, за словами В. Ющенка з Майдану, буде фінансуватися, як усі медичні заклади України, і не більше (цього не сталося і не станеться: хто ж собі ворог?). Таким чином, відкривається «колесо», яким завжди користуються ті, що сидять вище: «Розмови (постанови, укази... — І. С.) винайдені для того, щоб заважати людям думати» (А. Крісті).

Щодо профілактики захворювань (інфекційних і неінфекційних), то не тільки ми, а й усі уряди світу належним чином не оцінюють важливості такого напрямку своєї діяльності.

Видання нашого посібника «Актуальні питання вакцинопрофілактики інфекційних хвороб у дітей» було важливим внеском у підготовку майбутнього лікаря щодо профілактичного спрямування його праці. Цей труд був колективним. Крім працівників кафедри, яку я очолював, активну участь у його підготовці взяли працівники кафедр дитячих інфекційних хвороб та дитячої імунології Київської медичної академії післядипломної освіти на чолі з її завідуючою — професором Людмилою Іванівною Чернишовою. Остання була не лише головним республіканським імунологом, а й висококласним фахівцем, чудовою людиною, симпатичною жіночкою. Все в ній було привабливим.

Мій план і мою ідею написання цієї книги активно втілювала в життя доцент Любов Августинівна Волянська. Я тривалий час не міг запам'ятати її незвичного по-батькові — Августинівна. Все інше — пам'ятав. Пам'ятав, як вона чудово складала вступні іспити, як відмінно навчалася, пам'ятав її тернистий шлях у науку.

Любов Августинівна Волянська

«Любове Августинівно, я запрошую вас працювати на кафедрі педіатрії старшим лаборантом, з тим, щоб ви в подальшому зайнялися науковими дослідженнями, а потім будете зараховані асистентом». У той час Л. А. працювала лікарем-лаборантом обласної клінічної дитячої лікарні (база кафедри). На обличчі Л. А. після моєї пропозиції я не побачив радості, а чекав на це. Вона коротко відповіла: «Я подумаю». Думала, думала та й сказала через кілька днів: «Ні». Моє резюме: «Погано думали». Пройшов деякий час (1–2 місяці), і Л. А. з'явилася перед мої «ясні» очі вже з власної ініціативи: «Я згодна». «Що ж, у добрий путь», — відповів я. І вона взялася за «гуж»...

В минулі часи виконавець кандидатської дисертації змушений був обов'язково сам проводити додаткові спеціальні дослідження своїх хворих, що змістовно збагачувало дисертанта. Сьогодні, на жаль, на це не звертають уваги. Л. А. самостійно проводила визначення показників ендогенної інтоксикації у дітей, хворих на гостру дизентерію, до лікування і після використання розробленого комплексу лікування. Ось тема її кандидатської дисертації: «Клініко-метаболічні порушення при гострій дизентерії у дітей та ефективність ентеросгелю в її комплексному лікуванні» (1998).

Мені приємно сьогодні сказати, що Л. А. багато працює над удосконаленням своєї фахової майстерності, має у своєму робочому

кабінеті чи не найбільшу особисту бібліотеку сучасної медичної літератури, уважно ставиться до своїх маленьких пацієнтів, але «ухиляється» від виконання докторської дисертації. З моєї точки зору, вона приділяє більш, ніж це потрібно, процесам адаптації з навколишніми, в тому числі й про всяк випадок.

До мого 70-річчя у неї знайшлося кілька слів на мою адресу:

З 70-річчям вітаю!
Здоров'я міцного бажаю.
Зичу щастя рясного,
Хліба запашного,
Джерельної води
І ніякої біди!

З повагою Любов Волянська

Тільки сьогодні звернув увагу, що майже всі мої учні — поети. Поезія вирує в їхніх душах:

У цей зимовий сніжний ранок
Сьогодні тут сім'єю ми зібрались.
Лише край неба освітив світанок —
Вже 70. Ну що ж, так сталося.
Усе велике починається з малого.
Так із зернини виростає колос,
Зігрітий променем світила золотого,
З малої бруньки розвивається листок.
Ось так і в Сумах розпочався
Цей праведний великий шлях.
Порив душі. Всі злети і падіння.
І вогник на вогонь перетворивсь в очах.
А далі — праця, праця, праця...
Невтомна, старанна, важка.
І під суворим поглядом Асклепія
Наш Ювіляр перетворився на митця.
Ви педіатр, яких є одиниці,
Організатор Ви і дипломат.
І все життя Ви зав., Ви — шеф педіатрії.
І це незаперечна істина, це факт.
І можете Ви серце, нерви, жили
Так завести, щоби вперед нестись,

Коли з роками упадають сили
І тільки воля каже ще: «Держись!»
Сьогодні Вам даруєм море квітів,
Бажаєм далі впевнено в житті іти.
Бо доки є такі, як Ви, на світі —
Є віра в безкінечність доброти!
Ваші учні

Нижче наводжу дві фотографії, де я — зі своїми учнями (не всіма, на жаль).

Отже, з Божою допомогою Л. А. Волянська стала дитячим інфекціоністом, кандидатом медичних наук, доцентом.

За кілька років до неї курс дитячих інфекцій очолила Людмила Іванівна Алексеєнко. Вона не лише самостійно проводила дослідження своїх дітей, що входило в дисертаційні дослідження, а й багато років виконувала визначення процесів всмоктування, гідролізу (розщеплення) різних вуглеводів у здорових і хворих людей, оскільки це було необхідно для проведення багаторічної кафедральної наукової теми і для багатьох дисертантів. Вона була першою студенткою групи, яку я вів у 1970 році, першим учасником наукового студентського кружка при кафедрі, де під моїм керівництвом виконала раціоналізаторську пропозицію («Визначення фізичного розвитку дитини»). Пізніше я знайшов її в міській лікарні та запропонував працю на кафедрі. Вона не заперечувала. Л. І. завжди надзвичайно відповідально ставилася до всіх доручень, до своїх обов'язків. Не зважаючи на те, що сьогоденні вимоги до знань у студентів нижче нульової відмітки, вона вимоглива «по-старому», що викликає нерозуміння деяких студентів, колег, особливо колег — батьків студентів.

З великим жалем доводиться спостерігати значне зниження ефективності навчально-методичного процесу в усіх вузах, у тому числі й медичних. Безумовно, я маю право говорити тільки про свій вуз, у якому протягом 36 років працював і в якому відповідав за рівень підготовки лікарів. Зовні все виглядає добре. Мармур у туалетах, конгрес-центр, комп'ютери, Інтернет, чудові умови в «Червоній калині», особливо для поважних гостей... Особливо негативно впливає на якість підготовки лікаря бізнес-спрямованість вузів, адже в державних університетах (академіях) навчається значна (більшість) частка контрактників (платних студентів). Якщо раніше випускники шкіл, в атестатах яких були трійки або більше четвірок, ніж п'ятірок, навіть не подавали документів до вступу в медичні вузи, якщо раніше в медвузах навчалось більше 50% відмінників з випускників середніх шкіл і медучилищ, то сьогодні за плату мають можливість вступити навіть з усіма трійками в атестаті. Різко змінився якісний склад студентів медичних вузів у гірший бік. З неякісної «сировини» неможливо виготовити високоякісний «продукт» навіть при настирливому бажанні. Крім того, приклад малоуспішної більшості в групі пригнічує одиниці здібних студентів. Поряд із цим, людина взагалі, а студенти зокрема, «використовують» розвиток демократії, якою особливо пишається наш Президент, у негативному напрямку щодо вдосконалення фахових знань. Ось як про це писав Є.

Ренан: «Демократія — найбільш виразно розкладає воєнну організацію; остання заснована на дисципліні, демократія ж є запереченням усякої дисципліни». Я не пам'ятаю в минулі роки, щоби група студентів приходила на заняття невідповідною. Сьогодні це зовсім не рідкість (один із проявів «демократії»). На цьому фоні з року в рік знижуються вимоги викладача. Якщо в минулому відсутністю вимогливості до студентів відзначались лише викладачі низької кваліфікації, то сьогодні таке явище є загальним. На «нормальне» бажання окремих викладачів бачити достатньо високий рівень знань студентів і чути від них гідні відповіді на заняттях деканат, окремі завідувачі кафедр і колеги дивляться, як на аномалію. Я вже не кажу про «принциповість» ректора, проректора, декана, заступника декана, професора, доцента, асистента... у важливості підготовки достатньо кваліфікованого спеціаліста. На словах, особливо на нарадах, конференціях, усі ми єдині — готуємо висококваліфікованих лікарів. А насправді: «Такі мої принципи, і якщо вони вам не подобаються, в мене є інші» — цим гаслом користується більшість із нас. Постійні коливання цінностей у суспільстві безпосередньо впливають на нас, і ми «коливаємося разом із...».

Незорані поля, зруйновані корівники та конюшні, заводи і фабрики, які не працюють або ледь жевріють, заохочення розкрадання народного майна, масова еміграція науковців, і не лише науковців, не можуть запалювати творчий дух вищої школи, і її здобутки минулого невпинно котяться донизу, а «зупинити можна при підйомі, а не при падінні» (Наполеон І).

Якби з'явився знов Ісус,
То знов юрба «По праву», —
Кричала би, — «Судити мус
Його, а не Варава!»
Бо їм Варава — сват чи брат,
Його ж і на поруки.
І він, сьогоднішній Пілат,
Вмиває сміло руки.

Омелян Лупул

Зате реформа, реформа, реформа... З приходом нового міністра (аж в очах мерехтить від їх зміни) його відомство свою недолугість називає «реформою» галузі та пишається цим. Збігав в аптеку М. Поліщук на наступний день після призначення міністром і вже на весь світ десятки разів через ЗМІ кричить про реформу — неминучі знижки цін на

медикаменти для людей, забіг в ОХМАТДИТ... Прокукурікав — і на цьому кінець реформи і початок, а вірніше, продовження зневіри. Це також демократія на рівні міністра — викривляй, ламай, криши..., ніякої відповідальності не нестимеш (це стосується не тільки міністра охорони здоров'я). Більш того, вже в ранзі экс-міністра (радник Президента!) звучать не вибачення (рекламація), а хизування (рекламування) своїми «досягненнями» в минулому. Для суспільства це вже не новина. Звичло. А як же — демократія! Демократія за рахунок кожного з нас, за рахунок платника. Правда і те, що жоден міністр не тільки не зробив спроби реформувати «Феофанію» (безоплатну висококваліфіковану допомогу високому керівництву), а навіть, Боже змилуйся, зачепити цей «подарунок» платників податків своїм «кормчим», бодай необережним словом.

Між царями й судіями
На раді великій
Став владик земних судити
Небесний владика:
«Доколі будете стяжати
І кров невинну розливать
Людей убогих? а багатим
Судом лукавим помагать?
Вдові убогій допоможіте,
Не осудіте сироти
І виведіть із тісноти
На волю тихих, заступіте
Од рук неситих». Не хотять
Познать, розбити тьму неволі, —
І всує Господа глаголи,
І всує трепетна земля.
Царі, раби — однакові
Сини перед Богом;
І ви вмерете, як і князь ваш,
І ваш раб убогий.
Встань же, Боже, суди землю
І судей лукавих.
На всім світі Твоя правда,
І воля, і слава.

Т. Шевченко

Ось дещо про «останню» (їх було за останні 15 років уже кілька) реформу вищої школи.

Міністр охорони здоров'я України Микола Поліщук під рубрикою «Реформи в медицині» до ПРОЕКТУ концепції реформування системи підготовки лікарів в Україні в газеті «Ваше здоров'я» (10–16 червня 2005 року) написав наступне: «Шановні колеги — ректори і викладачі вищих навчальних закладів, керівники науково-дослідних інститутів і лікувальних закладів, лікарі та студенти, у сьогоднішньому числі газети «Ваше здоров'я» публікуємо проект «Концепції реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведення її у відповідність до потреб ринку праці та європейських вимог». Документ, над створенням якого протягом року працювала Робоча група МОЗ України з числа провідних фахівців Національного медичного університету, медичного інституту УАНМ та Київської медичної академії післядипломної освіти під керівництвом заступника Міністра В. Г. Передерія, Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства, експерти Світового Банку і TASIS, вкладаючи в цей документ потреби і кращі зразки вітчизняної практики підготовки медичних кадрів, стандарти Всесвітньої Федерації Медичної Освіти та країн Європейського Союзу, зрештою, власне, розуміння і бачення підходів до формування лікаря майбутнього, який за покликанням, своєю ерудицією і глибокими фаховими знаннями зможе й ефективно стояти на сторожі найціннішого скарбу людини — її здоров'я і активного довголіття (речення таке довге, що на кінець його освоєння забуваєш, про йшлося спочатку — І. С.). Та, НЕЗВАЖАЮЧИ НА ВИСОКИЙ РІВЕНЬ І ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ ПРОЕКТУ (виділено автором), він стане законом і дороговказом для галузі, для кожного її керівника і працівника, коли БУДЕ ПРОПУЩЕНИЙ КРИЗЬ РОЗУМ І ДОСВІД (виділено автором) медичного загалу, коли кожен небайдужий до завтрашнього дня нашої медицини долучиться до архітектоніки побудови і вимог Концепції, збагативши її висновки і положення своїм досвідом, своїми діловими пропозиціями. Відразу після публікації проекту Концепції на сторінках газети розпочнемо активне обговорення цього документу з тим, щоб він збагатився колективним розумом, щоб він став досконалим законом, за яким протягом тривалого часу куватимуться високого рівня медичні кадри. Просимо взяти активну участь у дискусії. Ваші судження і пропозиції, надіслані до редакції, будуть опубліковані в газеті».

Як співається в одній відомій пісеньці, з одного боку — непристойно виказувати зауваження до проекту концепції, коли Микола Єфремович

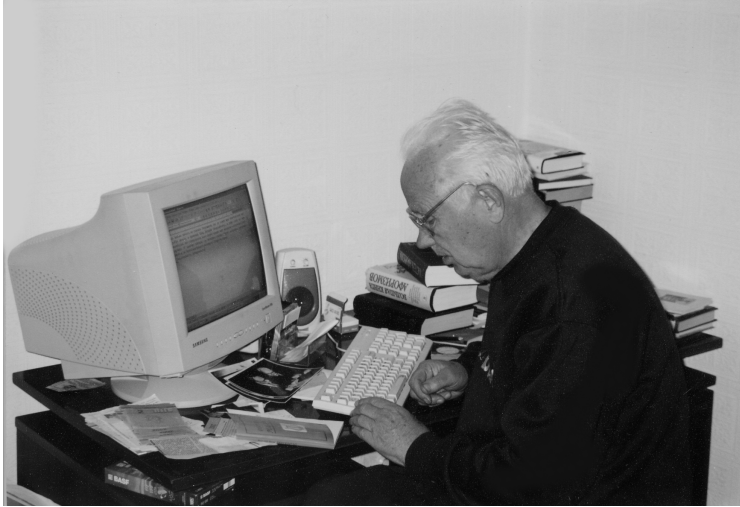
вважає її високорівневою і високоякісною, але з іншого — свербить щось сказати.

Як тут не згадати О. Олесья:

Гора завагітніла!
Горі родити час!
Ця чутка полетіла
Від Сяну по Кавказ.
В велику цю хвилину
Півсвіту диву жде,
Яку, мовляв, дитину
Горище приведе!
Яку, мовляв, колиску
Робити треба їй,
А далі — ложку, миску
І інше — Боже мій...
Ось швидко розітнеться
Дитячий перший крик.
Держатись доведеться,
Хто падати не звик.
Вже баба повитуха
Моргнула до сусід:
Затуляйте, мов, вуха:
Дитина йде на світ.
І всі затихли знову,
Ховаючи хвости,
Благаючи Єгови
Хоч голови спасти.
Та хтось порушив тишу
І крикнув не без зла:
«Гора родила мишу,
Чортзна-що привела!»
Гора почервоніла
(Яка ганьба і страм!)
І знов завагітніла
На лихо ворогам.

Дійсно, талановиті поети пишуть на віки. Це з одного боку. А з іншого? Людина повторюється у своїх діях роками, десятиліттями, століттями, тисячоліттями...

Мені дуже хотілося взяти участь в обговоренні цього проекту. Навіть сів за комп'ютер.

Я за комп'ютером

Але подумав, подумав, ще раз подумав... І дійшов висновку, що ніякого конструктивного виступи в газеті Мінздраву «Ваше здоров'я» не буде дозволено надрукувати. У мене були підстави для такого переконання. В серпні 2004 р. я написав коротку статтю «Удосконалення навчального плану в медичному вузі не знає меж» і надіслав її до цієї (своєї) газети. Але гоноровитість деяких працівників Мінздраву (а може, «моїх любих друзів»), моїх колег, була настільки вираженою, що статтю не надрукували, «зарізали». З моєї ж точки зору, в ній не було нічого, що могло б спричинити роздратування чи невдоволення у людини з середнім інтелектуальним рівнем, але... Я навожу цю статтю, а ви, читачу знайдіть у ній кримінал, якщо зможете, і повідомте мені.

«Удосконалення навчального процесу у ВНЗ не має меж

Навчальний план є основою підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі. Найчастіше такі плани обговорюються на рівні

ректорів, проректорів, рідко — деканів і майже ніколи — на рівні завідуючих кафедр, доцентів, асистентів, викладачів. Це спонукало запропонувати загалу обговорити деякі питання щодо чинного навчального плану (затвердженого у 2002 році), які, з нашої точки зору, є дискусійними.

I. Назва.

Навчальний план підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» кваліфікації «лікар» у вищому навчальному закладі III–IV рівнів акредитації України. Факультет: медичний, спеціальності: 7.110.101 — лікувальна справа; 7.110.104 — педіатрія; 7.110.105 — медико-профілактична справа. Термін навчання: 6 років. Складається враження відсутності послідовності. Готують фахівця — «спеціаліста» кваліфікації «лікар», а потім «спеціаліста» готує один і той же медичний факультет. Розчленовують, знову ж таки, на спеціалістів із лікувальної справи, педіатрії та медико-профілактичної справи.

Я бачу два виходи з «тавтологічного» стану:

1) виділити окремі факультети (лікувальний, педіатричний, лікувальний);

2) повернутися до загального плану підготовки лікаря у вузі та спеціалізації — в інтернатурі.

Мені більше імпонує другий варіант, хоча переважна більшість педіатрів — за перший.

II. Гуманітарна та соціально-економічна підготовка.

А. Пропонуємо вилучити з плану: ділову українську мову (32 години), історію України (42 години), українську і зарубіжну культуру (46 годин).

Обґрунтування:

1. Всі ці дисципліни слід вивчати в середній школі.

2. Опанувати за 32–46 годин жодну з названих дисциплін неможливо. У медичному вузі ці години (120) присвятити вивченню «Шевченкіани» в контексті вищезазначених дисциплін.

Б. Виключити з плану основи права (28 годин), основи психології і педагогіки (36 годин), політологію (28 годин), релігієзнавство (28 годин), замінивши їх медичною деонтологією та медичною етикою.

Обґрунтування:

1. Суспільство настільки політизоване, що включати лікаря в ці процеси є не тільки порушенням клятви Гіппократа, а й відволікання від основної мети вузу — підготовки висококваліфікованого лікаря.

2. В основу медичної деонтології та етики закладені підвалини психології, насамперед медичної, права, релігієзнавства, які будуть пов'язані з профілактикою та лікуванням хворих.

В. Виділення на основі латинської мови та медичної термінології лише 62 год — не просто мало, а надзвичайно мало. Ця навчальна дисципліна є підвалиною для всіх наступних клінічних дисциплін, і обсяг годин для її вивчення слід потроїти. Цікаво, що іноземним мовам, які мають опосередковане відношення до медицини, відведено майже втричі більше год.

Г. Вивчення іноземних мов необхідно сконцентрувати тільки на окремих студентах, які здатні та бажають оволодіти ними, і то лише у вигляді факультативних курсів.

ІІІ. Природничо-наукова підготовка.

А. Уже сьогодні методи діагностики і лікування, в основі яких закладені фізичні параметри, значно перевищують хімічні. І така тенденція прогресивно нарощується. У чинному плані ми маємо для біонеорганічної, фізико-колоїдної, біоорганічної хімії та біологічної хімії 270 год. Тоді як на медичну та біологічну фізику (108 год), медичну інформатику (44 год) — лише 152 год. Думаю, що доцільно значно збільшити обсяг останніх дисциплін за рахунок перших.

Б. Немає сумніву щодо важливості оволодіння основами гістології та ембріології майбутнім лікарем, на які у чинному плані відведено 176 год. Але не може бути кваліфікованим лікар, який поверхнево вивчає основи всякої патології — патологічної анатомії, на опанування якої виділено 128 год. У даному випадку можна було б рекомендувати вивчення гістології та ембріології на конкретних препаратах біопсійного і секційного характеру. Таким чином, ця суто теоретична дисципліна була б наближена до потреб практики.

В. Що ж стосується «анатомії людини», то варто було б із 300 год, виділених на цю дисципліну, одну третину присвятити анатомо-морфологічним особливостям дитячого віку.

Г. Те ж можна рекомендувати і при вивченні нормальної фізіології. Адже незрозуміло, чому студент не повинен знати особливостей, скажімо, пульсу у дітей.

Д. В медичному вузі теоретичне вивчення основ хімії, фізики, інформатики, фізіології, патологічної фізіології, гістології, мікробіології слід наблизити до потреб практики. З цією метою частину практичних занять необхідно проводити у відповідних клініках (біохімічна

лабораторія, діагностичний кабінет, відділення фізіотерапії, санепідстанція...).

IV. Професійно-орієнтовані фундаментальні дисципліни.

Мене дивує контрастне виділення «фармакології та медичної рецептури» і «клінічної фармакології». Моє уявлення і переконання таке: не може бути в медичному вузі фармакологія і медична рецептура неклінічною. Вивчення складу лікарської речовини, її кінетики в організмі людини, дії на різні ланки людського організму, уміння оформити рецепт — це все пов'язано з людиною, хворою людиною.

Тому пропоную:

- 1) об'єднати ці два курси;
- 2) окремим рядком виділити 1/3–1/2 год для освоєння педіатричної фармакології.

V. Медико-профілактичні дисципліни.

А. В кожному підручнику з інфекційних хвороб при висвітленні тєї чи іншої нозологічної одиниці окремим рядком виділяється «епідеміологія». Думаю, що окремо «епідеміологію» слід виділяти лише в інтернатурі, при спеціалізації.

Б. Із «загальної гігієни й екології людини, в тому числі охорони праці в медицині» виділити 1 кредит (тиждень на VI курсі) для педіатрії (харчування, догляд, режим, виховання дитини).

VI. Професійно-орієнтовані дисципліни.

А. «Акушерство і гінекологія» має 268 год, а «пропедевтична педіатрія» (II–III курси), «факультетська педіатрія» (IV курс), «госпітальна педіатрія» (V курс), «дитячі хвороби» (VI курс) мають 374 год. Оволодіння основами догляду, харчування, гігієни, режиму, анатомо-фізіологічними особливостями дитячого організму різних періодів життя, етіології, патогенезу, клініки, профілактики та лікування хвороб дитячого віку порівняно з обсягом дисциплін акушерства та гінекології виглядає надзвичайно не коректно — тим більше, що знання педіатрії це в деякій мірі й знання акушерства і гінекології. З наведеного випливає необхідність значного збільшення годин для вивчення педіатрії.

Б. До всього, що стосується дитинства, я відношусь «по-дитячому». Зверніть увагу: на «інфекційні хвороби» виділено 144 год, на «проблеми ВІЛ-інфекції» (можна подумати, що ВІЛ-інфекція — це не інфекційна хвороба) — 10 год, на «дитячі інфекційні хвороби» — 88 год. Враховуючи обсяг інфекційних хвороб у дитячому віці та необхідність запровадження курсу вакцино-профілактики, з нашого погляду,

співвідношення годин, виділених для навчального процесу з інфекційних хвороб і дитячих інфекцій, мало б бути зворотним.

В. Дивує виділення для окремого вивчення такого предмету, як «клінічна імунологія та алергологія» (36 год). Імунологія, яку вивчають на III курсі (з мікробіологією), є суто клінічним курсом, незважаючи на її теоретичний нахил. Виходить, що із запровадженням окремого курсу клінічної імунології та алергології клініцисти мають забути про порушення імунологічного статусу при всіх хворобах, які ми вивчаємо в клініці. Якщо ж ні, то для чого вигадувати нове «колесо»? Безумовно, в профільних НДІ відділення імунології та алергології конче необхідні. З нашої точки зору, вивчення імунології в медичному вузі необхідно скоординувати на кафедрах інфекційних захворювань і мікробіології, вірусології та імунології з використанням клінічних баз.

Г. Найбільш невдалою є та частина навчального плану, яка стосується VI курсу. Зверніть увагу на кількість предметів, які вивчають на цьому курсі: 1) загальна гігієна; 2) акушерство і гінекологія; 3) фтізіатрія; 4) дитяча хірургія; 5) дитячі інфекційні хвороби; 6) інфекційні хвороби; 7) внутрішні хвороби; 8) дитячі хвороби; 9) клінічна імунологія та алергологія; 10) проблеми ВІЛ-інфекції; 11) радіаційна медицина; 12) реаніматологія; 13) секційний курс; 14) соціальна медицина; 15) хірургічні хвороби. Така розпорошеність не дає змоги визначити, кого ми готуємо. Можна лише стверджувати, що навчальний план передбачає екскурсійне турне по кафедрах перед державними іспитами. У багатьох випадках група студентів VI курсу приходить на кафедру на 1 тиждень (5 робочих днів), із яких перший день стосується «ознайомлення», а останній — проведення диференційованого заліку. Бачите, які ми, викладачі, досвідчені — за 3–5 днів спроможні не лише дати оцінку знань студента, а й навчити основ клінічного мислення.

Чи не краще повернутися до «старого» забутого — субординатури?

Д. Я звернув увагу лише на додатковий обсяг навчального часу, виділений для підготовки спеціаліста за спеціальністю 7.110.01 — лікувальна справа. Звернув увагу на те, загальній гігієні (теоретичним основам знання) відведено 86 год, а педіатрії (практичним основам знання), яка включає освоєння ведучих гігієнічних навиків щодо розвитку дитини (харчування, догляд, режим...), лише 98, хірургії — 146 год, інфекційним хворобам — 96 год, клінічній імунології та алергії — 18, акушерству і гінекології — 36, а дитячим інфекціям, у тому числі й вакцинопрофілактиці, — 0.

Моя пропозиція: запросити до обговорення навчального плану, який є основою підготовки лікаря, всіх, хто не байдужий до майбутнього нашої медицини.

Багато таке обговорення вести з урахуванням 6 основних (ключових) положень Болонського процесу*, які наводжу нижче.

1. Введення доциклового навчання. Фактично пропонується ввести 2 цикли навчання: 1-й — до одержання першого академічного ступеня і 2-й — після його одержання. При цьому тривалість навчання на 1-му циклі має бути не менше 3-х років і не більше 4-х років. Навчання впродовж другого циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1–2 роки навчання після 1-го ступеня) і/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7–8 років).
2. Запровадження кредитної системи. Пропонується запровадити в усіх національних системах освіти систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу пропонується прийняти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів (залікових одиниць, трудомісткості), зробивши її нагромаджувальною системою, здатною працювати в рамках концепції «навчання впродовж всього життя».
3. Контроль якості освіти. Передбачається організація акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що отримали випускники. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти.
4. Розширення мобільності. На основі виконання попередніх пунктів передбачається істотний розвиток мобільності студентів. Окрім того, ставиться питання про розширення мобільності викладацького і іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом. Передбачається зміна національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців.
5. Забезпечення працевлаштування випускників. Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на кінцевий результат: знання й уміння випускників повинні бути застосовані та практично використані на користь усієї Європи. Усі академічні ступені й інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікації має бути спрощене. Для забезпечення визнання

кваліфікації планується повсюдне використання Додатка до диплома, який рекомендований ЮНЕСКО.

6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти. Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легко доступних кваліфікацій тощо, сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

*Основні засади вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / За редакцією В. Г. Кременя. Авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. — Тернопіль: Видавництво ТДПУ імені В. Гнатюка, 2004. — С. 13–14.»

Цікаво, що мене ніхто не просив брати участь у вдосконаленні навчального процесу (а відповідно, й у поліпшенні підготовки лікаря) в медичних вузах, що я затратив чимало власного часу на аналіз чинного навчального плану, і мені не подяку висловили, а, не соромлячись, вдарили по ініціативі й самолюбству автора. Ну, надрукуй статтю, розкритикуй її вщент і покажи себе — на що ти здатен і на що не здатен автор... У дискусії народжується істина. Це так би хотілося. Але, як ми бачимо, передвиборні дискусії, що заповнили всі ЗМІ, народжують мишу. Хоча витрати неймовірні. Чи можете ви побачити хоча б уві сні, що всі кандидати в депутати вирішили відмовитися від використання передвиборних витрат і спрямувати їх на добро для пересічних людей (виборців) — медицину, освіту, культуру? Маловірогідно. Рука людини киває тільки до себе, ось чому вона загребуша, а не така, що дає.

Я знаю правду! Все прежние правды — прочь!

Не надо людям с людьми на земле бороться!

Смотрите: вечер, смотрите: уж скоро ночь.

О чем — поэты, любовники, полководцы?

Уж ветер стелется, уже земля в росе,

Уж скоро звездная в небе застынет выюга.

И под землею скоро уснем мы все,

Кто на земле не давали уснуть друг другу.

Марина Цветаева

Я часто роблю те, про що мене не просять. Це мені більше шкодить, аніж приносить задоволення чи користь. Але я, чомусь, не можу зупинитися, щось тягне мене вперед, як і ця коротка ненадрукована стаття:

«Удосконалення знань з педіатрії у студента — шлях до оздоровлення суспільства

1. Владні, партійні, громадські структури завжди говорять, що пріоритет у їхній діяльності — це насамперед діти, передусім їх здоров'я, освіта, культура. Не випадково ми маємо цілу низку цікавих програм, а серед них, особливо, — національну програму «Діти України». Це теоретично. А практично?

Практично відомо, що від стану здоров'я дітей залежать здоров'я, тривалість життя, тривалість працездатного віку, рівень інтелекту здорової людини. Сьогодні також відомо, що діти значно частіше хворіють і вмирають, порівняно з дорослими.

2. Таким чином, від ставлення всіх нас до здоров'я дитячого населення, до кожної дитини зокрема залежить, яким буде суспільство:

- а) здоровим тілом і душею;
- б) помірно хворобливим;
- в) практично невиліковним.

Від цього залежить процвітання, тупцювання на одному місці чи стрімкий політ у прірву.

3. Чи все робиться, щоб орієнтувати випускників на ці пріоритети? Ось як це на сьогодні виглядає (табл. 1).

Хто погляне на цю таблицю, той переконається, що навчальний план далекий від ідеального, оскільки не орієнтує студентів на пріоритетність збереження здоров'я з дня народження. Більш того, вивчення особливостей дитячого організму в нормі та при патології практично не передбачено в програмах з анатомії, фізіології, патологічної фізіології, патологічної анатомії, біохімії, мікробіології, фармакології або ж там про це йдеться мимохідь.

Таблиця 1.

Питома вага засвоєння дисципліни «Педіатрія» згідно з навчальним планом (1996) III–IV рівня акредитації медичного вузу (в годинах)

	абс.	%
--	------	---

1.	Загалом для вузу	6562	100
2.	Пропедевтика дитячих хвороб	202	3,07
3.	Факультетська педіатрія	108	1,64
4.	Шпитальна педіатрія	108	1,64
5.	Медична генетика	36	0,54
6.	Дитячі інфекції	54	0,82
Загалом із педіатрії		508	7,7

4. Результатом такої підготовки наші випускники, в подальшому — організатори охорони здоров'я, на профілактику і лікування дитячих хвороб дивляться як на щось другорядне. При цьому не забувають турботливо підкреслювати своє піклування про дітей. Ось як воно виглядає по місту Тернополю (думаю, по Україні ці показники не кращі): в 1999 році на охорону здоров'я було витрачено 11 млн. 818 тис. гривень (100%), а на охорону здоров'я дітей 2 млн. 100 тис. гривень (17,7%). Отримати дані за останні роки не вдалося: велика «таємниця» органів охорони здоров'я («таємниця» ставлення чиновників до дітей).

5. Понад 5% дітей народжується зі спадковою патологією та вродженими вадами. Сотні нозологічних форм цієї групи відомі людству. Їх список із кожним роком поповнюється. Навіть поверхневе знайомство з цією патологією, а не її досконале вивчення, вимагає тривалого часу. 18 годин на практичні заняття і 18 годин на лекції, які виділені чинним навчальним планом для оволодіння медичною генетикою, достатні для екскурсу в цю проблему і тільки. Безумовно, на часі не лише значне збільшення годин по медичній генетиці в навчальному плані, а й організація клінік медичної генетики в кожному обласному центрі.

6. З нашої точки зору, є 2 ланки в ланцюзі реального оздоровлення суспільства:

1) попередження та лікування хвороб періоду новонародженості й насамперед — спадкової патології, вроджених вад, внутрішньоутробних інфекцій;

2) раціональне харчування.

З великого обсягу медичних проблем ці дві слід вважати пріоритетними. Але краще, якщо б так вважали і медики, і науковці, і громадські організації, і владні структури.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що ще сьогодні ми в змозі:

- а) збільшити обсяг з педіатрії в навчальному плані;
- б) започаткувати вивчення особливостей дитячого організму в нормі та при патології на всіх теоретичних кафедрах медичного профілю;
- в) перерозподілити бюджет охорони здоров'я на користь дітей, а отже, і здоров'я майбутніх дорослих».

Людмила Іванівна Алексєєнко

Золото Ваших волос
Тихо перешло уж в седость.
Все сложилось, все забылось,
Все в груди слилось и спелось.
Спелось — как вся даль слилась
В стонущей трубе окраины.
Господи! Душа сбылась —
Умысел твой самый тайный.

Дорогий Іване Семеновичу!

Вітаю Вас із Ювілеєм! Зичу здоров'я, всіляких гараздів, любові, радостей від внуків і дітей!

З повагою і любов'ю, Людмила Іванівна»

Л. І. — рідкісна господиня: може дати пораду будь-кому щодо вирощування горобини. А любов до доньки і двох хлопчиків-онуків для

неї понад усе («Всі матері мають один фізичний недолік: у них тільки дві руки». *Автор невідомий*).

Донька Л. І. Іванка (тепер її прізвище — Горішня) із золотою медаллю закінчила середню школу, з дипломом із відзнакою — Тернопільський медичний університет. Навчаючись у школі, 2 роки в позаурочний час, працювала санітаркою. Пішла «по стопах» мами — стала педіатром, кандидатом медичних наук, доцентом курсу дитячих інфекцій. І все це під моїм «патронатом». Бачите, який я послідовний: маму «вивів» у кандидати й доценти, потім її доньку, було бажання зробити це й з їхнім сином, онуком Максимом, але не судилося.

Коли на сцену театру в день мого 70-річчя вийшло більше 30 моїх учнів, то у відповідь на їх дружнє привітання відповів приблизно так:

«1. Я задоволений, що готував своїх учнів не взагалі, а конкретно для праці на кафедрах педіатрії свого вузу. На той час вони працювали в Тернопільській медичній академії завідуючими кафедрою, доцентами, асистентами. Подібного не може заявити жоден із тих професорів, які підготували більше 2 десятків кандидатів і докторів наук.

2. Мене тішить також те, що за минулий рік я підготував 30% усіх кандидатів медичних наук у нашому ВНЗ і 50% — докторів наук.

3. Найкращим побажанням з вашого боку було б таке — щоб ви (тобто я) в подальшому готували кандидатів медичних наук не лише з наших дітей, а й з онуків (це більше жарт)...»

42 кандидата і доктора медичних наук підготував я за весь час моєї науково-педагогічної діяльності, з них тільки двоє — чоловічої статі. Для мене це не випадковість, а закономірність. Така закономірність пояснюється тим, що:

1. «+ і -» завжди дають енергію, тоді як «- і -» та «+ і +» — ніколи. Іншими словами, ми у спілкування, а їх було десятки з кожним, непомітно для себе продукували творчу енергію, яка сприяла вирішенню наукових досліджень. Практично всі дисертаційні роботи були виконані достроково, відносно до планування;

2. «Можна уявити собі людство, яке складається з одних жінок, але неможливо уявити собі людство, яке складається з одних чоловіків» (Жан Ростан). Хто може заперечити таке твердження? Якщо добре подумати — то ніхто. НДІ педіатрії, акушерства та гінекології запланував провести в Криму науково-практичну конференцію, присвячену дитячий гастроентерології. Минають місяці, рік, півтора, а кримчани ніяк не можуть «розродитися» — зірваний план заходів. Під час захисту дисертації однієї з моїх учениць у цьому інституті я почув про цей

«нонсенс». Моя реакція: «Давайте проведемо конференцію в Тернополі». — «А за який термін ви зможете провести необхідну організаційну підготовку?» — «За місяць,» — відповів я. І що ви думаєте? Моя обіцянка була виконана, виконана жіночим колективом кафедри, яку я очолював. Я можу стверджувати, що жоден чоловічий колектив на це не здатний. Було перекладено українською мовою, відредаговано, систематизовано й надруковано у вигляді збірника десятки тез. І все це — менше, ніж за 1 місяць. У даному випадку працювали і вдень, і вночі. Я вже не кажу про підготовку програми, зустріч гостей, створення останнім комфортних умов, проводів... Жодна не сказала мені, що в неї є діти, чоловік... Всі не з сумом і жалем, а з радістю та піднесенням ішли «на амбразуру». Всі вони різні, всі вони мають свої індивідуальні особливості, але в них є багато спільного — відповідальність, необмежена працездатність, повага і любов до ближнього, вміння знаходити задоволення в тому, де чоловіки відчують обтяженість життям. Слова Вероніки Тушної стосуються більше жінок, аніж жінок і чоловіків:

Людские души — души разные,
не перечислить, не счесть.
Есть злые, добрые и праздные
и грозные души есть.
Иная в силе не нуждается,
ее дыханием коснись —
и в ней чистейший звук рождается,
распространяясь вдаль и ввысь.
Другая хмуро-неотзывчива,
другая каменно глуха
для света звезд,
для пенья птичьего,
для музыки
и для стиха.
Она почти недосягаема,
пока не вторгнутся в нее
любви тревога и отчаянье
сердечной боли острие.
Смятенная и беззащитная,
она очнется,
и тогда

сама по-птичьи закричит она
и засияет, как звезда.

Я хотів «причепитися» хоча б до однієї з моїх учениць (у даному випадку це стосується і двох моїх чоловіків-дисертантів; вони, мабуть, виняток або на них діють жінки) з приводу невиконання якихось доручень, службових прохань, навчально-наукової роботи..., але нічого не знаходжу. Дійсно, у мене не було випадку, щоб на роботу йшов із пригніченим настроєм, із небажанням зустрічі з членами колективу кафедри, лікарні. Більше того, тривала відпустка збуджувала мою душу бажанням швидкої зустрічі з людьми та пацієнтами. Цьому сприяла, мабуть, і моя усамітнена праця в цей час над підручниками, посібниками, монографіями...

Можу стверджувати, що початок навчального року і його закінчення колектив кафедри завжди сприймав як свято, свято спілкування між людьми, спорідненими професією і тривалими дружніми відносинами. Початок — це бажана зустріч після тривалого розлучення (2 місяці), відчуття спорідненості, піднесений настрій щодо спілкування з колегами по кафедрі та лікарні, переконаність в ефективній наступній творчій науково-педагогічно-лікувальній роботі, неприйняття можливих ком, крапок... у стосунках із близькими по роботі людьми в найближчий час. Посмішка, гумор, сміх — це основний прояв першого дня навчального року. Кінець останнього: відчуття успішного проходження ще одного відрізка життя, спогади приємних миттєвостей цього року, надія на чудовий відпочинок у колі сім'ї та близьких, слова лунають тільки приємні, обличчя випромінюють тільки світло і надію...

Вище в тексті докупи зібрав Алексеєко Л. І., Волянську Л. А. та Горішну І. Л. І не випадково. Разом із ними був написаний посібник «Дитяча інфектологія», який сподобався нам, колегам і студентам.

КНИГА П'ЯТДЕСЯТ ШОСТА

**І.С. Сміян,
Л.І. Алексеєнко,
І.Л. Горішна,
Л.А. Волянська**

ДИТЯЧА **інфектологія**

Тернопіль "Укрмедкнига" 2004

Ми переконані, що він сприятиме оволодінню знань студентами щодо інфекційних хвороб у дитячому віці з метою їх попередження, своєчасної діагностики та лікування. Практично цей посібник використовують усі навчальні медичні заклади України.

Моя «біда» в тому, що жодному працівнику кафедри я не «давав» спокійного життя. Усіх залучав до виконання наукової тематики, написання доповідей, статей, методичних розробок, патентів, компакт-дисків, посібників, підручників, монографій. І в мене немає сумніву, що не було більш ефективної кафедри в нашому ВНЗ і серед споріднених кафедр України, ніж та, яку я очолював. Але так думаю я. Коли не став ректором, то в жодному випадку кафедра не змогла досягти, за визначенням ректорату, ні першого, ні другого, ні навіть третього місця. Причини такого становища загадкова. Та я ніколи не переймався цими «оцінками», як і більшість людей, що постійно працюють.

Іванна Любомирівна Горішна

Іванна Любомирівна виконала дисертаційну роботу, присвячену «вічно» актуальній темі — сальмонельозу у дітей. А ось її спогади про мене:

«Знайомство з Іваном Семеновичем у мене відбулося ще в дитинстві. Спочатку — «заочне», бо саме він запропонував моїй мамі перейти на роботу з дитячого відділення міської лікарні, де вона працювала лікарем-ординатором, на кафедру педіатрії старшим лаборантом. Тому, ще дитиною я чула її відгуки про вимогливість і

принциповість Івана Семеновича, його глибокі знання та особливу любов до педіатрії і маленьких пацієнтів. Згодом я побачила його фото. Іван Семенович був першим професором, який для мене, ще дитини, існував у справжньому житті, а не лише на фото у медичних журналах та підручниках. А згодом я побачила його на одній із демонстрацій, куди мама взяла й мене. Ось як відбулося моє перше знайомство з цією людиною. В подальшому воно продовжувалося. Адже завдяки Іванові Семеновичу я захотіла стати лікарем і вступила до Тернопільського медичного інституту. Через кілька років з уважністю слухала та конспектувала його лекції, які завжди було змістовними, захоплюючими та багатими прикладами з його власної практики. Згодом, після закінчення вузу, Іван Семенович запропонував мені вступити до магістратури, після завершення якої я продовжила навчання в аспірантурі під його керівництвом. Далі саме завдяки дорогому учителю мене прийняли на роботу у ТДМА спочатку асистентом, а згодом і на посаду доцента. І я щиро дякую Іванові Семеновичу, що саме він допоміг проторувати цей шлях без перешкод. Без його участі та допомоги я б не була тим, ким є тепер. Низький уклін Вам, учителю.

Горішна Іванна Любомирівна».

Все добре у І. Л. Але я так і не зміг переконати її щодо необхідності виконання докторської дисертації. Правда, за час перебування на кафедрі вона виконала 2 докторські дисертації іншого, більш важливого напрямку, народила двох синів: Максимка та Михайлика. Випадково подивився фрагмент якогось серіалу, де головній героїні забороняють співати, тому що вона вагітна, і на пам'ять прийшла Іванка. Вона захищала кандидатську дисертацію за тиждень до строкових родів. На її захисті в Київському національному медичному університеті я більше переживав за можливість виникнення пологів у цей час, аніж за дисертацію. Але все пройшло на «відмінно». Думаю, що творча робота під час вагітності сприяє успішному розвитку плода.

І все ж таки, я бажав би ще побачити її доктором наук. Її творчий потенціал високий, а працездатність та самоорганізованість — достатньо високі.

Де дружина, там і її чоловік. Я маю на увазі чоловіка Іванки Ігоря Мирославовича Горішного. Вони незалежно один від одного стали моїми аспірантами, вони незалежно ні від кого стали подружньою парою та народили 2 чудових синів. Слава їм!

Якось одна з моїх аспіранток, ніяковіючи, звернулась до мене з вибаченням, що вона змушена йти в декретну відпустку, порушуючи

графік виконання дисертаційної роботи. Така заява мене більше потішила, аніж засмутила. Адже з'явиться ще одне життя, життя людини на Планеті Земля! Народження дитини за своєю значущістю не можна порівняти ні з чим! Ніщо не несе такої радості, заспокійливої радості, врівноваження із самим собою, з оточенням, ласки не пізнаваної П Р И Р О Д И...

Все, що буде, було і що є на Землі,
і сто тисяч разів уже бачене й чує,
сірі вузлики ранку — твої солов'ї,
все це тільки одне не розгадане чудо.
Знаю склад біосфери, структури кислот,
все, що є у природі, приймаю як даність.
Я людина двадцятого віку, — і от,
зачудована, бачу лише

первозданність!

(розрядка моя — І. С.)

Ліна Костенко

Читачу зрозуміло, що наявність працівника кафедри в декретній відпустці за всі роки моєї роботи було закономірністю, а не винятком. Останні дві мої дисертантки протягом навчання в клінічній ординатурі народили по двоє (!) дітей і завершили кандидатські дисертації. Так що подружжя Горішних зовсім не поодинокі у своїх починаннях. Ось чому наука не є завадою для гарного сімейного життя. Навпаки, вона робить останнє більш змістовним, наповненим творчим началом.

Ігор Мирославович у колективі відзначається спокійною вдачею, здатністю виконати прохання своїх співробітників, навіть тих, які не входять до переліку «науково-педагогічних». Праця зі студентами, спілкування з хворими дітьми приносять йому насолоду.

Ігор Мирославович Горішний

Також спокійно, непомітно і достроково він виконав своє дисертаційне дослідження «Клініко-патогенетичне обґрунтування комплексної терапії хронічного пієлонефриту в поєднанні з патологією гастродуоденальної зони у дітей», на авторефераті якого написав: «Вельмишановному Івану Семеновичу! З глибокою повагою за допомогу, поради і підтримку. З побажанням міцного здоров'я, великого щастя і довгих років життя. З повагою Ваш учень Горішний І. М.». Шкодую, що він зупинив свою подальшу наукову кар'єру. Мої аргументи не виявились для нього переконливими. Можливо, що тема, яку я запропонував, його не зацікавила. І це сумно для вчителя. Можливо, і побут засмоктав І. М. Ой, цей побут! Без нього також — ні туди, ні сюди, але краще, коли він не в авангарді. Одного разу я запитав у І. М., чи зміг би він «вголос» заявити про справедливі речі, які не зовсім подобалися б керівнику, від якого залежить його життєве благополуччя. Він чесно сказав, що ні. Адже життєвий комфорт його, дружини... залежать не від розуму, працездатності, досягнень у праці, а від характеру особистих відносин із «вищесидячими». Так його переконало життя. Я подумав, що щира відповідь була б такою майже у всіх (можливо, й в усіх), хто мене поважав. А дехто «полетів» би до «корманича», щоб сповістити його про запитання з надією побачити поблажливу посмішку. Не випадково в народі говорять: один українець — один партизан, два українці — партизанський загін, три українці — партизанський загін зі зрадником.

Ну що поробиш, так було і буде,
допоки світу і допоки люду:
на Моцарта знайдеться свій Сальєрі,
а на Ісуса Навіна — Іуда.

Галина Тарасюк

Але ж... Юда Іскаріот (один із дванадцяти Ісусових апостолів), який продав Ісуса ворогам за 30 срібних монет (срібняків), пізніше, караючись за те, що пролив невинну кров, позбавив себе життя — пішов у поле і там повісився на осиці. Якщо порівняти мораль сказаного вище і сьогоднішню, то вчинок Юди Іскаріота заслуговує більш ніж на позитивну оцінку. Наведені нижче слова — підтвердження цього:

...А ви запродавці новітні, —
Не тридцять срібних в голові, —
Ви од Іуди тим одмітні,
Що не повіситесь самі.

Степан Литвин

І. М. знайшов час, щоб написати для мене наступні слова.

«1. Іван Семенович Сміян відіграв велику роль у моєму житті, Адже завдяки йому я обрав професію педіатра. Він узяв мене на кафедру педіатрії, де я навчався в магістратурі, аспірантурі, а потім став асистентом кафедри. Під його керівництвом я почав займатися науковою роботою. Завдяки йому я став тим, ким я є тепер. Я дякую долі, що вона звела мене з такою Великою людиною, як Іван Семенович.

2. Ще будучи студентом і слухаючи лекції Івана Семеновича, я був до глибини душі зворушений його високою освіченістю, простотою у спілкуванні, любов'ю до дітей і до своєї професії. Спілкуючись із ним, відчуваєш, яка це інтелігентна, чесна, добра людина. У своєму повсякденному житті я часто звертаюсь до Івана Семеновича за порадою і завжди отримую від нього цінні вказівки та настанови. Велика вдячність і низький уклін йому за все, що Він зробив у моєму житті».

Ось що мені хотілося сказати подружжю Горішних:

Все почалось, мабуть, майбутнє.
Оце, либонь, вже почалось...
Не забувайте незабутнє,
воно вже інеем взялось!
І не знецінюйте коштовне,
не загубіться у юрбі.

Не проміняйте неповторне
на сто ерзаців у собі!
Минають фронди і жиронди,
минає славне і гучне.
Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.
Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.
Згадайте в поспіху вагона,
в невідворотності зникань,
як рафаелівська Мадонна
у віки дивиться вікам!
В епоху спорту і синтетики
людей велика ряснота.
Нехай тендітні пальці етики
торкнуться вам серце і уста.

Ліна Костенко

Я вже сказав про тих своїх учнів, які вивчали гіпотрофію, дитячі інфекції, та І. М., який «зчепився» з останньою, але вивчав патологію нирок. «Піонером» же наукового дослідження в ділянці нефрології на кафедрі була Оксана Іванівна Лугова. До її приходу на кафедру в мене було надруковано 2 монографії у видавництві «Медицина» (Москва) і чимало публікацій, присвячених дитячій нефрології. І тому я не міг не продовжувати такі дослідження в очолюваній мною клініці. З О. І. мені довелося познайомитись у 1970 році в Заліщиках (районний центр), де вона була районним педіатром. Пізніше вона перейшла працювати в клініку лікарем-ординатором, де я звернув на неї увагу — як на кваліфікованого, відповідального, допитливого лікаря. Мою пропозицію щодо переходу на посаду асистента кафедри вона сприйняла з вдячністю і словами: «Я вас ніколи не підведу». Дійсно, я не можу навіть «надумати» щось негативне за роки її праці на кафедрі. Кандидатську дисертацію «Клініко-імунологічна характеристика окремих форм гломерулонефриту у дітей» виконала достроково і захистила в Київському НДІ педіатрії, акушерства і гінекології, а провідною науковою установою, яка дала позитивний відгук, був Московський НДІ педіатрії. Незважаючи на те, що її здоров'я не можна назвати богатирським, вона не

була на лікарняному жодного дня за весь час роботи. Завжди старанно готувалася до занять зі студентами, була уважна до своїх пацієнтів, мала врівноважений характер у співпраці з працівниками кафедри і лікарні. Останнє було приводом для призначення доцента О.І. замісником головного лікаря обласної дитячої клінічної лікарні з лікувальної роботи (за сумісництвом). «Сидячи» на двох «стілцях», вона не тільки успішно справлялася з роботою, а й наочно показала, в якому напрямку має розвиватися співпраця медичного ВНЗ і лікувальних закладів. Ідея такого об'єднання посад належить мені та головному лікарю ОДКЛ, кандидату медичних наук Григорію Івановичу Корицькому. Хворі діти і навчально-наукова робота від цього вигравали. Та й економія фонду зарплати була. Але цей приклад не був впроваджений у практику. Сказати, що все прогресивне, корисне й економне подобається «чиновникам», було б великим перебільшенням. Я зі знаком оклику можу стверджувати, що сьогодні ніщо «за так» не впроваджується в життя, думка спрямована не на економію і кваліфіковане обслуговування хворих, а на те, щоб якомога більше бюджетних коштів направити у свій «струмок». Багато років я стверджую, що в таких невеликих областях, як Тернопільська, немає необхідності ділити лікарні в обласному місті на обласні та міські. Треба виділяти центри: кардіологічний, гастроентерологічний, ревматологічний... з достатнім оснащенням діагностичною та лікувальною апаратурою і кваліфікованими кадрами. Ну що ж, чого не в м. Тернополі 3–4 малопотужних кардіологічних, ортопедо-травматологічних... відділень із низьким коефіцієнтом використання висококваліфікованих кадрів, апаратури? Чи потрібне в м. Тернополі міське управління охорони здоров'я на 4 лікарні з потужним штатом управлінців? Не думаю, що хтось може дати переконливу позитивну відповідь. Більше того, дивиною для мене була звістка про те, що Президент підписав указ про організацію управлінь охорони здоров'я в кожному районі.

Не хотілося б думати, що чиновництво здатне передусім:

- 1) розмножуватися брунькуванням або амебоподібним способом (закон Паркінсона: число чиновників росте незалежно від обсягу роботи);
- 2) підвищувати собі різними способами зарплатню, пенсію...
- 3) ускладнювати життя «народу»;
- 4) витратити архівеликі кошти (не свої) на своє рекламування (і не тільки на вибори) — скажімо, культурі такі кошти не снились.

Мабуть, Вольтер у корінь дивився: «Ми залишимо цей світ таким же нерозумним і таким же злим, яким застали його».

Одна з нарад кафедри.

Зліва направо: доцент Л. І. Алексєєнко, кандидат медичних наук Н. Б. Процайло, професор Л. М. Слободян (тоді ще доцент), доцент В. Ф. Лобода, доцент О. І. Лугова, я, кандидат медичних наук Н. Воронцова, кандидат медичних наук Т. С. Бабінець

І друга особливість Оксани Іванівни: вона добровільно пішла на заслужений відпочинок, коли їй виповнилося 55 років, коли ще була в розквіті сил... Це третя людина (з нею ще 2 чоловіки) з тих, які за 35 років моїх спостережень у нашому ВНЗ пішли на пенсію, добровільно залишивши роботу. При цьому я можу стверджувати, що працювала б вона краще від багатьох своїх колег. Але таке її рішення, яке я поважаю і яке вважаю прогресивним для розвитку суспільства й особистого життя. Те, що ми чіпляємося за роботу і чекаємо, коли нас винесуть з неї ногами вперед, не прикрашає постать педагога, науковця. Особливо тепер, коли пенсія не менша за зарплату, а можливості для підведення підсумків свого життя, в тому числі й науково-педагогічного, значно більші. Проректор з наукової роботи професор К. Волков у газеті «Медична академія» від 18.02.2006. повідомляє, що кадрові показники в нашому ВНЗ «не на належному рівні»: 25,9% викладачів — пенсійного віку, 22,1% — без наукового ступеня.

І керівників на всіх рівнях багато, і дуже сумна кадрова статистика щодо можливої високоякісної підготовки фахівців. Наприклад, дуже

приємна людина, знаний фахівець у минулому, сьогодні, у 76 років, очолює кафедру акушерства та гінекології. Щодо збереження історії ВНЗ, історії університету це цікаво, що ж до просування молоді «вперед», якості роботи колективу кафедри, а отже, й університету — це вже регрес. Зате «остепенённість» у вузі — понад 80%! У цій же газеті я бачу 5 (!) фотографій ректора в динаміці. Може, подібне і є основою діяльності вищого навчального закладу? Сьогодні зверху донизу всі події, вчинки настільки заплутані, що, мабуть, правий Л. Я. Ковальчук, коли на останній підсумковій колегії обласного управління говорив про піраміду в медицині, яка повернулась основою вгору, а вістрям — униз. Іншими словами, «все змішалось...».

На моє 70-річчя О. І. була аж занадто лаконічною:

«Вельмишановний Іван Семенович!

Здоров'я Вам!

Оксана Іванівна Лугова»

Я так зрозумів О. І., що основою всіх боків життя людини є її здоров'я: в здоровому тілі здоровий дух. І все-таки життя моє (а може, і твоє, читачу) можна порівняти з роздумами легендарного поета Стародавнього Китаю Цао Чжи.

О, этот бегущий по полю,
Из трав перевитый клубок,
Хотя постоянно на воле,
Но все же всегда одинок.
Навеки с корнями расставшись,
В пути многотрудном своем
Ни отдыха я, ни покоя,
Не знаю ни ночью, ни днем.
С востока на запад далекий,
Привыкший к борьбе и труду,
Иду я по разным дорогам,
По множеству тропок иду.
Спешу я домой возвратиться,
Туда, где родная река,
Но ветер жестокий, вздымаясь,
Уносит меня в облака.
И я не могу ни минуты
На месте одном постоять:

То вдруг возношусь в поднебесье,
То падаю в пропасть опять.
И снова по воле стихии,
Пристанища не нахожу.
Качусь я на поле другое,
Качусь на другую межу.
Мечусь без пути и дороги,
Как сорванный с ветки листок,
Вот знаю, что надо на север,
А все ж проношусь на восток.
Годами по миру блуждаю,
И мукам конца не видать.
И не на что мне опереться,
И некому мне помогать.
Ночами совсем погибал я,
Но снова вставал по утрам.
Прошел я по топким болотам,
Прошел по высоким горам.
Так долго катился-кружился,
Да к корню нигде не прирос.
Скажите: кто выстрадал столько?
Кто столько невзгод перенес?..
Хотел бы я стать той травой,
Которую косят и рвут,
Хотел бы я стать тем бурьяном,
Который по осени жгут.
Хотел бы я в бурях погибнуть,
Исчезнуть под холодом зим,
Но только бы соединиться
С потерянным корнем моим!

Перекладач В.А. Журавльова

У ці дні, коли ми з О. І. «рівні» (обоє на заслуженому відпочинку), вона написала: «Я вірю, що жодна зустріч у житті не є випадковою. Завжди мріяла бути лікарем, але коли зустріла Івана Семеновича, моє життя змінилося. Він мені вказав істинний шлях — шлях науковця. За час нашої співпраці я перейняла багато рис, притаманних Івану Семеновичу.

Це велика працездатність, дисциплінованість, вміння працювати в колективі, велика відповідальність. Завжди залишаюсь вдячною йому».

Захворюванням нирок у дітей було присвячено і дисертацію Надії Андрійовної Цяпи: «Клінічне значення структурно-функціонального стану біологічних мембран при різних варіантах гострого гломерулонефриту у дітей». Гуляє якимось Н. А. зі своєю свекрухою в чудовому парку «Відродження» (в той час — Комсомольський парк), а назустріч їм прямує я зі своєю дружиною. Після привітань та обміну думками щодо погоди пропоную молодій чарівній жіночці-педіатру подумати про перехід на кафедру педіатрії з перспективою виконання наукової роботи. Таким чином, вона стала клінічним ординатором, а пізніше — асистентом кафедри. Пам'ятаю один із її монологів: «Невже я коли-небудь зможу стати кандидатом наук?» Запитання це адресувала більш собі, ніж мені. З часом вона на нього дала позитивну відповідь справою. Правда, далі рухатися добровільно не стала. Напруження над виконанням кандидатської дисертації сприяло не стимулюванню виконання докторської, а бажанню зняти його на довгий час, а це означає — назавжди. Щось на зразок: «забаритися з легкою справою означає перетворити її на важку; з важкої — на неможливу» (Лоример). Н. А. — чудова мати, дружина і господиня, для неї родина — понад усе.

Ой родина зозулина,
Чого сидиш зажурена?
Ой, родино, не журись
Та й до роду прихились.
Варім кашу, родино,
Щоб нам жито родило.
І житечко і овес,
Щоб зібрався рід увесь.
Варім кашу, родино,
Щоб нам жито родило.
І житечко, і ячмінь,
Щоб зібрався твій і мій.
Варім кашу, родино,
Щоб нам жито родило.
І житечко, і ячмінь,
Щоб нам жить було смачній.
Варім кашу, родино,
Щоб нам жито родило.

І житечко, і пшениця,
Нехай рід наш веселиться.

*Фольклорний запис М. Крищука,
Музичний — С. Мацеки*

Надія Андріївна Цяпа

Н. А. написала мені таке:

«Вельмишановний Професоре!

Дорогий Учителю!

З нагоди Вашого Ювілею від усієї душі бажаю Вам міцного здоров'я, щастя, благополуччя, вічної молодості та наснаги, нових творчих злетів.

Пишаюся, що протягом багатьох років працюю під керівництвом мудрого педагога, визначного вченого, чуйного лікаря і просто Людини з великим серцем.

Маю честь бути однією з Ваших учениць.

З повагою, вдячністю і любов'ю Надія
Цяпа».

Що не кажіть, а такі теплі, наповнені почуттями і змістом слова, читати приємно. Навіть, якщо вони присвячені ювілею. Навіть, якщо вони написані багато років назад. Навіть, якщо в них є елементи перебільшення. Далі наводжу слова Надії Андріївни вже не на ювілей.

«Кожна молода людина, навчаючись у вузі та після його закінчення, прагне стати хорошим фахівцем, реалізувати себе у вибраній нею професії, та й просто прожити цікаве життя, принести користь людству, досягти певних вершин, Але вдається це, напевне, не кожному. Все залежить від багатьох обставин. Хтось зупиняється на досягнутому,

занурюється у рутинне буття і проживає своє життя в сірості, навіть не усвідомлюючи цього.

Мені пощастило, бо доля подарувала Учителя, який навчив мене не зупинятись на досягнутому, не боятись труднощів, вчитися, підвищувати свій фаховий рівень і прагнути до нових звершень. Цим Учителем став для мене І. С. Сміян, чл.-кор. АМН України, професор, д. мед. н., яскрава особистість, видатний учений, фахівець-педіатр найвищого рівня і просто добра і чуйна людина. У мого Учителя безліч звань і нагород, та сам він не любить перелічувати їх. Це ще одна його чеснота — скромність.

Запропонувавши мені навчатися у клінічній ординатурі на кафедрі педіатрії, Іван Семенович тим самим змінив мою долю. Щоденна праця під керівництвом такої людини вже сама по собі вимагає постійного самовдосконалення, роботи над собою. А Іван Семенович, як мудрий педагог, завжди умів поставити перед нами мету і стимулювати нас до її досягнення. Я вдячна йому за те, що виховав у моєму характері такі риси, як терпіння, волю, цілеспрямованість, вміння працювати на користь іншим і одержувати моральне задоволення від своєї праці. Під його керівництвом я змогла реалізуватися як фахівець, досягти певних успіхів на професійній та науковій ниві. Думаю, що могла б зробити значно, значно більше і тим самим розчарувала свого Учителя. Хочу вибачитись перед ним за це.

І. С. Сміян був, є і ще довго буде для мене добрим і мудрим порадиником, другим батьком, який завжди у найтяжчі хвилини готовий допомогти не тільки словом, а й ділом, зрозуміти, заспокоїти, вселити оптимізм. Він допомагав усій моїй сім'ї, коли хворіли батьки чи діти, ставались якісь неприємності та виникали глобальні проблеми. Вплив його на наші долі величезний. Про таку людину, поруч із якою я працюю більше 20 років, можна говорити нескінченно. Але я хочу звернутися до свого Учителя дещо перефразованими словами Гете: «Перед Вашим розумом я схилию голову, перед Вашим серцем — коліна».

Н. Цяпа

Настільки теплі та щирі слова, що спокійно читати їх я не можу. Мабуть, достатньо тільки цього одного послання, щоби продовжувати своє життя в спокої та емоційному затишку.

Тамара Олександрівна Воронцова, лікар оргметодвідділу обласної дитячої клінічної лікарні, за моєї пропозицією перейшла працювати на кафедру педіатрії. Захистила кандидатську дисертацію на тему: «Патогенетичне обґрунтування застосування ентеросорбції і нуклеїнату натрію при пієлонефриті у дітей», стала доцентом, запланувала

виконання докторської. Дерзає, шукає, не завжди знаходить, іноді втрачає. То ж бо життя. Його промені не сталі, постійно змінюються. А ось її теплі та проникливі до глибини душі (моєї) слова (1999 рік):

«Придут иные поколения,
Иные будут Соловьи,
Но Вы — и взлеты, и паденья,
И слезы, и мечты мои...

Шановний Іване Семеновичу!

Швидко плине час, а я згадую, як уперше клінічним ординатором переступила поріг Вашої кафедри. Це зараз усе зрозуміло, знайомо, а тоді були проблеми, труднощі. І їх подолати було значно легше через те, що завжди поруч були добрі очі людини, Вчителя, який завжди міг пояснити так просто і зрозуміло. Допомогали нам і Ваші знання, Іване Семеновичу, і віра в нас — початківців.

Тамара Олександрівна Воронцова

Завжди здається, що попереду в нас майже вся вічність. Розтрачуємо час на дрібниці. Беремося то за одне, то за інше. Але Ваш досвід, Ваша

мудрість зосередили нас, молодих, на головне, навчили йти, не відволікаючись, до мети.

Я вдячна Вам, шановний Вчителю, за путівку в життя, за важке, сповнене проблем і несподіванок, але цікаве та бурхливе життя науковця і педіатра, присвячене служінню дітям, таким безпорадним і дорогим.

Заздрю Вашому оптимізму і завзяттю в роботі, Вашій молодості. Саме молодості — бо, даруючи нам знання, досвід, Ви молодієте душою.

Я вважаю, що доля принесла мені безмірно цінний подарунок, коли послала в Учителі саме Вас. Хочу, щоб Ви знали: справа мого Вчителя стала справою мого життя.

З повагою і любов'ю — Тамара Воронцова».

Ніколи не думав, що коли-небудь мені доведеться почути на свою адресу такі слова. Хіба їх можна порівняти з орденами, грамотами, званнями?.. Дійсно, вони роблять мене молодим, і не тільки душою. Вони є основою того, що я й сьогодні не залишаю творчу роботу, люблю життя, людей — усе, що мене оточує.

А це вже її теплі та доброзичливі слова на мою адресу в 2006 році:

«Кажуть, що доля у кожного з народження передбачена до кінця.

Але бувають миттєвості, коли одна зустріч чи рішення змінює все — і життя, і погляди на нього, й усе майбутнє.

Такою і була зустріч з Іваном Семеновичем вже після закінчення мною інституту. Омріяної роботи (лікувальної) в мене не було: позаду — робота в лабораторії, в майбутньому — робота в оргметодвідділі. Сумно і невесело.

Я звернулася до надзвичайно доброзичливої людини — доцента кафедри педіатрії Лободи Валентини Федорівни з проханням дібрати мені тему наукового дослідження для статті, а В. Ф. порекомендувала мене Івану Семеновичу як претендента до клінічної ординатури. Пам'ятаю свої переживання і страх, коли вперше йшла в кабінет до завідувача кафедри, ректора інституту, людини, яка займала високі пости. Але співбесіда пройшла успішно, І. С. у спілкуванні виявився приємною, цікавою людиною. І тут же запропонував мені навчання в клінічній ординатурі, а це значить — можливість займатися науковою роботою. Зовсім як у віршах:

Когда в душе полярная зима
И неизвестно, подойдет ли лето,
Бывает очень нужно, чтобы тьма
Пересеклась порой полоской света.

Что может просиять таким лучом?
Порой довольно взгляда иль улыбки,
И — словно снова провели смычком
По струнам позабытой старой скрипки!

Э. Голбдернесс

Повна зміна життя: кожен день тепер приносить радість, робота над дисертацією дається легко — відбувається самоствердження як особистості та як лікаря — як це важливо! За цей поворот долі — завжди вдячна Вам, шановний Іване Семеновичу! Це була путівка у життя, життя творче, цікаве, повне наснаги.

Були потім й інші зміни та повороти долі, не завжди радісні та втішні, але це життя, і грані його бувають і світлими та сонячними, і темними та журливими...

Іван Семенович має багато звань — і наукових, і почесних. Але, на мій погляд, найголовніше звання, яке досягається тривалою працею, — це високе звання Вчителя, а всі ми все своє життя будемо учнями Івана Семеновича, і це також — для нас — почесне звання.

Учитель —
он как зеркало.
И в нем, как в жизни
светятся и гаснут
любовь и ненависть,
признание и тепло
учеников, проживших вместе счастье...

Іван Семенович — це генератор ідей, і (що головне) ці ідеї активно втілюються в життя. Проекти, конференції, книги — все, що задумано — все здійснюється. Творче життя любить Івана Семеновича, і хочеться побажати Вам, щоб творча наснага ніколи не залишала Вас. «Все радости в творчестве. Любовь, гений, труд — все это вспышка сил, вышедших из единого пламени» (Ромен Ролан).

З повагою — Ваша учениця
Воронцова Тамара Олександрівна».

Коли я читаю ці слова, то переконуюся, що Т. О. — не тільки хороший педагог, науковець, лікар, симпатична жіночка, а ще й неабиякий літератор. Так що слова Романа Ролана пасують їй повною мірою.

Наталія Олександрівна Ліщенко захистила кандидатську дисертацію, також пов'язану із захворюваннями сечовивідної системи на тему: «Клініко-діагностичне обґрунтування застосування ентеросорбції в

лікуванні хронічного пієлонефриту з супутньою патологією гепатобіліарної системи у дітей». Пізніше їй було присвоєно звання доцента. А ще пізніше вона самотужки виграла грант на стажування в США і звідти надіслала такого листа: «Шановний Іване Семеновичу! Доля завжди дарує нам те, чого ми найменше очікуємо, але згодом ми бачимо, що все вийшло на краще, наче хтось нами просто-напросто вчасно скерував. Ось так було і зі мною».

Наталія Олександрівна Ліценко

Пригадую 1992 рік і мій розподіл. Тоді, будучи молодою, оптимістичною, повною ентузіазму, який просто переповнював мене, мала на меті лише одне — хірургію. Мій 6-й курс уже майже позаду, субординатура з хірургії майже пройдена, і я бачу себе у майбутньому лише у хірургії (тато — уролог, мама — ЛОР-лікар — І. С.). Розподіл завершився тим, чим я й очікувала: звичайно, не Тернопіль, але все ж таки — лікар-хірург у Миколаївській області. Трішки стиснулося серце: як же все складеться там, в Миколаєві? Адже доведеться їхати туди самій, тоді ще не заміжній, у знайоме лише за будзагонами середовище. Я була активним учасником студентських будзагонів, у тому числі й у Херсонській області. Проте, згодом, за кілька днів після розподілу, я отримала запрошення до проректора з наукової роботи, професора Андрейчина. Впродовж усього навчання в інституті (тоді ще інституті) я завжди захоплювалася наукою — працювала в наукових гуртках (з біохімії, анатомії, топографічної анатомії, хірургії та педіатрії), була переможницею предметних олімпіад з анатомії та педіатрії, брала участь у республіканській олімпіаді з педіатрії у Донецьку. Тому мене не

здивувало таке запрошення. Михайло Антонович запропонував після закінчення інституту спробувати себе в науковій роботі, проте лише на одній з теоретичних кафедр. Але, звичайно ж, душа свіжоспеченого випускника Тернопільського державного медичного інституту хотіла в реальну медицину, де можна було б нарешті зовсім самостійно діагностувати, лікувати, оперувати та виліковувати. Саме такі думки вели до єдиного в даній ситуації рішення — відмовитися від аспірантури. Але все ж наукова робота завжди була такою цікавою та заманливою... Більше того, я завжди любила педагогічну роботу. Навіть будучи школяркою, допомагала молодшим учням, займалася з ними після занять, і навіть згодом, вже будучи студенткою медінституту, допомагала своїм «учням» готуватися до вступних іспитів. Вони мене й досі згадують та телефонують, запитуючи вже про своїх дітей. Тож зваба взяла своє, і я відповіла, що я погодилася б на аспірантуру, але тільки на хірургічну або ж, принаймні, клінічну кафедру. Звичайно, це було тотожно відмові, тому що потрапити на клінічну кафедру було досить важко. На моє здивування, наступного тижня мені зателефонували додому з приймальної ректора Сміяна Івана Семеновича з інформацією, що наступного дня я записана на прийом з питання клінічної ординатури. Таке повідомлення схвилювало вже через те, що мене запрошують до ректора, де студенти 6-го курсу не так уже й часто бувають. Звичайно, залишалося й запитання: невже хірургія? Наступного дня дещо раніше призначеного часу я вже чекала в приймальній. Чітко о призначеній годині мене запросили до кабінету, де крім Івана Семеновича був присутній Файфура Василь Васильович. Від хвилювання моє обличчя заполум'яніло, і я в очікуванні присіла на запропонований мені стілець. Звичайно, Івана Семеновича я знала впродовж свого навчання як чудового лектора, екзаменатора та професіонала. Проте, чесно кажучи, досить часто навесні цікавіше було замість лекції з педіатрії провести час у кав'ярні (ай-яй-яй! — І. С.) за бесідою з одногрупником чи однокурсником. Так що й майбутні доценти, Іване Семеновичу, часом прогулювали лекції. Ви вже даруйте нам це, тому що згодом, уже будучи клінічним ординатором на кафедрі педіатрії, конспектувала всі ваші лекції знов і знов. То ж, зайшовши до кабінету ректора та трішки заспокоївшись, я з цікавістю поглянула на ректора. Світлоокий, із привабливою сивиною на скронях та приємним голосом чоловік повідомив мене, що жодного місця в аспірантуру на клінічних кафедрах немає, він мені може лише запропонувати аспірантуру на кафедрі у Василя Васильовича Файфури. При цих словах Василь Васильович заусміхався, даючи знати, що він про

це вже поінформований та згоден мене взяти. Але ж я відразу відповіла те, що надумала відповісти, тобто, що, на жаль, я не бачу себе на теоретичній кафедрі. Я подякувала за турботу про мене, піднялася та уже хотіла було йти, але мене зупинив голос Івана Семеновича: «А що, як я Вам запропоную місце в клінічній ординатурі на моїй кафедрі?» Вже згодом, будучи клінічним ординатором на кафедрі, я почула жартівливі примітки друзів Івана Семеновича, відомих професорів та академіків, начебто Іван Семенович підбирає своїх «дівчат» зі смаком, звертаючи увагу на ознаки повноцінного грудного «вигодування» — довгі ноги, пропорційну статуру і таке інше. Так що можна сказати, що моя мати свого часу вплинула на мою долю також. Отже, після довгих роздумів та вагань я все ж погодилася на клінічну ординатуру, хоч у душі ще залишала місце для «втечі», тому що подумала: «Це ж лише два роки. Та й я завжди зможу навчитися хірургії, навіть будучи на кафедрі педіатрії, але щодня відвідуючи кафедру дитячої хірургії, яка лише на шостому поверсі дитячої лікарні». Проте так не сталося... Доля не дарма звела мене з Учителем. Іван Семенович спершу мене просто не помічав. На усіх обходах він завжди підкреслював свою прихильність до моєї однокурсниці, тепер доцента Галини Андріївни Павлишин. Адже вона, ще будучи студенткою, поставила собі за мету стати педіатром. Звичайно, відвідувала всі лекції, та й субординатуру проходила терапевтичну, де було включено курс педіатрії. Іван Семенович її пам'ятав ще студенткою, згодом не одна методична нарада на нашій кафедрі розпочиналася з таких спогадів, де Іван Семенович підкреслював, як блискуче Галина відповідала на запитання з педіатрії на державних іспитах. Звичайно, я відчувала себе дещо пригніченою, адже я теж закінчила інститут з червоним дипломом, і мені хотілося б, щоб і мої знання помічали. Як завжди, така ситуація стимулює людину краще, ніж протилежна, коли тебе вихваляють. А трохи згодом я зрозуміла, що це входить в академічну тактику Івана Семеновича. Він умів і вміє так завести, що ти, вийшовши з його кабінету, ладен двадцять шість годин на добу працювати, але довести, що це можеш та виконаєш. Можливо, це ще залежить від людини, інші можуть впасти в апатію та категорично відмовитись писати нові методичні рекомендації, розділ книги тощо. Але мені здається, Іван Семенович завжди відчуває ту межу, до якої, як і з ким можна говорити. Згодом я зрозуміла ще одне. Для всіх нас, співробітників кафедри, є два Івана Семеновича: один на кафедрі — завжди суворий, вимогливий, прискіпливий, нетерпимий до лінощів та незнання, й інший — у тісному колі своїх друзів (під час спілкування на конференціях, зустрічах), де він

простий, знавець маси цікавих історій та анекдотів, уміє все підмітити, пожартувати, заспокоїти. Його доповіді на конференціях і до сьогодні є такими, що їх запам'ятовують усі присутні. Піднімаючи гострі питання нашого суспільства та педіатрії, Іван Семенович начебто жартома відповідає дуже просто на найбільші проблеми, що постають перед суспільством. І усім стає зрозуміло, як це просто вирішити, аби лише мудрі люди були «біля керма».

То ж повертаючись до своїх скромних спогадів... Іван Семенович з умінням, непомітно навіть для мене, зацікавив мене в II Величності Педіатрії, в Науці та Педагогіці. І вже згодом, через кілька місяців, я збагнула, що без усього цього я просто не можу жити. Ось так зумів мій Учитель кардинально змінити мою Долю і моє Життя. А Галина Андріївна згодом стала моєю хорошою подругою, а ще згодом — хрещеною матір'ю моєму синові. І сьогодні, дивлячись назад, я можу підмітити, як точно зумів Іван Семенович побачити в Галині майбутнього чудового неонатолога, вченого, педагога.

Пригадується ще тісне спілкування з Іваном Семеновичем під час написання моєї кандидатської дисертації. Можу сказати, особливо тепер, перебуваючи на навчанні в Державному Каліфорнійському Університеті в США, що тактика керівництва дисертантами у нас істотно відрізняється від американської. У США керівник називається дуже красиво — «ментор», тобто той, що є дороговказом, провідником душі, майже «гуру». Насправді ж керівництво зводиться лише до зустрічі один раз на місяць для вирішення правильного курсу навчання. Аспірантура тут складається з тих же занять (практичних і семінарських), які відвідуються у вечірні години. Причому, ці заняття кожен дисертант обирає самостійно залежно від напрямку своєї майбутньої дисертації. Ментор же фактично лише технічно стежить за вчасним виконанням усіх вимог програми. І, якщо, наприклад, у моєму випадку я доволі швидко виконую програму, то порада мого американського керівника, доктора Тоні Фогарті, була такою: ви надто швидко виконуєте програму, працюйте повільніше, візьміть кілька класів для розваг, наприклад, клас дансінгу (танцювальний) чи плавання. У Івана Семеновича все відбувалося б зовсім по іншому. Я із задоволенням згадую найпродуктивніший період у моєму житті, коли я одночасно завершувала дисертацію, виношувала вагітність та будувала разом зі своєю родиною свій дім. Здавалося б, неможливо зуміти це поєднати і, більш того, встигнути (у моєму випадку — до пологів) завершити дисертацію. І все ж, завдяки темпам, які задавав Іван Семенович, апробація відбулася у березні 1995 року, за місяць до

народження мого сина. Можливо, тому мій синочок серед перших слів сказав «ситація», що в перекладі з його дитячої мови означало «дисертація». Іван Семенович керував дисертаційною роботою дуже вміло: спершу — планування, згодом — кільканадцять оглядів літератури, далі — наступні розділи роботи, які вичитувала кілька разів спочатку я, а згодом — Іван Семенович. Боже борони залишити граматичні помилки в тексті! Тоді на полях замайорять прискіпливі слова, які точно вкажуть, наскільки автор цієї помилки був лінивим та невмілим. Тому, як результат: перед тим, як потрапити до захисту, роботу вчитували разом із лінгвістами. Зате згодом було надзвичайно приємно (думаю, що це також входило в тактику Івана Семеновича) слухати відгуки рецензентів на апробації та офіційних і неофіційних опонентів на офіційному захисті в Києві. Ще більше приємно, що навіть тепер, майже через десять років після захисту дисертації, мене пам'ятають мої опоненти. Вимогливий до себе і до всіх навколишніх, Іван Семенович умів іноді робити неможливе. Певне, жодна кафедра не випустила стільки методичної літератури для викладачів і студентів, як наша. З упевненістю можна сказати, що це — заслуга та результат мудрого керівництва Івана Семеновича.

Ще хочеться звернути увагу на вміння нашого Шефа керувати відносно великим колективом жінок. Що казати, певне, це було нелегко. Адже жінки є більш емоційними, часом нестриманими, іноді, м'яко кажучи, своєрідними. Скільки разів до кабінету Івана Семеновича ми несли свої проблеми, болі, сумніви, радощі та успіхи! Але наш Шеф завжди для кожного знаходив своє слово, аби розрадити, заспокоїти, допомогти або ж вилаяти, коли потрібно. Іван Семенович завжди підкреслював, що з жінками працювати легше, ніж у чоловічому колективі. Сьогодні, маючи вже власний досвід та аналізуючи те, що я спостерігала, працюючи на кафедрі педіатрії, можу сказати, що жінки, особливо наші українські жінки, мають набагато більшу працездатність. Просто ми звикли до шаленого темпу життя, яке у жінок є більш завантаженим: робота, дім, родина, діти, чоловік...»

Зроблю невелику «фольклорну паузу» в цьому листі:

ТЕБЕ, МОЙ ДРУГ ЖЕНЩИНА!

Крутись и мотайся и весело пой,
Люби, улыбайся, будь верной женой.
Всегда будь здорова, красива, добра,
Больная жена никому не нужна.

Всегда поспевай в магазин на базар,
Успевай доставать дефицитный товар,
Ходи на концерты, газеты читай,
От мужа ты только не отставай.
Он книжку читает — ты пол натирай,
В «козла» он играет, а ты не мешай,
Он смотрит футбол, будь у плиты,
Он сядет за стол — обслужи его ты.
Он лег отдохнуть — ты детишек займи,
Чтоб папе поспать не мешали они,
Будь ласковым, нежным и любящим другом,
Внимательной милой, любимой подругой.
Сварливой не будь, не помогут слова,
Ты все получила: свободу, права...
Но знай, что не даром — за все нужна плата,
Тебе две руки приложил Бог по «блату».
Ты ими умей убирать и стирать,
Шить, гладить, вязать, обнимать и ласкать.
Держи их в порядке, мажь кремом морщины,
Авось прикоснуться к ним губы мужчины...

«Ми звикли в цій круговерті все робити вчасно або, принаймні, майже вчасно. Без сумніву, жіноцтво знайде вихід із будь-якої ситуації. Але все це стосується, ще раз підкреслюю, лише українських жінок. Зараз спостерігаю та спілкуюся з американськими жінками. Вони абсолютно матеріально незалежні, більшість незаміжні, але досить часто й безпорадні. Завжди думаю: їх би до нас, в Україну, повимирали б за місяць роботи на нашій кафедрі. Бо навантаження викладача на кафедрі в університеті США — 6–10 академічних годин на тиждень. Кожний кабінет повністю обладнаний апаратурою, інтернет-систем включає систему «класної дошки», де викладачі розміщують усі свої лекційні та інші допоміжні матеріали, а студенти у будь-який час із дому чи гуртожитку можуть ними користуватися. Тобто, там робота викладача, на мою думку, є удвічі або утричі легшою, ніж у нас. При всьому цьому нещодавно викладачі Каліфорнійського державного університету вийшли на страйк, вимагаючи збільшення заробітної платні та зменшення навантаження. Додам лише, що середня річна заробітна плата викладача там — від 50 до 100 тисяч доларів. Так що потрібно віддати належне нам, українським викладачам, які працюють набагато більше та є більш

витривалими і працездатними. Шкода, що сьогоднішня система нас гідно не оцінює. Але я знаю, що Іван Семенович завжди знав ціну кожного з нас, тому що він завжди знав, кому що доручити, хто і як може виконати певну справу.

І ще одне. Хочу використати цю можливість, аби подякувати Івану Семеновичу за те, що він завжди був і є поряд. Маю на увазі його чудові спогади. Працюючи поряд десятки років, ми часом не усвідомлювали, яка людина є нашим керівником. Тепер, пройшовши разом з Вами та Вашими спогадами сторінки Вашого минулого, незважаючи на тисячі кілометрів, які мене віддаляють зараз від рідного Тернополя, я зрозуміла, наскільки Ви завжди були мені близькі та чому. Тому що Ви завжди вміли зрозуміти та правильно скерувати мене в науці й у педагогіці. Більш того, ви вчили мене жити. Жити повноцінно, використовуючи кожен мить у житті. Жити яскраво, роблячи все якнайкраще. Жити красиво, аби тебе пам'ятали лише за добро, яке ти намагаєшся зробити навколишнім. Я щиро вдячна Вам за це. Молю Бога аби дав Вам більше здоров'я та довголіття, приємних моментів спілкування з близькими Вам людьми, любові та злагоди в родині та звичайно ж нових та здібних учнів, які б продовжували та примножували те, що Ви започаткували в педіатрії та педагогіці.

Щиро Ваша Наталка Ліщенко»

Із «послання» Наталки Ліщенко, як, до речі, й більшості моїх учнів, видно неозброєним оком різнобічність розвитку особистості, її спрямованість не стільки в теперішнє, скільки в майбутнє, бажання бачити в житті не окремі грані, а об'ємне сприйняття всіх подій, всіх взаємовідносин, надаючи перевагу добру, а не злу. Мені дуже подобається, що слова молодих науковців, уміщені в цій книзі, забарвлені пафосом оптимізму, спрямовані у височінь. І це при тому, що в кожного з них — свої життєві труднощі, невирішені проблеми, побутові негаразди. Тільки людина з високим інтелектом керується давно відомим: якщо дуже бажаєш чогось і прагнеш добра, тобі допоможе навіть ворог. А тим більше тобі допоможуть досягти мети друзі, однодумці.

Ти знаєш, що ти — людина?

Ти знаєш про це чи ні?

Усмішка твоя — єдина,

Мука твоя — єдина,

Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.

Завтра на цій землі

Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.
Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!
Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Василь Симоненко

Раніше (1999 р.) Наталка Ліщенко писала:

«Шановний Учителю! Низький уклін Вам та слова найщирішої вдячності. За те, що мені довелося навчатися в досконалого Вчителя — людини, що поєднала в собі любов до її Величності Науки з любов'ю до своїх учнів. Погляньте довкола — Ваші учні долають всі можливі труднощі педіатрії, а їх працездатності заздять інші. Все це — завдяки Вам. Тільки Ви вмієте так сколихнути душу і націлити розум, що надалі робота дається дуже легко. Сьогодні Ви — ЮБІЛЯР! Дозвольте побажати Вам Міцного здоров'я, ясного розуму, юнацької енергії, родинного тепла, неосяжного добра і нових учнів.

Велике СПАСИБІ, Учителю!
З повагою Наталка Ліщенко.

Так, Наталка дійсно — надзвичайно працелюбна учениця, і я щиро шкодую, що вона зупинилась у виконанні своєї докторської дисертації. Її завершення могло відбутися кілька років тому. Але...

І все ж таки ще одне її послання наведу:

«Шановний Іване Семеновичу та Лідіє Василівно! Приміть мої щирі Вітання з Різдвом Христовим та Новим 2005 Роком! Нехай цей Рік принесе Вам міцного здоров'я, творчих спогадів для наступних видань, родинного тепла та благополуччя! Нехай нова Україна несе добрі, позитивні та доленосні зміни довкола Вас! Нехай Ваші сподівання, мрії та бажання втілюються новими подіями в родині, на кафедрі та в цілому університеті! А Ваші книги нехай виходять не лише українською, а й іншими мовами світу! Ви зробите світ добрішим, мудрішим та щирішим!

З глибокою повагою та любов'ю,
Наталка Л. з Каліфорнії.

Вчитуюсь у слова «своїх дівчат», зіставляю різні життєві ситуації, відтворюю минуле і теперішнє, і в моїй душі «з журбою радість обнімається», сум та емоційне піднесення протягують один одному руку, а іноді нами керує невірноваженість, яка нахабно торує свій шлях.

Знаючи особисто Героя України, академіка Геннадія Книшова, мені було не дуже затишно, коли читав його інтерв'ю газеті «Медична академія» (травень, 2001 рік, № 9) нашого вузу, де є і 6 (!) фотографій відомого вченого. Ось маленька частка цього інтерв'ю:

«...Дуже мені легко. Дуже мені трудно», — сказала якось відома поетеса. Здається, ця фраза стосується безпосередньо і Вас. Вам було легко пізнавати тайни медицини і водночас Вам важко, бо маєте як директор й надалі тримати славу інституту, стерно керівництва якого отримали від самого Миколи Амосова. А Микола Михайлович, треба думати, зіграв значну роль у Вашому професійному житті?»

Це запитання кореспондента. Безумовно, М. Амосов зіграв у долі Г. Книшова не лише значну, а й вирішальну роль. Таке моє переконання. А далі — відповідь Книшова:

«У мене з Миколою Михайловичем були прекрасні взаємини до від'їзду на навчання до США (1972 рік). Я був у нього кращим асистентом (така оцінка самого себе притаманна тільки хірургу, а не людині взагалі — І. С.). Після повернення з-за океану він сказав, мовляв, ти багато чому там навчився, немає потреби більше асистувати. Почалось якесь ревниве ставлення. Адже я заново після приїзду зі Штатів написав дисертацію. Захистив її. Тема: «Протезування мітрального клапану при набутій недостатності». Це була перша в тодішньому Союзі наукова праця (думаю, що це перебільшення — І. С.). Я став також оперувати за власною методикою. Наш Інститут мав третю категорію. Я сказав Миколі Михайловичу, що настав час подумати про першу категорію і попросив покласти на мене всі організаційні питання. Амосов розсердився. Через певний час пацієнткою стала сестра дружини Щербицького. Рада Щербицька часто провідувала сестру і, коли побачила приміщення, запропонувала допомогу. Згодом побудували новий корпус Інституту. А мене Амосов після цього захотів звільнити з роботи. Але я сказав, що не буде так, як йому хочеться. Я став заступником директора з наукової роботи. Скриплячи зубами, сидів і займався наукою. А дванадцять років тому став директором цього Інституту. Правда, тоді Микола Михайлович

затіяв вибори, а я саме був в Індії. Та колектив почекав і проголосував за мене».

Сумно мені читати ці рядки. Сумно, що так швидко забувається добро, яке для тебе зробив твій Учитель. Ще більш сумно, коли учень с а м бажає переконати оточуючих, який він білий та пухнастий, порівняно зі своїм «злим» Учителем. Геннадій Книшов зробив це інтерв'ю ще за життя М. Амосова.

Только змеи сбрасывают кожу,
Чтоб душа старела и росла.
Мы, увы, со змеями не схожи,
Мы меняем души на тела.

Н. С. Гумилев

Я очолював 17 років ВНЗ і стверджую, що ні в США, ні в Індії Герой України, академік Книшов не побував би, не побудував би приміщення без доброї волі Героя Соціалістичної Праці, академіка, народного академіка М. Амосова, незважаючи на прихильність Ради Щербицької. Більше того, без сприяння Амосова він не став би доктором наук, професором, замісником директора, директором інституту, академіком... Так трапилося, що, в якійсь мірі (зрозуміло, не вирішальній), я вплинув на призначення Г. Книшова директором. Одному з професорів-хірургів запропонували посаду директора цього інституту. Він при нагоді розповів мені про це і запитав мою думку з цього приводу. Я сказав: вам вирішувати це питання, але я не бачу сенсу замінювати шило (нинішню посаду) на мило. Той, хто замінить М. Амосова на цій посаді, ніколи не стане Амосовим, навіть якщо його оперативне мистецтво буде перевершувати амосовське. Добре це чи погано (з моєї точки зору, добре), але донині люди знають «амосовський» і «шалімовський» інститути, і ці назви сприяють високому авторитету цих науково-дослідних інститутів. Разом із тим, необхідно підкреслити, що Г. Книшов сприяв присвоєнню імені Амосова НДІ, вулиці... В мене таке враження, що Книшов у багатьох проявах є спадкоємцем свого вчителя. Це, насамперед, неврівноваженість і непередбачуваність поведінки. Але це тільки моя думка. І не більше.

Мабуть, правий був Фрідріх Ніцше, коли так писав про теперішню трансформацію мук сумління: «В далекі незапам'ятні часи людство зовсім інакше розуміло муки сумління, ніж сьогодні. Сьогодні кожен готовий нести відповідальність лише за свої бажання та вчинки і ставить собі це за особливу заслугу: всі наші правознавці виходять із цього

самовідчуття і почуття задоволеності окремої людини, начебто це і є споконвічне джерело будь-якого права. Але протягом вельми тривалого часу людство не знало страшнішого відчуття, ніж самопочуття. Бути одному, мати свої особисті почуття, не підкоряться, не панувати, представляти індивідуум — тоді це не вважалося задоволенням, а було суворим покаранням; «бути індивідуумом» — звучало як суворий вирок. Свобода думки виокремлювалось як якийсь прикрі неподобство. Якщо ми сприймаємо закон і порядок як насильство, приневолювання, пов'язане з неминучими втратами для нас, то в ті давні часи як щось неприємне сприймалося якраз себелюбство, яке вважали справжньою бідю. Відчувати свою самоособистість, оцінювати себе за своєю власною міркою — тоді це суперечило вподобанням. І схильність до цього вважали б, мабуть, безумством: адже самотність завжди народжувала різні страхи й обов'язково пов'язувалась із різноманітними бідами. Тоді «вільна воля» була сусідкою нечистої совісті; і чим більш невільною була людина у своїх вчинках, тим виразнішим ставав стадний інстинкт, який глушив голос індивідуума, і тим більш моральним вважав він сам себе. Все, що завдавало шкоду стаду, незалежно від того, відбувалось це з волі окремої людини чи ні, спричиняло у цієї окремої людини докори сумління — так само, як у його сусіда і навіть стада! Ми в цьому розумінні в більшості своїй пройшли зовсім іншу школу».

Я навів ці філософські рядки, щоб пояснити сьогodenні зіткнення, сутички «індивідуумів», насамперед, собі. Багато хто бажає пояснити це особливістю характеру людини, її національною приналежністю, віком, статтю... За Ніцше, а я з ним погоджуюся, корені наших суперечностей, їх загострень закладені в еволюційних перетвореннях цінностей людства. І не на користь сьогodenню, а на жаль і сум! Закони розвитку ПРИРОДИ, людини, суспільства, закони взаємин між людьми, між людиною і природою не визначаються людиною сьогodні, не визначались учора, не будуть визначатися й завтра. Ми опосередковано, в якійсь незначній мірі, впливаємо на їх формування — і не більше. Найбільша помилка людини в її житті — це значне перебільшення своєї ролі в подіях суспільства, колективу, сім'ї, в спілкуванні. Принаймні, це так, якщо міркувати про еволюційний розвиток людства. «О аркуш паперу, що носить моє ім'я, мене переживеш ти! Що після цього життя людини, якщо клапоть паперу може пережити її?» (Х. Гарценбуш).

Відволікся я щось занадто...

Ходжу-блуджу по городу
Великому, великому.

Одкрив би я своє серце,
Та нікому, та нікому...
Цвіти ж собі, живи собі
Самотою, самотою;
Втішай себе солодкою
Дрімотою, дрімотою...

Пантелеймон Куліш

«Число років ще не свідчить про тривалість життя. Життя людини вимірюється тим, що вона в ньому зробила і пережила» (С. Смайлс). А якщо так, то вперед.

Кубей Інга Володимирівна також захистила дисертацію, тема якої пов'язана із сечовивідною системою: «Ефективність застосування магніто-лазеротерапії та ентеросорбції при лікуванні пієлонефритів у дітей». І. В. після закінчення нашого медичного інституту працювала педіатром у Заліщиках (південний районний центр нашої області). Батько (доцент нашого вузу) і мама (ЛОР-лікар обласної дитячої лікарні) ніяк не могли перевести свою єдину доньку в Тернопіль. І тут на допомогу виступав я: запропонував їй перейти на очолювану мною кафедру. Все склалося добре: захищена кандидатська дисертація, отримана посада асистента кафедри педіатрії. В подальшому І. В., поряд із викладацько-науковою діяльністю, розпочала і бізнесову.

Інга Володимирівна Кубей

Вона написала для мене такі приємні слова:

«Втомлені дрібницями щоденного життя, його клопотами, заглиблені у свої професійні справи, ми забуваємо про обв'язок перед

історією педіатрії, перед особистостями, які її творять, перед нашими вчителями...» (О. Ф. Тур).

Тож дозвольте висловити свою глибоку повагу і любов Вам, Вчителю, Вам, Іване Семеновичу, Вам, видатний учений та неперевершений клініцист. Якби я була наділена даром художника, то намалювала б Ваш портрет, а особливо обличчя, яке випромінює світло, обличчя, осяяне талантом та мудрістю. Якби я була наділена поетичним даром, то присвятила б Вам віршовані рядки, написала б, яка Ви щаслива людина, а поряд із вами — і ми, адже, «якщо вдало вибрати справу і вкласти в нею всю свою душу, то щастя само відшукає нас» (Г. Н. Сперанський).

Ваші блискучі педагогічні здібності, рідкісний педагогічний талант, широта наукових поглядів, різнобічна клінічна ерудиція ваблять до вас молодь, а в мені зародили безмірну любов до педіатрії, сформували клінічне мислення. Особливо вражали мене суворість та академізм на обходах, детальний розбір на конференціях, професійно точні зауваження, висока відповідальність, глибина наукового підходу.

Завжди велику популярність серед студентів, наукової молоді мають Ваші лекції, які завжди збирають зацікавлену, уважну аудиторію. Усі, хто слухає Ваші лекції, виступи, вражені оригінальністю мислення, широтою підходу до вирішення актуальних проблем, ерудицією, глибиною думки.

Від спілкування з Вами ми набрались жару, тепла і мудрості, які залишилися назавжди. Ваше слово, ідеї, поради вчать і надихають на творчу працю, на бажання творити людям добро».

Я можу стверджувати, що тривале щоденне спілкування зі своїми учнями не дали мені змоги в повній мірі помітити глибину взаємних теплих відносин, всебічного таланту моїх учнів. Подібне явище можу пояснити тільки перевантаженістю рутинними справами. Сьогодні, коли я майже в повному спокої, сприймаю такі теплі та щирі слова своїх учнів з особливою вдячністю. Ось чому я ніяк не можу погодитися з тим, що «кого Боги бажають покарати, того вони роблять педагогом» (Сенека).

Раніше, на моє 70-річчя, Інга Володимирівна написала:

Із першим Ювілеєм Вас вітаю,
Щастя і радості бажаю.
Щоб душею молоділи
І ще довго й добре жили,
Щоб минало Вас лихе,
А було завжди гаразд лише.

Інга Кубей

Немає більшої насолоди від життя, ніж відчуття (найбільш достойного людини) потрібності оточуючим. Немає більшого задоволення в житті від учорашнього і сьогоднішнього, ніж отримувати зворотний оптимістичний зв'язок у спілкуванні взагалі, а з дорослими учнями — зокрема. Щось я заговорив уже афоризмами. То не зовсім безпечно для здоров'я. І, незважаючи на це, можна стверджувати, що та людина щаслива, в якій весна сяє, незважаючи на пору року.

Вже сонінько пригріває,
Теплий вітер подуває,
І річеньки забриніли,
Темні луги зашуміли;
Заспівала в лісі птиця,
Що рухнула вже травиця,
І травиця-муравиця,
І листочки на калині,
І цвіточки на долині, —
Радується вся тварь Божа,
Що настала весна гожа!..

Яків Головацький

Але, мабуть, Етоні де Мелло дивиться в корінь, пишучи:

«Директор однієї компанії запитав Майстра про секрет успішного життя.

— Роби щасливою одну людину на день, — отримав відповідь.

Хвилиною пізніше Майстер додав:

— ...особливо, якщо ця людина — ти сам».

Коли я пишу всі ці філософські роздуми, то маю на увазі не тільки і не стільки себе, а насамперед читачів, усіх, кого я знав і з ким спілкувався.

Мені сумно читати в книзі професора Юрія Володимировича Белоусова «Субъективно о бренном» такі слова: «Два года назад исполнилось 40 лет моей работы в институте и в одной и той же больнице. Никто об этом не вспомнил, в том числе мои сотрудники по кафедре, все приглашенные мной на преподавательскую работу после защиты диссертаций под моим руководством и ставшие молодыми ассистентами и маститыми доцентами. В 2004 году исполнилось 25 лет моего заведования кафедрой. История безразличия повторилась. Вот так изменилась культура человеческих отношений, вот такие раньше были

Учителя! А может быть, это Учителя были не чета нынешним?» (Ю. В. пише ці слова після того, як показав емоційно тепле відношення учнів до свого вчителя — Володимира Олександровича Белоусова). Під впливом усіх років свого життя Ю. В. Белоусов написав у цій книзі такий чудовий автобіографічний вірш:

Я в девятнадцать лет женился
И разошелся в тридцать три.
За эти годы изменился
Я и снаружи, и внутри.
Одна беда с другой совпала —
Я потерял отца и мать,
И все, что в жизни окружало,
Я перестал воспринимать.
Вся разъяренная родня
Насела дружно на меня.
Хватала, брала, рвала, драла
И все казалось — мало, мало!
Я понял, что один остался.
Сломался, запил, заметался...
Но был уверен, что восстану.
И Бог меня благословил:
Святую мне прислал — Татьяну,
А богатырь прибавил сил.
Нам, к счастью, в тридцать три друзья —
Христос и Муромец Илья.

І. С. Сміян з Ю. В. Белоусовим

Це перший професор-педіатр, який, поряд з іншими визначними досягненнями, ще й пише чудові вірші. Його спогади про батька, всесвітньо відомого Вченого, Учителя (в тому числі й мого), Педіатра Володимира Олександровича Белоусова, написані з особливою відкритістю, яка на превеликий жаль, не притаманна «вченому світу».

І мені також дуже приємно читати книгу В. Г. Майданника, В. Г. Бурлая, Н. Я. Кулик «В. Д. Чеботарьова: життя та діяльність» про свого вчителя, де є такі слова: «... Важко говорити про неї в минулому часі. Адже в серцях не одного покоління лікарів-педіатрів, котрим вона дала путівку в життя, Віра Дмитрівна залишилася назавжди вимогливим, справедливим і доброзичливим Учителем. Вона була еталоном Учителя, яскравою і сильною особистістю, відрізнялась суровим і крутим характером. Для студентів Віра Дмитрівна була «грозою» і, разом із тим, матір'ю. Вона вимагала найсуворішої дисципліни, працелюбства та самовідданого ставлення до навчання, адже сама працювала не менше 14–16 годин на добу...». І завершили автори цю книгу такими словами:

Уходят люди, их не возвратитъ,
Их тайные миры не возродитъ,
И каждый раз нам хочется опять
От этой невозвратности кричать...

В. Г. Майданник та І. С. Сміян під час конгресу педіатрів

Член-кореспондент АМН України, заслужений лікар України, професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри педіатрії №4 національного медичного університету ім. Богомольця, головний педіатр м. Києва Віталій Григорович Майданник гідно продовжує справу свого вчителя В. Д. Чеботарьової — як науковець, педіатр, громадський діяч. Його заслуга й у тому, що за останні роки ніхто так багато не зробив для історії ПЕДІАТРІЇ, як він.

У 1996 році в Москві було видано книгу В. А. Таболіна «Дети: моя жизнь, счастье, судьба...», в якій відомий педіатр, академік АМН СРСР (тепер Росії) В'ячеслав Олександрович пише про свого вчителя, всесвітньо відомого ПЕДІАТРА таке (мова оригіналу):

«Георгий Нестерович родился 7 февраля (по старому стилю) в 1873 г. в семье военного врача. В 1893 г., после окончания гимназии, поступил на медицинский факультет Московского университета, который закончил в 1898 году, а затем в течение трех лет работал ординатором детской клиники, директором которой был наш выдающийся ученый, профессор Нил Федорович Филатов. Общение и работа с Н. Ф. Филатовым оказала большое влияние на формирование врачебного мышления Г. Н. Сперанского, на стиль и характер его лечебной работы, научных поисков, на особенности взаимоотношений с сотрудниками, учениками, больными детьми и их родителями. Много ценного и важного

перенял от Н. Ф. Филатова Георгий Нестерович. Сперанский не просто подражал своему учителю. Качества наставника чудесным образом совпали с чертами характера ученика, даром научного исследователя, талантом новатора и организатора.

С юношеских лет Г. Н. Сперанского отличало стремление искать новые пути в разрешении того или иного вопроса. Георгий Нестерович освоил лучшие традиции филатовской школы: проникновенное внимание, глубокое знание часто чуть уловимых симптомов заболевания. Особенно его волновала профилактика заболеваний, которую он сформулировал следующим образом: «Надо не только лечить больных, но и выращивать здоровых детей, и делать это с самого рождения».

Главной особенностью деятельности Георгия Нестеровича было чуткое и внимательное отношение к формированию и дальнейшему росту научных работников. Георгий Нестерович вошел в историю отечественной педиатрии как ученый, много сделавший для ее развития, создавший свою научную школу. Поэтому я с готовностью согласился работать в его коллективе. Счастьем оказалось ближе узнать Георгия Нестеровича. Я с полным правом считаю, что именно он и его сподвижница профессор Софья Сергеевна Звягинцева оказали большое влияние на формирование меня как врача-педиатра и преподавателя. Какой же это был изумительный человек! Мне это удалось почувствовать, работая рядом с ним, под его руководством. Георгий Нестерович, глубоко и всесторонне образованный, творчески активный, духовно богатый человек, весь свой талант, глубокие и обширные знания, всего себя честно и бескорыстно отдавал развитию страны. Не считаясь со временем, он делился своим богатым опытом, щедро дарил идеи своим ученикам. Задушевные беседы, которые вел Георгий Нестерович со всеми, кто обращался к нему за советом, за помощью, оставили след на всю жизнь. И эти беседы он вел, не считаясь со временем. Двери его кабинета всегда были открыты. Он был в постоянной готовности прийти любому человеку на выручку. Иногда задумываешься: что же было главным у Георгия Нестеровича, что так привлекало к нему людей? И приходишь к выводу — истинно русская открытость и доброта. На примере Георгия Нестеровича убеждаешься, что это — качество большого человека, человека широкой души и доброго сердца. Его талант был многогранен: исключительный врач-педиатр, вдумчивый ученый, внимательный педагог, дальновидный организатор педиатрической науки, детского здравоохранения.

Георгий Нестерович воспитал множество учеников, которые продолжают развивать его школу, решая сложные вопросы педиатрии.

Памятной была моя последняя встреча с Георгием Нестеровичем 28 декабря 1968 г. Он пригласил меня к себе домой. Мы беседовали в его кабинете. Георгий Нестерович сказал, что готовит предложение о проведении сессии Академии медицинских наук, посвященной охране плода и новорожденного, на которой должны выступить акушеры и педиатры. Мы договорились, что на этой сессии сделаем доклад по особенностям обмена веществ у новорожденных. По сохранившимся записям Георгия Нестеровича можно проследить работу над программой сессии. Он наметил проект своего вступительного слова: «Мать, плацента, плод, новорожденный». Но выполнить намеченное ему не удалось: 14 января 1969 г. Георгия Нестеровича не стало. А в ноябре 1972 г. в Ленинграде состоялась 33-я сессия АМН СССР по проблеме «Охрана матери и ребенка в СССР». На этой сессии я выступил с докладом «Метаболические нарушения, их ранняя диагностика и коррекция у детей периода новорожденности», в котором обобщил исследования, выполненные на кафедре госпитальной педиатрии 2 МОЛГМИ им. Пирогова под моим руководством. Роботу в этом направлении мы продолжаем и сегодня, реализуя программное исследование «Наследственная и приобретенная патология обмена веществ у новорожденных», развивающее идеи Г. Н. Сперанского.

Как творческое завещание воспринимаю я последние слова, написанные Г. Н. Сперанским 4 января 1969 г., за 10 дней до смерти: «Дорогой Вячеслав Александрович! Поздравляю Вас с Новым годом и желаю всего самого хорошего. Лучшего заместителя на нашей работе я не могу себе представить. Вы в самом начале расцвета деятельности. Все еще впереди, будьте здоровы. Крепко обнимаю Вас. Ваш Г. Сперанский».

Трудно даже представить, как бы я жил все эти годы без этого письма. Оно мне придает силы, держит в творческом тоне, постоянно зовет к деятельности. Мой долг как ученика Георгия Нестеровича — работать, как он: с полной отдачей сил, творчески развивать все то, что получено при общении с ним, оправдать надежды, которые возлагал на меня мой Учитель».

Необхідно підкреслити, що В'ячеслав Олександрович постійно говорив і писав про Г. Н. Сперанського як про видатного Вченого, Педіатра, Людину. У своїй наступній книзі «Дети — это святое» (2001) він пише: «Георгий Нестерович Сперанский благосклонно отнесся к моему желанию перейти от него на заведование кафедрой во 2-й МГМИ.

Взяв в руки мою докторську дисертацію, схожу по об'єму на Библию, он перекрестил меня ей и сказал: «Благословляю тебя на этот благородный и трудный путь в педиатрии». До конца своих дней он поддерживал меня, не раз приходил на кафедру и даже участвовал в заседании организованного мной студенческого научного кружка».

На цій книзі В. О. написав: «Дорогому Ивану Семеновичу Смиану с искренними и сердечными чувствами и с благодарностью, что судьба была благосклонной для встречи и деятельности на трудных человеческих дорогах». Наведені слова свідчать про те, що вчинки учня гідні його вчителя.

Академік АМН Росії, професор В. О. Таболін і член-кореспондент АМН України, професор І. С. Сміян під час конгресу педіатрів у Києві (2001)

Мені також пощастило в житті, оскільки я спілкувався з Г. Н. неодноразово. Він був моїм гостем протягом тижня, коли я працював головним лікарем санаторію «Джерело» в Трускавці і коли я був старостою циклу підвищення кваліфікації завідуючих відділеннями обласних і республіканських дитячих лікарень центрального інституту вдосконалення лікарів у Москві, де Георгій Нестерович читав для нас лекції, робив показові обходи. У мене склалося про нього враження як про надзвичайно доброзичливу людину: він жодного разу не підвищив голос, ніколи не говорив про інших недоброчливо, його обличчя завжди

було привабливим і привітливим. Він є символом ПЕДІАТРІЇ. А тому не випадково його портрет прикрашає журнал «Педіатрія».

Наведені спогади УЧНЯ про свого УЧИТЕЛЯ! Я не можу їх читати без емоційно виражених хвилювань, без глибокого розуміння наявності добра між людьми, без переконання в необхідності подібного успадкування кращих рис свого НАСТАВНИКА. Думаю, що такі щирі й теплі слова приємно читати кожній людині. Необхідно тільки нам пам'ятати, що Учителями, Наставниками для своїх дітей, внуків, правнуків були і є мама і тато, бабуся і дідусь... Про це необхідно говорити, про це необхідно писати, це необхідно висвітлювати в ЗМІ...

Забудеш, що було вчора, — замулиш собі очі на майбутнє. Не вкладеш вчорашніх здобутків у свої творчі пошуки — опинишся на міліні. Майбутнє без минулого неможливе. Але, на превеликий жаль, про це ми в більшості випадків не бажаємо пам'ятати. На превеликий жаль!

Ой рятуй мене, мій Боже,
бо нема на світі правди,
бо умалилося щирих
серед людської громади!

Під свого сусіда кожне,
із неправдою підходить,
язиком його влещає,
в серці іншу думку має.

Потребить Господь лестивих,
і уста заціпить хитрим;
поніміють, що клепали,
гордим серцем промовляли:

«Всемогуще наше слово,
над усім воно панує,
язиком що хочеш зробим,
кого стиснем, кого втопим».

«Я про гніт людей убогих,
про сирітський плач устану, —
рече Бог: Я не подам їх
нечестивим на поталу!»

Словеса Господні чисті;
як срібло, вони сіяють, —
як срібло, що всьоме плавлять,
від горілля очищають.

Ти нас, Господи, заступиш,
ти спасеш нас от напасті;
серед роду сього злого
не даси нам занепасти.
Мов той звір, неситий ворог
навкруги блукати буде,
як підніметься угору,
кого знехтували люде.

Пантелеймон Куліш

У своїх спогадах про батька «Субъективно о бренном» професор Юрій Володимирович Белоусов наводить і мої слова: «Спогади про Володимира Олександровича Белоусова — це водночас і згадка про свою alma mater, про свої студентські та зрілі роки, про своє ставлення як вченого, як людини до свого Вчителя. Безумовно, всі його учні відчували його благотворний вплив, який залишився на все життя. Високий інтелект, стриманість, передбачливість, абсолютна принциповість у взаємовідносинах з колегами і учнями — ці характерні для Володимира Олександровича риси завжди приваблювали творчу молодь. І той, хто потрапляв в коло впливу його біохвиль, залишався там на все життя. На жаль, ми, його учні, не в повній мірі взяли на озброєння його стриманість («Вообще, мало знающие много говорят, а те, которые много знают, говорят мало». (Ж. Ж. Руссо), вибірковість у друкуванні своїх творчих здобутків, вибірковість у співавторстві, відповідальність перед самим собою у великих і малих вчинках. Його постать особливо звеличують сьогодні, коли моральна особиста відповідальність, у тому числі й у наукових дослідженнях, має не тенденцію, а закономірність падіння до нульової позначки. Його постать була і є окрасою Харківського державного медичного університету, наукових медичних досягнень і педагогічної майстерності в Україні та колишньому Союзі. Його постать не лише звеличила педіатричну науку, а й нині не має собі рівних в Україні в цій галузі. Я вдячний долі за можливість багаторічного спілкування з Володимиром Олександровичем, я вдячний долі за те, що мені вдалося перейняти якусь частку його Людських чеснот. Мені жаль, що я не виконав усіх його дороговказуючих випромінень для прийдешніх поколінь».

У мене таке враження, що більш скромного Вченого, ніж В. О., я не зустрічав на своєму життєвому шляху. Правда і те, що різко змінилися часи, підходи, оцінки, особливо самооцінки, які спрямовані на

самоутвердження в цьому бурхливому світі, де виживання, шикування «пробачають» будь-які вчинки людини. А більш можливо, що подібна філософія була й учора.

Життя — це також великий Вчитель кожної окремої людини. Воно мене навчило того, що було відомо давним-давно і про що писав Артур Шопенгауер ще в перші половині XIX століття: «Ні при яких подіях не слід віддаватися великій радості або великій зневірі, — частково у вигляді мінливості усіх речей, яка кожную миттєвість може звернути в інший бік, частково у вигляді одурення нашого міркування про те, що нам корисно чи шкідливо, — одурення, внаслідок якого майже кожному доводилось нарікати на те, що стало потім для нього справжнім благом, або радіти з приводу того, що стало джерелом великих страждань». Порекомендовані тут відношення чудово висвітлені Шекспіром:

Я столько уж ударов испытала
И радости и горя, что меня
Внезапностью они не поражают,
Хоть я и женщина.

Взагалі ж той, хто при всіх нещастях зберігає спокій, показує цим, що він знає, наскільки можливі в житті значні біди і яка величезна їх кількість, у зв'язку з чим він дивиться на те, що сталося у цю хвилину, як на невелику частку того, що могло б статися. Це — стійкий образ мислення, відповідно до якого, ніколи не треба «забувати про людську долю», а завжди необхідно пам'ятати, який сумний і жалібний жереб — все взагалі людське існування і які численні загрожують йому біди. Для того щоби підтримати в собі таку свідомість, достатньо подивитися навколо себе в будь-якому місці: де б ми не перебували, перед нашим поглядом швидко виникне ця боротьба, ці каяття і муки через жалюгідне, порожнє, огидне існування...». Ці слова теоретика вселенського песимізму я навів, щоби показати, що навіть у них є нотки оптимізму. Оптимізму, який має завжди перемагати песимізм. Оптимізму, який є рушієм життя, його динаміки, навіть його змістом. Оптимізму, в основу якого закладені наші теплі почуття до навколишнього, до кожної людини, до близьких, до своїх Вчителів і Наставників, помічених і не помічених. Оптимізм і добро — завжди поруч; песимізм і зло — також завжди поруч. Вчора Задорнов говорив про те, що отримав лист від жінки, яка була тривалий час у глибокому пригніченні (депресивний стан) і вперше посміхнулася при його виступі на сцені. Потім вона просила дати пораду з приводу того, як їй вийти з такого стану. Задорнов порадив їй робити людям добро. Вона почала приносити їжу «бомжу» в під'їзді, і тепер її

психологічне здоров'я добре, вона мовби заново народилася. Після такого повідомлення Задорнова він мені сподобався ще і як людина. Ось, читачу, перевір на собі цю закономірність: зроби добро ближньому словом чи справою, але обов'язково — щиро (!). І твій настрій, твоє сприйняття життя, навколишнього і навколишніх зміниться на оптимістичний лад: у краплинах дощу побачиш алмазне віддзеркалення, в калюжі — сонце і його промені, обов'язково помітиш веселку з її красотами, завірюха буде навіювати різні музичні мелодії та життєву різноманітність, втома завжди приносить глибоке почуття задоволення від відпочинку та потяг до нової праці, твої батько, мама, дружина, діти... будуть сприйматися як найдобріші, найпривітніші, найкрасивіші, най... люди... І ти відчуєш рай на землі. Мене оточують калина (тільки біля моєї хати в наших Гаях є вона), груші, яблуні, вишні, черешні, сливи, алича, горіх грецький, горіх лісовий, бузок, агрус, смородина, порічки, полуниці, горох, салат, кріп, петрушка, буряк, морква, цибуля, часник, гарбузи, соняшник, троянди, жоржини, півники, жасмин ... І все це посаджено моїми руками, і за всім цим я трепетно спостерігаю вранці й увечері, при ясній і похмурій погоді, щодня протягом року. І завжди думаю: «Господи, за що Ти мені послав таку необмежену життєву радість, світлі кольори життя, життєве піднесення, прагнення життя?..» І хіба можна порівняти насолоду від постійного спілкування з ПРИРОДОЮ з буденними людськими відносинами? У першому випадку не буває негативних емоцій, в другому — постійна боротьба з ними. У першому випадку ми маємо справу з ВІЧНИМ, у другому — зі штучним, суб'єктивним. Я періодично спілкуюся з дітьми, внуками, колегами, сусідами, своїм Лордом (вівчаркою)... І коли мене запитують: як я почуваюся (а це чомусь постійне і найперше запитання всіх моїх знайомих при зустрічі чи телефоній розмові), я з радісним острахом і з трепетом душевним відповідаю: боюсь сказати — краще, ніж у раю! Дихаю свіжим повітрям на повні груди! І це так.

В мене складається таке переконання, що «Молитва» Т. Г. Шевченка для мене виповнилася:

Царям, всесвітнім шинкарям,
І дукачі, і таляри,
І пута кутії пошли.
Робочим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою ти силу ниспошли.

Мені, мій Боже, на землі
Подай любов, сердешний рай!
І більш нічого не давай!

«І більш нічого не давай!..» Я, коли писав слова «краще, ніж у раю», не зовсім правильно визначив. Мій душевний стан більше відповідає проханню Шевченка до Бога: подай любов, сердешний рай! Це він, геній і пророк людства, просив для нас. Уже тільки за це ми мусимо бути вдячними йому все своє життя. Так що ВЧИТЕЛЯМИ треба називати не тільки тих, хто спілкувався або спілкується з нами, а й тих, хто був із нами вчора, позавчора, поза-позавчора...

Искалечить жизнь меня хотела:
злом изранить,
отравит неверьем...
Верю правде сердца,
праву тела.
Верю детям, птицам и деревьям.
Даже без пристанища,
без крова,
под чужою запертою дверью,
все равно я верю счастью,
верю.
Пусть не у меня,
так у другого.
Отступит от веры не могу я,
душу не возьму себе другую.
Верю очагу
и верю дому,
верю вечному теплу земному!

Вероника Тушинова

Так що, як казав Леонід Биков: «Хлопці! Будемо жити!» (це стосується й дівчат).

КНИГА П'ЯТДЕСЯТ СЬОМА

І.С. Сміян,
Н.В. Банадига,
І.О. Багірян

МЕДИЧНА ГЕНЕТИКА ДИТЯЧОГО ВІКУ

Тернопіль
Укрмедкнига
2003

Посібник «Медична генетика дитячого віку» є першою спробою на теренах СНД (а можливо, й у світі) дати студентам систематизований матеріал з успадкованих захворювань та аномалій розвитку, які найчастіше трапляються в дитячому віці.

Враховуючи, що життя та здоров'я в майбутньому, насамперед, залежить від попередження і лікування хромосомних, генних захворювань та аномалій розвитку, ця книга може бути корисною не тільки для студентів, а й для інтернів та лікарів. Я далекий від думки, що це ідеальний посібник, але він є важливим поштовхом для подальшого розвитку засвоєння майбутніми лікарями найважливішого (це моя думка) напрямку навчального процесу у медичному вузі. Подивіться, які ми консервативні: більше 5% дітей народжується зі спадковими (генними, хромосомними) захворюваннями та з аномаліями розвитку, а в навчальному плані лічені години на освоєння профілактики, клініки та лікування декількох тисяч захворювань. Студент, практично, проходить лише екскурсійне ознайомлення з цим важливим розділом медицини. Якщо ж узяти до уваги мою концепцію (яку я пропагую десятиліттями) — в основі розвитку будь-якого (у 100% випадків) хронічного захворювання закладена спадкова схильність, то профілактику більшості хвороб людського організму слід проводити не тільки і не стільки в конкретної людини, скільки в її батьків, дідусів і бабусь. Це найдешевший економічно та найлегший шлях до суттєвого (а в ідеалі — повного) оздоровлення людства. Враховуючи, що людина є надзвичайно егоїстичною, самолюбною істотою, стати на такий шлях медицина не може і, боюсь, не зможе. Людина «вимагає» до себе постійної уваги і заохочення: ордени, грамоти, звання, ступені, категорії, посади, подарунки... А таке можливе лише в лікувальній медицині, а не в профілактичній. Може, ви пам'ятаєте, щоб хтось звернув увагу на таку найважливішу роботу в профілактичній медицині, як поради педіатра щодо раціонального вигодування дитини до року, її догляду, виховання, своєчасне проведення вакцинації?.. Я — ні. Більш того, у педіатра менша заробітна плата, ніж у хірурга, педіатра частіше сварять, аніж лікаря іншого фаху, серед лікарів найменша питома вага заслужених лікарів... у педіатрів. Чи можете ви назвати такого хірурга, який оперував першу, другу... особу держави (незалежно від характеру і складності операції) та не отримав якоїсь державної відзнаки (звання, ордена...)? Я — ні. Колись, напередодні організації музею історії нашого вузу і медицини області, я на обласному зібранні запропонував дати для музею фотографію хірурга, який за 5 років роботи не має автомашини, і

фотографію педіатра, який за 10 років роботи має машину. Головні лікарі-хірурги образились. Безпідставно. Так що людині притаманно думати про сьогоднішній день. Так що людині притаманно думати, насамперед, про себе. І це також закон природи, закон виживання, інстинкт самозбереження. І підкорка нерідко перемагає кору мозку.

Вселенная, ты сфинкс; перед тобой
Теряется в догадках ум любой,
Страшась прозрень, страшась найти ответ.
Молчит, не говоря ни да, ни нет.

Давным-давно живем без веры мы —
Без факела среди кромешной тьмы,
Без слова утешенья на земле,
Без кормчего на нашем корабле!..

Віктор Гюго

27–28 лютого 2006 року у Вінниці відбулася Всеукраїнська конференція працівників охорони здоров'я під девізом Президента України Віктора Ющенко: «Медицина — ключовий елемент національної безпеки». «...Відчуття святковості та піднесеності атмосфери, в якій відбувся цей історичний для вітчизняної медицини захід, не покидає й досі...». (Микола Берник, газета «Ваше здоров'я», від 10.03.06). Це дуже добре. Поряд із цим, я хотів би навести тільки назви секцій, на яких розглядалися найбільш актуальні питання медицини, не вдаючись в деталі: організація медичної допомоги на первинному, вторинному та третинному рівнях; організаційні засади системи охорони здоров'я, фінансові та економічні засади; кадрове забезпечення в системі охорони здоров'я; стандарти та якість медичної допомоги; роль громадськості у розвитку системи охорони здоров'я; медикаментозне забезпечення населення; громадське здоров'я і розвиток Державної санітарно-епідеміологічної служби України. Всі проблеми дуже важливі. Але моє суб'єктивне переконання інше: над цими проблемами нависає та тяжіє профілактика, попередження захворювань, особливо успадкованого і вродженого походження; благополуччя зовнішнього довкілля і внутрішнього стану людини. Але критикувати і видавати «на гору прожекти» значно легше, аніж хоч щось втілювати в життя. Про це свідчить і «Резолюція Всеукраїнської конференції «Час лікувати Україну» — «Програма реформ охорони здоров'я в Україні», яку видали «на ура» 18.02.06.

...І. Усім гілкам влади забезпечити терміни і якість виконання завдань, поставлених в Указі Президента...

ІІ. Верховній Раді України: 1. Прийняти Загальнодержавну програму розвитку громадського здоров'я України. 2... 3... 4... 5... 6... 7... 8... 9... 10... 11. Визначити в Державному бюджеті на 2006 рік видатки на забезпечення діяльності первинної медико-санітарної допомоги в обсязі не менше як 15% від загальних обсягів фінансування галузі охорони здоров'я, а до 2009 року — не менш 30%.

ІІІ. Кабінету Міністрів України: 1. У першому півріччі 2006 року прийняти рішення про оптимізацію порядку отримання лікарями України ліцензії на практику, що дасть можливість створити десятки тисяч нових робочих місць. 2... 3... 4... 5... 6... 7... 8... 9... 10. Забезпечити неухильне дотримання законодавства в сфері охорони здоров'я.

IV. Органам місцевого самоврядування: 1. Розробити та затвердити місцеві програми охорони здоров'я населення на 2005-й та наступні роки. 2... 3... 4... 5... 6... 7... 8... 9. У 2006 році забезпечити на всіх рівнях місцевого самоврядування формування громадських рад з охорони здоров'я.

V. Медичній громадськості: 1. Шляхом активної взаємодії з органами влади та управліннями охорони здоров'я підвищити дієвість лікарського та медсестринського самоврядування з питань формування політики в галузі охорони здоров'я, атестації, ліцензування та акредитації. 2. До 01.06.2006 р. створити ініціативні групи зі створення: 2.1. Колегії лікарів України. 2.2. Всеукраїнського форуму громадських рад з контролю за діями влади щодо реформування системи охорони громадського здоров'я України...

Розмови про реформування або «Час лікувати Україну» надруковані на 4-х сторінках газети. У мене таке враження, що так багато говориться, так багато пишеться і так багато приймається пунктів резолюції з однією метою, щоб ніхто не слухав, не читав і не виконував. Правда, і виконувати по суті не відомо що, не відомо кому і не відомо нащо. Так як я старша людина, то пам'ятаю просторі, багатосторінкові постанови ЦК КПРС і ЦК КПУ, які ніхто і ніколи не читав. Я якось, в ті часи, запитав відомого Тернопільського журналіста чи читає він до кінця ці постанови? Він відповів: а де в мене для цього час? Тим більше я сам можу відтворити її зміст, не читаючи. В давні часи в моєму селі розповідали таку байку. Якщо зібрати всі сокири села і кинути їх одночасно в криницю, то ой як сильно булькне! А тут одна за іншою — сотні конференцій, з'їздів, нарад... на різних рівнях і жодної навіть «бульки». Я

перефразував на більш серйозний лад наведену байку: якщо б всі затрати «прозасідавших» направити на фінансування основного завдання людства — безоплатного харчування дітей до 1 року — здоров'я поколінь покращилося б на один порядок, як мінімум. А якщо б до цього додати зарплати високих урядовців і депутатів та витратити на підтримку здорової вагітності, то в суспільстві ми чули б тільки веселий сміх дітвори, бачили привабливі посмішки дорослих, а промені сонця ніколи б не перетинались хмарами. Про страшне в нашому суспільстві ми майже не говоримо, не те що обговорюємо. Ми «попереду» всієї планети щодо самознищення своєї держави — України. Тільки (!) за 15 років самостійності нашої країни населення її скоротилося на 10%. На цілих 10%!!!. Без стихійних бід, без війн, без... І продовжує скорочуватися. Це заслуги наших керманичів — столичних і місцевих. І за все це сиплються нагороди, звання (в тому числі й десятки «Героїв»), особисті збагачення окремих осіб, насамперед, владних... Чи здатний будь-хто з нас назвати хоча б одну країну світу, де б так прогресивно зникала нація? Такої країни я не знаю. Я був тільки в Росії, Болгарії, Іспанії, Кубі, Єгипті, але в мене склалося враження, що немає у світі більш привабливої, красивої, багатой природними надбаннями країни, ніж Україна. Так що заохочуються «достойники» за «мирне», «тихе», майже «непомітне» знищення України. І ще в жодного нагородженого не виник «опік» рук або серця. А ми продовжуємо жити з надією і чеканням разом із Тарасом Григоровичем:

Господь Бог лихих карає —
Душа моя знає.
Встань же, Боже, — Твою славу
Гордий зневажає.
Вознесися над землею
Високо, високо,
Закрий славою своєю
Сліпе, горде око.
Доки, Господи, лукаві
Хваляться, доколі
Неправдою? Твої люде
Во тьму і в неволю
Закували... добро Твоє
Кров'ю потопили,
Зарізали прохожого,
Вдову задавили
І сказали: «Не зрить Господь,
Ніже тєє знає».

Умудрітеся, немудрі:
Хто світ оглядає,
Той і серце ваше знає,
І розум лукавий.
Дивітеся ділам Його,
Його вічній славі.
Благо тому, кого Господь
Карає між нами;
Не допуска, поки злому
Ізриється яма.
Господь любить свої люде,
Любить, не оставить,
Дожидає, поки правда
Перед ними стане.
Хто спас б мене од лукавих
І діющих слава?
Якби не Бог поміг мені,
То душа б живая
Во тьмі ада потонула,
Проклялась на світі.
Ти, Господи, помагаєш
По землі ходити.
Ти радуєш мою душу
І серце врачуєш;
І перебуєт Твоя воля,
І Твій труд не всує.
Вловлять душу праведничу,
Кров добру осудять.
Мені Господь пристанище,
Заступником буде
І воздасть їм за діла їх
Кроваві, лукаві,
Погубить їх, і їх слава
Стане їм в неславу.

А ми як писали програми, так і пишемо, як проводили наради, так і проводимо, як закликали кого завгодно (крім себе), так і закликаємо до підвищення, поліпшення... Якщо щось можна «урвати» для себе, залежно від рівня посади, то... Ми ж люди. А ради, посади, депутати, бюрократи зріють та множаться швидко, незалежно від пори року (тому говорити: «як гриби плодяться» — не вірно), доби, влади, кліматичних

умов, географічного поясу... І до чого тут здоров'я суспільства? Здоров'я необхідне мені, тобі. Індивідууму.

«Життя — це потік нейтральних подій, таких же, як ріст дерева або вибух зірки. Тільки після наших інтерпретацій події набувають те чи інше — позитивне чи негативне — значення. Це те, що ми додаємо у світі. Але це те, чого у світі самому по собі — немає... Мені ніхто нічого не винен. Якщо хто-небудь мені зробив або сказав добре (хоча б поспробував це зробити), я йому вдячний. Не зробив — я не буду на нього ображатись. Мені приємна подяка, але я ніколи на неї не розраховую, а тим більше не вимагаю її... Я нікому нічого не винен — я вільна людина. «Як інші прийшли в цей світ зовсім не для того, щоб відповідати моїм чеканням, так і я прийшов сюди зовсім не для того, щоб відповідати чеканням їх» (Фредерік Перлз). «Мені приємно чинити добрі справи і я стараюсь їх робити, але якщо я чогось комусь не зробив (не зміг або не захотів), — я не звинувачую і не караю себе. Тому що людей мордувати не можна» (Микола Козлов). Мені така думка подобається, надіюсь, що вона сподобається і читачу. Сподобається тому, що вона сприяє позитивному сприйняттю життєвих колізій.

Чи можна розцінювати як добрі справи прийняття постанов, указів, резолюцій, проведення з'їздів, конференцій, симпозіумів...? Я на це запитання не можу відповісти позитивно. Якщо після спілкування з тобою людина пішла з усмішкою, в доброму настрої, з бажанням робити приємне іншим людям — це добро, добро, яке ти зробив і комусь, і собі. Користь, у доброму розумінні, взаємну, яка буде множитись і ніколи не помре. На превеликий жаль, таким же чином поширюється і зло... «А той меншого та в пузо...».

Ось так переплітаються в житті спогади і сьогодення, роздуми і філософські узагальнення...

Так от, співавтором наведеної книги була Наталія Василівна Банадига, яка закінчила наш медичний університет, була аспірантом, потім асистентом, доцентом, професором, завідуючою кафедрою педіатрії факультету післядипломної освіти. Свого часу вона під моїм керівництвом захистила кандидатську («Клінічне значення та корекція синдрому ендогенної інтоксикації при бронхіальній астмі у дітей», 1993 рік) і докторську («Клініко-патогенетичні аспекти хронічних і рецидивуючих неспецифічних бронхолегеневих захворювань у дитячому віці та їх лікування», 1999 рік) дисертації. Тобто, в неї все йшло, з моєї точки зору, не просто добре, а дуже добре. Насамперед, цим успіхам вона

зобов'язана собі, своїй настирливості, успадкованому інтелектуальному рівню.

Мені приємно навести її слова щодо мене.

«Шановний Іване Семеновичу!

Прийміть вітання зі славним Ювілеєм. Сьогодні слухна нагода не лише для привітання, а й для того, щоб звернутися зі словами вдячності. Прийшовши на кафедру невдовзі після закінчення інституту, я відчула себе не лише молодим спеціалістом, а й людиною, яка потребує підтримки у вирі життєвого моря. Я вдячна Вам за можливість сягнути професійної майстерності, відчувати задоволення від дослідницької роботи, здобути навички викладання. Ви змусили мене зрозуміти, що будь-яка людина може більше, ніж її внутрішній стан хоче, а тому щодня і щогодини треба боротися із власними лінощами. Я щиро зичу Вам міцного здоров'я, радості від своєї родини, задоволення від своїх учнів.

З повагою Наталка Банадига»

Наталія Василівна Банадига

Дійсно, я постійно стверджував, що успіх людини, її досягнення є зворотно пропорційними силі лінощів. Чим більш лінива людина, тим менші її успіхи в роботі, побуті, навчанні. Нелінивої людини не буває. Але одні здатні боротися з лінощами, інші — ні. Людина прокинулася, вона не може змусити себе піднятися з ліжка і виправдовує своє «зростання» з ліжком задоволенням, яке вона від цього отримує. За вимір лінощів можна взяти тривалість часу, протягом якого людина лежить у ліжку, після того як вона прокинулась у вихідний день. Пам'ятаю, до мене вступила в заочну аспірантуру педіатр Ч., достатньо кваліфікований лікар. Як і кожному претенденту на здобуття наукового ступеню, я їй сказав наступне: «Ви зможете завершити наукове дослідження за 4 роки за умови щоденної (!) праці над темою. Подумайте, здатні ви на такий

«подвиг» чи ні. І тільки після позитивного вашого рішення можна затверджувати тему». Вона відповіла ствердно. Але... Але потім вирішила, що пропуск у системній праці можна надолужити. Так, додаткову відпустку, яка належить заочному аспіранту, вона вирішила використати для відпочинку на морі. Моя «моралізація» була марною, не переконливою для неї. Надолужити нічого і ніщо неможливо. Те, що зроблено сьогодні, не може бути зроблено ніколи; те, чого не вдалося зробити сьогодні, завтра не може бути зроблено. Те, що ми (я, ти) зробимо завтра, буде характерним тільки для завтра, а не для вчора і сьогодні. Що ж, Н. Я. використала додаткову відпустку (і не одну), але завершити кандидатську дисертацію не змогла. Якщо є щось найбільш постійне, то це постійна боротьба людини з власними лінощами — все життя, з часу народження. «Люди ліниві настільки, наскільки можуть собі дозволити, і майже ніколи — настільки, наскільки їм хотілося б. Насолодитися лінощами по-справжньому зможе лише той, у кого є купа зовсім невідкладних справ» (Джером Джером). Боротьба будь-якого напрямку, будь-якого гатунку — це також одна зі спроб вирватися з лещат лінощів. Але не всяка боротьба є кращою за самі лінощі. Лінивий не може бути серйозним суперником ні в любові, ні у творчій праці, ні в кар'єрних намаганнях, ні... Ось чому таких людей деякі керівники нерідко «поважають», іноді навіть занадто. Але судити про те, хто лінивий більше, а хто менше, — справа занадто суб'єктивна і не вдячна. Тим більше, що:

В світі стільки сил могутніх!
Та сильнішою людини
У природі не знайти.
Мчить вона непереможна...
І майбутнє ясно бачить
Мудра розумом людина.

Софокл

Мабуть цими оптимістичними переконаннями краще керуватися нам завжди, незалежно від не рівномірних подій часу сьогодення, аніж:

Заспіваю, що минуло,
Передвіцький згану час:
Як весело колись було,
Як то сумно нині в нас!

Маркіян Шашкевич

На жаль, те що з нами є більш обтяжливим, аніж те, що було з нашими попередниками. В уяві. Тільки в уяві. Зверніть увагу на

багатовікову святість розуміння слова «хліб». І воно, це розуміння, не змінювалося під впливом ні стихії, ні історичних пертурбацій, ні діянь тиранів чи любих друзів, ні...

ХЛЕБ

Ты выводы копишь полвека,
Но их не заносишь в тетрадь,
И если ты сам не калека,
То должен был что-то понять.
Ты понял блаженство занятий,
Удачи закон и секрет.
Ты понял, что праздность — проклятье
И счастья без подвига нет.
Что ждет алтарей, откровений,
Героев и богатырей
Дремучее царство растений,
Могучее царство зверей.
Что первым таким откровеньем
Остался в сцепленьи судеб
Прапращуrom в дар поколеньям
Взращенный столетьями хлеб.
Что поле во ржи и пшенице
Не только зовет к молотьбе,
Но некогда эту страницу
Твой предок вписал о тебе.
Что это и есть его слово,
Его небывалый почин
Средь круговращенья земного,
Рождений, скорбей и кончин.

Борис Пастернак

Крім роботи Н. В., було виконано кілька наукових досліджень на рівні кандидатських дисертацій, присвячених бронхолегеневій патології. Так, Ірина Миколаївна Мороз вивчала «Стан травної функції і кишкової мікрофлори при гострій пневмонії у дітей раннього віку». І. М. закінчила наш вуз із відзнакою, була старанною студенткою, але в «науку» пішла під тиском батька. Її батько — мій земляк, родом із Сумщини. Микола Степанович понад усе бажав бачити свою доньку кандидатом наук. А у І. М. не було бажання займатися науковими дослідженнями, вона спокійно працювала педіатром і на мої пропозиції реагувала також спокійно, вірніше — в'яло. Тобто, вона не витримала «натиску» і

перейшла на кафедру педіатрії, де й успішно захистилася. Стала асистентом, заспокоїлась щодо подальших наукових досліджень, отримує задоволення від педагогічної та лікувальної роботи.

Ірина Миколаївна Мороз

А нижче я навожу її творчість на мою адресу:

Літа біжать, хоч я й не хочу!
Не хочу я старіти, ні!
Ще ж бачу я красу жіночу,
Ще ж чую — молодих пісні.
Милуюсь я вітрогойданням
І трав, і поля, і гаїв...
Нема ж без руху виростання,
І я свій рух не затаїв.
Він зветься в мене дією
Для Вас-бо, люди, Вас,
Безсмертною надіє
На наш прийдешній час.

Шановний Іване Семеновичу!

Ці слова адресую Вам з нагоди славного Ювілею з почуттям вдячності, поваги, любові та найкращими побажаннями.

Ірина Мороз

«Не хочу я старіти, ні!». Як би тільки ця проблема. Їх значно більше, в тому числі й ті, які чітко визначив Іван Бунін в одному з найкращих своїх віршів:

ПЕТУХ НА ЦЕРКОВНОМ КРЕСТЕ

Плывет, течет, бежит ладьей.
И как высоко над землей!
Назад идет весь небосвод,
А он вперед — и все поет.
Поет о том, что мы живем,
Что мы умрем, что день за днем
Идут года, текут века —
Вот как река, как облака.
Поет о том, что все обман,
Что лишь на миг судьбою дан
И отчий дом, и милый друг,
И круг детей, и внуков круг.
Поет о том, что держит бег
В чудесный край его ковчег,
Что вечен только мертвый сон
Да Божий храм, да Крест, да он.

Пізніше Ірина Миколаївна написала:

«Початок 2004 року відзначився урочистою і радісною подією — 10 січня ми святкували 75-річчя Івана Семеновича Сміяна. Цей поважний ювілей приніс із собою не тільки піднесений настрій, приємні турботи з підготовкою свята, а й роздуми, спогади... З якимось навіть здивуванням я усвідомила, що поряд з Іваном Семеновичем пройшло більше половини мого життя! А коли я студенткою вперше побачила його за лекторською трибуною, Іван Семенович був молодшим за мене теперішню.

Оглядаючись назад, оцінюючи пройдений життєвий шлях, можу впевнено сказати, що Іван Семенович — це людина, яка зробила себе сама. Простий сільський хлопчик став досвідченим педіатром, академіком! Своїм прикладом він навчив мене не боятись труднощів, ставити перед собою мету і наполегливо досягати її. У своїй науковій роботі я керувалася головним принципом Івана Семеновича — максимально робити «науку» власними руками. Він вимагав оволодіти методикою кожного дослідження, обстежити самостійно кожного хворого. Як любив повторювати Іван Семенович: «Дисертант повинен бути обізнаним в темі своєї роботи краще за керівника». Тоді було важко... А зараз я вдячна своєму Вчителю за все, чого досягла як лікар і педагог. Більше чверті віку спільної роботи, спілкування, батьківських

порад, доброзичливих наuczань — це була хороша життєва школа. Дякую Вам за ці роки».

Після таких глибинних та теплих слів хочеться продекламувати вірш Василя Симоненка:

Люди — прекрасні.
Земля — мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.
І хочеться бути дужим,
І хочеться так любить,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жить!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали
Про вас грядущі:
— Їх на землі не було...

Роман Йосифович Кошелевський захистив кандидатську дисертацію на тему: «Рефлексотерапія в комплексному лікуванні дітей з бронхіальною астмою» в 1988 році. Він — дитячий невропатолог. Мою пропозицію щодо посади старшого наукового працівника центральної лабораторії нашого вузу він не сприйняв. Зазвичай на таку посаду приймають тих, хто має стаж наукової роботи. У Р. Й. його не було, а тому пропозиція була привабливою і перспективною, особливо щодо продовження наукових досліджень і виконання докторської дисертації. Але він не зміг залишити клініку, лікувальну роботу. Нещодавно я, на прохання Р. Й., написав рецензію на його монографію «Основи рефлексотерапії в дитячому віці», яка необхідна педіатрам. Пам'ятаю Р. Й. ще студентом, коли він, як член наукового гуртка при кафедрі педіатрії, написав один із найкращих рефератів, присвячених мембранному травленню в дітей. Приємно, що «жилка» і потяг до творчості в нього залишилися на все життя. Це, безумовно, є окрасою його власного життя.

А це вже його коротке, але приємне для мене послання:

«Дорогого вчителя Івана Семеновича сердечно вітаю з Ювілеєм! Бажаю міцного здоров'я, великого людського щастя, успіхів в особистому житті, на лікарській ниві, в педагогічній роботі та науковій діяльності.
Роман Кошелевський».

Роман Йосифович Кошелевський

Роман Йосифович обрав таку стежу життя, яка йому до вподоби.

«Легке життя нічого нас не навчає. А головне — те, чому в підсумку навчилися, що впізнали і як вирости... У своєму житті ми можемо знайти собі виправдання, а можемо — здоров'я, любов, розуміння, пригоди, багатство і щастя. Ми утворюємо своє життя силою свого вибору. Ми відчуваємося зовсім безпорадними, коли ухиляємося від можливості зробити вибір, коли не бажаємо будувати життя самі... Кожному з нас при народженні дають брилу мармуру й інструменти, щоб перетворити її на статую. Ми можемо тягати цю брилу за собою, так жодного разу її й не торкнувшись, ми можемо роздрібнити її на дрібну крихту, а можемо зробити з неї великий шедевр... Нам залишені приклади, створені всіма іншими прожитими життями: завершеними і незавершеними, які ведуть нас і попереджають про небезпеку... У кінці, коли нашу скульптуру вже майже завершено, ми можемо навести останній глянець, відполірувати те, що розпочали багато років тому. Якраз тоді у нас з'явиться можливість зробити крок далеко вперед, але для цього необхідно бачити крізь зовнішнє обмеження віку... Ми самі створюємо навколишній світ. Ми отримуємо саме те, на що заслуговуємо. Як же ми можемо ображатися на життя, яке створили для себе самі? Кого звинувачувати, кому дякувати,

крім самих себе! Хто, крім нас, може змінити його, як тільки побажає?.. Навіть найпрекрасніша та найпотужніша ідея цілком марна до того часу, поки ми не вирішимо нею скористатися» (Ричард Бах).

Тетяна Миколаївна Недошитко також захистила дисертацію з питань бронхолегеневої патології у дітей: «Патогенетичне обґрунтування комплексної терапії пневмонії у дітей з використанням сорбенту «Силард П» і вітаміну Е» (1998).

Тетяна Миколаївна Недошитко

Це був період, коли колектив кафедри активно проводив наукові дослідження щодо ролі ендогенної інтоксикації у дітей при різних патологіях. Ми переконалися, що цей синдром притаманний хворим дітям як із гострою, так і з хронічною патологією. Більш того, його слабкі прояви спостерігаються навіть у період стійкої ремісії хронічного захворювання. Ось чому його ступень вираження слід використовувати для оцінки важкості перебігу захворювання. Крім того, синдром ендогенної інтоксикації вимагає адекватної терапевтичної корекції. Як підсумок цього напрямку досліджень було захищено кілька дисертацій, опубліковано десятки статей, видано інформаційні листи про нововведення в системі охорони здоров'я при лікуванні сальмонельозу, дизентерії, пієлонефриту, захворювань недоношених немовлят... А 18–19 вересня 2001 року в м. Тернополі ми організували та провели республіканську науково-практичну конференцію: «Ендогенна інтоксикація та її корекція в педіатрії». Під такою ж назвою були видані «Матеріали науково-практичної конференції».

Т. М. була активним учасником розробки цієї теми, про що свідчить і успішне завершення нею кандидатської дисертації. Їй вдалося вдало поєднувати наукову, педагогічну, лікувальну роботу та виховання сина.

Ось якого вірша вона мені написала:

В задумі сивий чоловік
Схилився над рядками,
Його бурхливий довгий вік
Водив тернистими шляхами.
Я схвильовано стою,
Аби не зрушить Вашу тишу.
Як вдячність і повагу висловить свою?
Візьму перо і напишу.
В голодний повоєнний рік
Навчатись Ви почали.
І з медициною навів
Своє життя зв'язали.
Страждання інших Вам болять,
Чужа біда — як власна.
Думки бажаннями горять
Творити світ прекрасний.
Ось і мене своїм вогнем
Вдалось Вам запалити,
Силою знань і доброти
Допомагати дітям.
А ще — студентів навчать, —
Прийдешні покоління.
Це Вашого вогню печать
У їхньому горінні!
А наукові рубежі,
Які для всіх відкрили —
Прогресу людства на землі
Ці відкриття служили!
Неначе щойно почали свій шлях:
Чудові діти Ваші, і прекрасні внуки.
Мені високих цих звитяг
В житті б хоч часточку сягнути!

Вдячна учениця, Тетяна Недошитко.

Коли я пишу цю книгу, коли читаю «оздоровлюючі» слова своїх учнів, коли безпосередньо спілкуюсь сам на сам із природою, моє життя набуває якогось острівного, локалізованого, щасливого буття. На цей час мене не турбують негативні збудники оточуючого середовища, навіть тривалий дощ і похмура погода сприймаються мною як запорука майбутнього сонячного дня, майбутнього буйного цвітіння мого саду, майбутнього високого врожаю сільськогосподарських дарів харчування, всього живого. Більше того, я у своєму «кожусі» йду під не зовсім теплий дощ, щось потихеньку наспівуючи під ніс, із веселим настроєм займаюсь аби чим. І не перестаю дивуватись мистецтву природного витвору всього, з чим я спілкуюсь: виноградні лози, яблуні..., Лорд... Увечері вмикаю телевизор і слухаю подробиці життя-буття. А останні дні особливо насичені: вибори 2006 року. Господи! Ти находиш можливості показати Людину, особливо її недоліки, такою подією, як вибори. Мабуть, немає більш переконливого іншого способу, аніж цей, щоб показати всі нюанси нещирості людини, брехні, безмежних обіцянок, витрати великих сум грошей у «нікуди» при наявності численних знедолених, в тому числі й дітей. Особливо витончено це виходить в «любих друзів». Бурятський українець, прем'єр-міністр Єхануров запевнив слухачів, що партія СДПУ(о), після своєї поразки, перейде до рядів «Батьківщини» (до Юлі). Високопосадовець не гребує використовувати один із 185 прийомів зі списку «грязної кайми», щоб скомпрометувати переможців — «оранжевих», своїх майбутніх коаліційних побратимів. І це в ефірі, і це на суд мільйонів слухачів, і це в період, коли Україна, як ніколи, вимагає згуртованості, єдності, творення добра...

Історія людства свідчить, що добро і зло поряд, що вони в якісь мірі урівноважують один іншого. Але ми більше помічаємо і глибше сприймаємо зло. Таку думку підтверджую (мовою оригіналу) короткою реплікою з розповіді П. С. Таранова: «...Как видим, Шолохов был стоек и прям. Не умел подобострастно склоняться и подчиняться. Может ли быть такое поведение кому-нибудь прощено? Конечно же, нет! И ему, писателю, известнейшему человеку, лауреату Нобелевской премии по литературе, сполна показали, «кто есть кто». Чего только о нем не писали. Но главным пунктом обвинения был один — коронный, главный: де, мол, напояливал он на голову папаху, садился в сарае и строчил-строчил роман века, который на поверку оказался плагиатом, заимствованием у убиенного в сражениях «гражданской» тоже «донского» писателя Федора Дмитриевича Крюкова. Грязное, пачкающее предположение, с особенной адгезией ко всему чистому — отличительное средство сокращения жизни

честному и порядочному человеку... Всего лишь один прием из списка «грязной каймы», где их 185! Страшно? Да, страшно!.. Но такава жизнь, которую всем нам предназначено любить, ибо другой, увы, нет».

Різні шляхи у кожної людини. Вони нерідко непередбачувані. Інколи настирливе бажання втілюється в життя. Косовська Тетяна вступила в клінічну ординатуру на мою кафедру з бажанням стати кандидатом наук. До виконання своїх обов'язків та дисертаційної роботи ставилася з достатньою відповідальністю. Але закінчилися два роки... Вона не була вундеркіндом і завершити своє дослідження не змогла. Постало питання про працевлаштування. Єдине місце, де вона могла працевлаштуватися, — це школа (шкільним лікарем-педіатром). А наукова робота у неї клінічна, на тему: «Клініко-патогенетичне обґрунтування комплексної терапії хронічних захворювань органів дихання у дітей з поєднаною патологією гепатобіліарної системи» (захистила в 2002 році). Її необхідно завершувати в умовах лікарні. Тоді я зробив те, чого не дозволяв собі навіть тоді, коли був ректором. Вона була зарахована асистентом кафедри педіатрії і з часом завершила та захистила кандидатську дисертацію. Зазвичай до захисту дисертації я ніколи не брав людину асистентом. Винятками були Т. С. Бабінець та О. І. Лугова, але вони мали великий клінічний досвід, користувалися значною повагою у своїх колег та батьків хворих дітей, у них була вища фахова категорія.

Тетяна Косовська — небагатослівна, стримана, обмежує себе у спілкуванні, яке не стосується роботи. Після захисту дисертації та працевлаштування її ставлення до свого керівника стало стриманішим. Можливо, це пов'язане з тим, що «захистив дисертацію — можна подумати і про науку» (Болеслав Вольтер). Геть інші думки! Хоча нам не зашкодить і пам'ятати слова Річарда Баха: «По своїй волі ви опинились у світі, який утворили для себе самі. Що тримаєте в серці своєму, те і здійсниться, чим більше всього захоплюєтесь, тим і станете... Ви — це життя, яке утворює форми, і загинути від меча або від старості ви зможете не більше, ніж померти на порозі двері, проходячи з однієї кімнати в іншу. Кожна кімната дарує вам своє слово — вам його сказати, кожний перехід — свою пісню, вам її проспівати».

А це її теплі слова на мою адресу в червні 2006 року:

«Під час спілкування з Іваном Семеновичем, відвідування лекцій, я здобувала нові теоретичні знання. На консультативних обходах професора навчалась практичної роботи, спостерігаючи за професіоналізмом видатного педіатра. І. С. Сміян — науковий керівник моєї кандидатської дисертації. Ще під час проходження і навчання в

клінічній ординатурі Іван Семенович допоміг мені здійснити мою мрію і досягти бажаного успіху. Я з великою повагою ставлюсь до свого Вчителя, який проклав мені дорогу у майбутнє. Я завжди пам'ятаю і згадую його суворість і водночас доброту, вимогливість і наполегливість. Протягом усіх років своєї трудової діяльності Іван Семенович передавав свої глибокі знання та вміння нам — дисертантам».

Погурська Світлана Олегівна також виконала і захистила дисертацію з розділу захворювань бронхолегеневої системи: «Роль сидеропенічного синдрому в патогенезі та клініці хронічного, рецидивуючого бронхіту і методи його корекції у дітей». Ця дисертантка має достатньо високий інтелект, щоб займатися науковою роботою і в подальшому, володіє мистецтвом спілкування з колегами і хворими дітьми... Тобто, її місце — в педіатрії. Але так думав і думаю я. І зовсім по іншому бачить своє майбутнє С. О. На жодного зі своїх учнів я не витратив скільки часу, як на С. О. Сам умовляв її вступити до магістратури, а потім до аспірантури. І не тільки вмовляв, а й розшукував її, тому що вона то відпочивала на морі, то займалася невідомими мені справами, то... Іноді не вдавалося її знайти навіть із допомогою тата і мами. Необхідно їй складати іспити в магістратуру — в пошуках уся кафедра. Напередодні іспиту знайшли — з'явилась, чудово склала іспит. Прийшов час навчання в магістратурі — знову пошуки... І так усі роки мого спілкування з нею. С. О. легко справлялася з дорученнями, виконанням наукового дослідження, але лише... під «батоном». Коли вона захистила дисертацію, з моїх «плечей» звалився неабиякий тягар. Майже всі керівники дисертантів вважають, що їх учень має про них пам'ятати. Я також належу до таких ідеалістів. Тиждень тому один колега запитав мене: «А як би ви хотіли, щоб ваш учень про вас пам'ятав?» Я відповів: «Про свого вчителя, В. О. Белоусова, я не тільки постійно пам'ятаю, а й пишу про нього у своїх спогадах і роздумах, при його житті завжди вітав зі святами, при нагоді, коли був у Харкові, спілкувався з ним». Але чому моя поведінка має бути взірцем для моїх учнів? Та ще в наш час, коли «вигода» є основним дороговказом у житті... Можливо, «взірцем» поведінки пересічного громадянина має бути народний обранець, який по кілька разів переходить із фракції у фракцію, з однієї партії — в іншу... І, як пишуть «злі язики», — все це за гроші. Моєї учениці останнє не стосується. Для неї медицина і, зокрема, педіатрія не були невід'ємною часткою життя. Як вона сказала доценту І. Б., писала дисертацію з метою задовольнити неабияке бажання батьків бачити її кандидатом наук. Ні після захисту дисертації, ні після затвердження ВАКом останньої, я не бачив і не чув

С. О. Кажуть, що вона запалилася бізнесом, який не має відношення до медицини. Нехай їй щастить у житті, яке вибрала. Так виходить, що ми з С. О. більш чужі, ніж близькі люди (за переконаннями щодо педіатрії). Мабуть, тому я не можу ні навести її побажань мені, ні вмістити в книзі її фотографію (ні того, ні іншого в мене немає).

Тема кандидатської дисертації Уляни Михайлівни Цідилко — «Ураження верхнього відділу травного каналу у дітей із хронічною пневмонією і рецидивуючим бронхітом» також пов'язана з бронхолегеневою патологією. Вона виконувала своє дослідження завзято, цілеспрямовано, не гаючи часу. З такими пошукувачами легко працювати. Це амбітна жіночка, їй тільки необхідне деяке спрямування більш досвідченої людини для виконання докторської дисертації. Бути керівником її майбутнього дослідження мені не довелося. За бажанням ректора кафедру педіатрії розподілили на дві, і вона змушена була перейти на іншу кафедру. Мені ж вона сказала, що в неї склалися так обставини, що краще, якщо консультантом докторської дисертації буду не я, а щойно призначена завідувачка кафедри Федорців О. Є. Я побажав У. М. успіхів, і в мене немає сумніву, що її задуми здійсняться.

Уляна Михайлівна Цідилко

Ось її приємне послання до мене в часи, коли я був «над нею»:

«Усіма науковими і практичними перемогами завдячую своєму Учителеві, члену-кореспонденту АМН України, д. м. н., професору Івану Семеновичу Сміяну.

З безмежною повагою — Уляна Цідилко»

Вже 70, та Ваша вдача
Здолає з легкістю і їх,
Бо кличуть Вас серця дитячі
І сподівання матерів.
Наука Ваша, для якої
Усі мірила є малі
Зоветься просто — дар любові,
Життя дітей, людей, Землі.

Шановний Іване Семеновичу!

В день Вашого 70-річчя від щирого серця бажаю Вам земного щастя, здоров'я, творчої наснаги. Нехай цей день стане не лише днем підведення підсумків, а ще одним кроком до вершин Мудрості.

Нехай ніколи не вичерпується Ваш оптимізм, Ваші наукові пошуки нехай не знаходять втоми, а надбаний Вами досвід перейде до Ваших учнів і вдячних послідовників.

Нехай зерна добра і любові до людей, які посіяли на протязі 50 років трудової діяльності дадуть життєві паростки, а Ваші учні гідно продовжать розпочаті Вами справи.

І нехай зроблено чимало, від усієї душі зичу Вам нових звершень, успіхів і перемог».

До чого мої учні здібні та мудрі! Такі зворушливі за емоційністю і глибиною за змістом слова може знайти лише неординарна людина. А нижче наводжу слова У. М., які вона написала, коли я став «ніким».

«Подвижники потрібні, як сонце... Складаючи найбільш поетичну і життєрадісну частину людства, вони збуджують, втішають і ушляхетнюють. Їх особи — живий приклад, який вказує суспільству, що, крім людей, які сперечаються про оптимізм і песимізм, пишуть від нудьги посередні твори і дешеві дисертації, складають непотрібні проекти, займаються розпустою в ім'я заперечення життя, обманюють і зраджують заради шматка хліба, є ще люди іншого порядку, Люди подвигу, віри та ясно визначеної мети».

Ці слова, які прийшли до нас із минулого століття, ніби призначені для нашого сьогодення. А, можливо, вони були і будуть актуальними завжди, оскільки стосуються людської природи та людської суті. Як би там не було, саме таким я знала і знаю свого вчителя і наставника,

127

члена-кореспондента АМН України, доктора медичних наук, професора Івана Семеновича Сміяна. Прекрасний педагог, талановитий організатор, високо порядна, чуйна, справедлива та інтелігентна особистість, яка все життя присвятила в ім'я самого світлого на землі — здоров'я дитини.

Моє перше знайомство з Іваном Семеновичем відбулося взимку, тоді, коли я була ще студенткою-шестикурсницею. Прийшов розподіл, у мене — «вільний» диплом і ніякої надії на працевлаштування у переповненому лікарями Тернополі. Вже тоді понад усе на світі мені хотілось стати педіатром, і я, звичайна студентка записалась на прийом до ректора. Іван Семенович уважно вислухав мене, зробив нотатки і пообіцяв допомогти. Йшов час, я вже й не сподівалась, що така зайнята і шанована людина пам'ятає нашу розмову, коли під час державних іспитів Іван Семенович запропонував мені навчання в магістратурі на кафедрі педіатрії. Цей момент став переломним у моєму житті. Магістерська робота, кандидатська дисертація... І все легко, на одному подиху. Поряд із такою людиною, як професор І. С. Сміян, не можна «тліти». Він сам «горить» і своєю життєвою енергетикою запалює інших, щоденно передає своїм учням високий професіоналізм та інтелектуальний потенціал, мудрість у вирішенні виробничих і життєвих проблем, непересічний талант науковця і педагога.

Його ім'я стало перепусткою для більшості з нас, саме звання, що ти учень професора Сміяна, відкриває наукові перспективи, нерідко й «зачинені двері». Він щедро роздаровував і роздаровує свій авторитет, знання й уміння своїм послідовникам і прихильникам.

Боже, дай нам сили бути гідними його високого імені!
З глибокою вдячністю і любов'ю Уляна Цідилко».

Вчора (8.05.06) передали по телебаченню, що Володимира Михайловича Литвина загальні збори Національної Академії Наук 3/4 голосів обрали віце-президентом цієї академії. Замісником 88-річного Президента НАН Бориса Євгенійовича Патона. У мене немає негативних почуттів до В. М. Мені просто цікаво, що відбувається з нашою наукою, куди ми крокуємо? Що це, працевлаштування «достойника», вчорашнього голови Верховної Ради, чи бажання Академії поліпшити свою діяльність? Думаю, що відповідь у змозі дати читач. В книзі Ігоря Шарова «100 сучасників: роздуми про Україну» (2002 рік) наукова діяльність В. М. Литвина відображено так: «Доктор історичних наук, член-кореспондент НАНУ; Глава Адміністрації Президента України. Народився 28 квітня 1956 року, в селі Слобода Романівська, Новоград-Волинського району Житомирської області. В 1978 році

128

закінчив історичний факультет Київського університету ім. Т. Шевченка У 1978–1986 рр. — викладач, доцент (до речі, це також викладач — І. С.) історичного факультету університету, професор кафедри новітньої історії. У 1986–1989 рр. — начальник управління Міністерства освіти УРСР. У 1989–1991 — лектор, консультант, помічник секретаря ЦК КПУ. У 1991–1994 — доцент, докторант КДУ ім. Т. Шевченка. З 1994 р. — помічник Президента України, з 1995 — заступник Глави Адміністрації Президента України, з 1995р. — перший помічник Президента України. З 1999 р. — Глава Адміністрації Президента України. Заслужений діяч науки і техніки України (1998). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1999). Автор понад 240 публікацій». Сьогодні можна додати, що він був Головою Верховної Ради України і є Героєм України. Останній Герой Леоніда Даниловича (новітній Президент України Віктор Ющенко також спішить побільше «народити» Героїв і за тими ж критеріями). Посади, посади і звання... І жодного слова про досягнення у галузі наукових досліджень. Із наведеного я маю можливість зробити такий висновок: В. М. надзвичайно успішний «менеджер» у політиці та невідомий науковець. При такій відповідальній і напруженій роботі в політиці, яку Л. Д. Кучма оцінював у звання Героя, навіть за великого бажання важко, а то і неможливо, знайти час для системних наукових досліджень. Ні в якому разі не бажаю образити В. М., але скажу, що він пам'ятав про себе, про варіанти свого майбутнього. Федір Шаляпін вірно казав, «...что одних знаний недостаточно для решения задачи. Нужно еще уметь сообразить, понять, сотворить». Але що, ми — кращі за нього? У нас не було і немає таких можливостей, як у нього. І, мабуть, не більше. Колись, давно, я сказав видатному юристу, що, мовляв, існує правова несправедливість: за мішок зерна колгоспнику «дають 10 років тюрми і за вкрадені мільйони завідуючим базою також 10 років. Він мені популярно пояснив, що обидва використали всі свої можливості, які їм доступні. Ось сьогодні. У місцевій газеті появилось повідомлення, що лікаря за отримання хабара в сумі 100 доларів притягують до кримінальної відповідальності. Тих, хто привласнив (вкрав) державного майна на мільярди (Криворіжсталь тощо), обирають народними депутатами. Народними! «Смешались в кучу кони, люди...» Володимир Підпалый за 4 дні до смерті написав (19.11.1973):

Земля ця ще моя, мої на ній криниці
і сонце, що над нею, ще моє!..

«Поки що» ще моє! Навіть інші планети активно продаються. Продаються, купуються...

А скільки ми бачили і бачимо «чесних», «справедливих» борців за долю народу, які дорвавшись до корита забули про всі свої обіцянки.

Не стіна Закон, а тин
Ветхий. У підпірках.
Повно в нім щілин-шпарин,
А онде і дірка...
Можна впхнути липку руку
В шпарку невелику.
У широку — ногу можна,
У ще ширшу — пику...
І зирити на людину,
Немов на комашку,
Монтуючи в огорожі
На кривому цвяшку
Власну, мічену дощину,
Щоб вільно звисала... —
Чужим дірку затуляла,
Своїх пропускала...
Депутатам — слава!..
Браво,
Сивоброві «хлопці»!
Не законо- і не право-
Лише —
діркотворці...

Богдан Бастюк

Коли я побачив по телебаченню запрошених В. М. Литвином на свій ювілей (у тому числі й Р. Ахметова), то зрозумів його життєву багатовекторність. Тобто, В. М — та людина, яка не може дати привід для свого виклику на дуель, як і сам не в змозі зробити такий виклик. А можна порівняти його й із Януковичем: «За результатами попередніх переговорів зі створенням коаліції можна зробити основний висновок: Янукович з усіма хоче, але не з усіма може. Тоді як Юлія Володимирівна з усіма може, але не з усіма хоче» (Свобода, 20.05.06). Мабуть, він і є взірцем сьогоденного громадянина України, на жаль. Це ж перехідний період, коли багато «дозволяється».

І все ж таки повернемось до науки. Я наведу тільки кілька речень з названої вище книги академіка-історика, віце-президента «всіх наук» В. М. Литвина. «Не буде особливою помилкою твердження, за яким генеалогія будь-якої національної ідеї витікає з устремлінь жити заможного,

130

на красивій землі, у сильній державі. Виступаючи на уже згадуваному Саміті Тисячоліття, Президент України Л. Кучма сказав: «Як і всі люди на планеті, мої співвітчизники прагнуть щастя, миру, достатку, вони хочуть жити в демократичній державі, жити без страху за своє майбутнє, за життя і долю наступних поколінь» (я переконаний, що ці слова Л. Кучми писав В. М. — І. С.). Цими словами окреслюється наш шлях, наша мета. А розвиток і втілення цих положень у життя залежить від спільних зусиль усього суспільства, кожного із нас...». Ну чим вирізняються ці слова (боюсь назвати їх думками) від будь-якої «передовиці» в «Правді»? Але така у нас наука. І це дозволяє перефразувати Фрідріха Ніцше: «На долю вчених, які стають політиками, випадає зазвичай комічна роль бути чистою совістю політики» так — на долю політиків, які стають вченими, випадає зазвичай комічна роль бути чистою совістю науки. Мені не хотілось би принижувати досягнення вітчизняної науки, окремих наукових шкіл та й з рештою, й себе, але 3/4 членів НАН, які голосували за обрання віце-президентом В. М., є виміром рівня наших науковців, нашої науки. Думаю, що в ці три четверті увійшли і такі вчені, члени НАН України, як Д. Табачник, М. Азаров... Як тут не погодитись зі Стефаном Амстердамським: «Наука — це те, що роблять вчені, а вчені — це ті, хто в дану епоху вважає себе вченими».

Куди воно іде все без оглядки
в історію чи просто у архів.
На всьому свій закон,
свої порядки,
порядки... Безпорядки поготів.
І в цьому є страшне щось
і пророче
те, що ляка і надиха мене.
Сьогодні достеменно
знати хочу,
куди ти, Україно, поминеш...

Володимир Підпалий

Якщо б В. Підпалий написав лише ці пророчі рядки, було б достатньо, щоб він увійшов у світову поезію назавжди. Талановита людина, якої не стало в 37 років (1973 рік)! У 37!..

Але продовжимо наші роздуми. Ось яка стаття не відомого мені Андрія Бухтєєва з'явилася в газеті «Свобода» від 23–29.05.06 (цитую мовою оригіналу):

«Академические страсти... В разные годы украинская АН звалась по-разному, но всегда, даже в мрачные сталинское время, академики и членкоры в абсолютном большинстве были, во-первых, Учеными с большой буквы, во-вторых, людьми с определенными моральными устоями, в третьих, организаторами науки и творцами собственных научных школ. «Корежить» Академию стало во времена Леонида Кучмы, когда в святая святых ринулось его окружение. И хотя натиск «выдающегося историка всех времен и народов» Дмитрия Табачника, который возжелал стать членкором, академики отбили (автор помянуться — членкором він став, не став академіком — І. С.), но такие неординарные личности, как Николай Азаров, членкорами таки стали, а «проФФесор» Виктор Янукович и без надлежащего академического звания очутился в руководителях Донецкого отделения Академии наук. Казалось бы, после декабря 2004 года новые «проФФесора» вход в Академию наук позабудут раз и навсегда. Ан нет! На состоявшемся 5 мая общем собрании Национальной академии наук Украины произошли воистину удивительные события. Тем более удивительные, что о них по известным причинам упорно молчит наша самая демократическая в мире пресса. И связаны эти события прежде всего с отделением социально-гуманитарных наук. Во-первых, это отделение на своем заседании поддержало кандидатуры трех членов-корреспондентов, затем избранных на общем собрании. Люди, надо сказать, весьма достойные, совсем как у Гоголя — «во всех отношениях». Историк Валерий Солдатенко, утверждающий, что Голодомор, конечно, был, но он был крайне необходим, чтобы Советский Союз мог подготовиться к обороне против всего мирового капитализма, только и мечтавшего проглотить первую в мире страну победоносного социализма. Политолог Юрий Левенец, прославленный своим участием в подготовке и проведении насквозь фальсифицированного «референдума» 2000 года и активной работой по «организации» нужного количества голосов за Виктора Януковича во втором туре президентских выборов (помните историю с транзитным сервером и записями переговоров штабистов Януковича?). Философ Анатолий Конверский, который прославлен среди коллег тем, его в свое время считали (мнение, конечно, субъективное) зауряднейшим преподавателем философского факультета Киевского госуниверситета. «За бортом» оказались ученые с европейскими именами — историк Станислав Кульчицкий, философ Евгений Быстрицкий, ряд других исследователей. Но что нам такая то Европа? «У советских своя гордость!» И, наконец, главное «достижение» НАНУ — теперь этим

отделением будет руководить в ранге вице-президента Академии экс-спикер парламента, экс-глава администрации Леонида Кучмы, экс-преподаватель истории КПСС (как и два новоизбранных членкора) Владимир Михайлович Литвин собственной персоной. За избрание которого на эту ответственную должность особенно активно агитировали такие властители дум патриотической публики, как академик и экс-депутат Игорь Юхновский, а также академик и экс-депутат Борис Олийнык (від нього я такого не чекав — І. С.). А еще, рассказывают, Владимир Литвин, который до сих пор вряд ли «отмылся» от подозрений в организации похищения Георгия Гонгадзе (а голос, ну очень похожий на его, звучит на «пленках Мельниченко»), весьма вероятно, в скором времени заменит патриарха отечественной науки Бориса Патона на посту президента НАНУ. А то как же — молодой (50 лет), талантливый (вон сколько книжек в соавторстве написал), опять подготовленный партией (той, которая КПСС) к трудной работе на благо страны. Так что готовьтесь, господа, к еще более потрясающим событиям в Академии! Но главное: какой невиданный расцвет грозит теперь украинской науке, особенно социально-гуманитарной, когда в Академию влились такие ученые! И тут как-то совсем некстати вспомнилось, что некий Ульянов В. И., он же Тулин, он же Ильич, организатор партии, в номенклатуре которой успели побывать не только указанные членкоры, но и вице-президент и даже любимцы патриотов Юхновский с Олийныком, говорил: интеллигенция-де — совсем не мозг нации, а, извините на слове, г...но. Невольно закрадывается подозрение: возможно, Ильич не так уж и ошибся, говоря о том отряде интеллигенции, который он знал очень хорошо и наблюдал вблизи, об интеллигенции, воспитанной партией большевиков, хоть бы потом эта интеллигенция и щеголяла академическими регалиями?» Скільки людей, стільки ж і думок. Тільки так потрібно дивитись на мої роздуми і на думки авторів, яких наводжу.

І все таки. Для порівняння з віце-президентом НАН В. М. Литвином, наведу офіційні повідомлення про іншого віце-президента НАН Євгенія Оskarовича Патона, написані в книзі «100 знаменитих людей України» (2004): «Выдающийся ученый, специалист в области мостостроения, электросварки металлов, материаловедения. Педагог-новатор, родоначальник научно-инженерной школы мостостроения, основатель и первый директор Института электросварки АН УССР, носящего его имя. Академик, вице-президент АН УССР (1945–1952 гг.)...». Коментувати не буду.

Про наукові досягнення Є. Патона написано в цій книзі понад 6 сторінок. І це повідомлення завершується словами: «Род Патонов — національна гордість України». І з цим мало хто буде сперечатися. Хіба що з тим, що 88-річний Борис Євгенійович Патон взяв на себе сміливість рекомендувати до себе в замісники достатньо видного політика В. М. Литвина. В даному випадку не скажеш, що Б. Є. кинув щуку в річку. Хоча В. М. в Академії буде по-людські почуватися, як риба у воді. Але це відчуття особистістне, а не наукове.

Мені ж хотілося поспівчувати Борису Євгенійовичу у зв'язку з його надзвичайною завантаженістю: він Академік НАН України є Президентом НАНУ (з 1962р.), директором електрозварювання ім. Є.О. Патона НАНУ (з 1953 р.), генеральним директором Міжгалузевого науково-технічного комплексу «Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона» (з 1986 р.), президентом Міжнародної асоціації академій наук (з 1993 року), головою Комітету з Державних премій (з 1996 р.), членом ради національної безпеки і оборони України (з 1997 р.)... Дай Бог йому, в його віці, справитися хоча б з однією із займаних ним посад. Як мало милосердя та поваги до цієї історичної постаті зі сторони його близьких, друзів, високих чинів! Багато людей навколо нього «гріється», але у мене таке суб'єктивне враження, що немає більш самотньої людини, аніж Б.Є. Чому б йому не «сажати капусту»? Більшість скаже, що я помиляюсь. Молюсь Богу, щоб воно так й було.

А взагалі краще нам пам'ятати розповідь про царя Креза. Коли його захопив у полон цар Кір і засудив на смерть, він перед стратою вигукнув: «О, Солон, Солон!» На здивування Кіра щодо змісту цього вигуку Крез пояснив: він на власному досвіді переконався в справедливості попередження від Солона — як би привітно не посміхалося комусь щастя, ми ніколи не можемо називати таку людину щасливою, доки не мине останній день її життя, тому що мінливість і хисткість справ людських такі, що достатньо якого-небудь мізерного поштовху, і вони терміново змінять свій вигляд.

Шла Мар'юся в поле, знайшла синє море,
Споткнулась і впала, думала, що встала,
А де вона впала, там церковка стала,
Де голова впала, там одправа стала.
Де косойки впали, там зоройки стали,
Де рученьки впали, там свічки стали,
А де впали ноги, там стали пороги.

Усі люди знають, що Мар'ї немає:
Вода зашуміла, Мар'юсю покрила.

Леся Українка

Ось так, ось таке нестабільне наше життя. Уява про життя і саме життя перебувають у постійному коловороті. Що і коли переважає — неможливо визначити. Це понад людські можливості.

Це страшно, як людину розпинають,
Не йнявши віри їй, що Бог вона;
Плювками прибивають до хреста
Невинну душу, генієм пойняту.
А ще страшніше, як знімають ката
З охреста справедливої ганьби,
Навколишки стоять довкруг мерця
І ждуть в мольбах, що він от-от воскресне...
Одна Голгофа споконвік була:
Розбійник і творець висіли поруч,
І в темряві не розрізняли їх.
Та ми повинні бачити при світлі,
Де вбитий Бог, а де всесвітній хам,
Що перед смертю розпинав народи.

Дмитро Павличко

Від філософії — до справ. Кандидатська дисертація доцента Віри Олексіївни Синицької на тему: «Клинико-патогенетическое значение перекисного окисления липидов в бронхолегочной патологии у детей с избыточной массой тела» (1990 рік) також була присвячена бронхолегеневій патології. В. О. навчалася в нашому вузі на відмінно, була скромною людиною, виявляла любов до своєї професії. Якось на мої докори щодо недостатніх зусиль з її боку на виконання наукової роботи, вона сказала: «Я люблю лікувальну роботу». Після такої заяви я пообіцяв їй посприяти перейти працювати лікарем клініки. Від такої допомоги вона відмовилася. Адже, займаючись лише лікувальною роботою, вона втрачала можливість спілкування зі студентами, її зарплата зменшувалась більш ніж удвічі... Вона ніколи не відмовлялася від виконання доручень, і хоч майже ніколи не виконувала їх своєчасно, але таки виконувала. Проте в наших стосунках завжди були доброзичливість і взаєморозуміння.

Віра Олексіївна Синицька

Вона мені написала:

Не беда, что множатся года,
Что волосы со временем белеют.
Пусть будет молодой душа,
А души молодые не стареют!

З щирою вдячністю учителю від учениці.

Віра Синицька.

Ніколи, жодного разу не вдалося помітити з її боку навіть незначної неповаги до мене. Більш того, у мене склалося враження, що вона в багатьох випадках переоцінювала мої можливості та заслуги. Я ж почуваюся людиною, яка не зробила для неї всього того, що могла. Я маю на увазі її нинішній безквартирний статус. Мені також прикро, що не зумів умовити В. О. продовжити наукові дослідження у вигляді докторської дисертації. А лікар вона справді чудовий.

Значно пізніше (16.06.2006) вона написала мені таке:

«Юному педіатру на порозі професійної кар'єри досить вчасно поталанило зустріти метра світової педіатричної науки, досвідченого педагога, вдумливого лікаря та клініциста. Запалена його ідеєю про особливості перебігу захворювань у дітей з паратрофією, ця професійно незріла людина — як педіатр і, тим паче, як науковець, почала горіти в помірному полум'ї науки. Інтенсивність полум'я періодично доводилося роздмухувати науковому керівнику. Бували періоди, коли з полум'я вилітали іскри — що приносило неабияку радість та вселяло надію на те, що не все ще втрачено в цьому «зеленому» науковцю». Завдяки спільним

зусиллям керівника і науковця виросло те, що називається сьогодні «КА ЕМ ЕН» (В. О. має на увазі — кандидат медичних наук).

Синицька Віра Олексіївна».

Пишу про своїх вихованців і згадую своє спілкування з ними: відчуття не тільки задоволення, а й радості при їх фаховому рості, при формуванні у них людських чеснот, устремління в майбутнє при їх громадських вчинках... Сьогодні, коли я все менше й менше спілкуюсь з ними, іноді у мене виникає нездоланна туга і журба. І дійсно:

З журбою радість обнялась...
В сльозах, як в жемчугах, мій сміх,
І з дивним ранком ніч злилась,
І як мені розняти їх?!
В обіймах з радістю журба,
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто — не знаю я...

Олександр Олесь

Якщо В. О. Синицька мала справу з дітьми раннього віку, у яких була надлишкова маса тіла, то доцент Надія Яківна Ходорчук захистила кандидатську дисертацію на тему: «Некоторые вопросы етиопатогенеза ожирения у детей и его связь с сахарным диабетом» (1973 рік). На авторефераті вона написала: «Моему учителю профессору І. С. Сміян із глибокою повагою і щирою вдячністю». Н. Я. вирізнялась особливою працездатністю. Свої клінічні спостереження, наукові дослідження вона завершила за 2 роки. І це на фоні вагітності. Успішної вагітності (донька Наталка від цієї вагітності також стала кандидатом медичних наук). Н. Я. була пунктуальною у виконанні своїх обов'язків, доручень, прохань, як на кафедрі, так і в деканаті (як замісник декана). Вважаю, що не написала і не захистила докторську дисертацію лише через збіг не відомих мені обставин. Особистісні якісні показники для цього вона мала. Як педагог Н. Я. завжди була вимогливою, що студентам і лікарям-курсантам не завжди подобалося. Але це тільки на початку. Віддалені опитування свідчили, що її «учні» з вдячністю згадують її «тренінг». Мої спостереження свідчать, що «слабкі» викладачі завжди поблажливі до низьких знань студентів, і навпаки. Якщо ви бачите, що викладач оцінює знання студентів тільки на «5», іноді — на «4», то замисліться щодо його відповідності зайнятій посаді. Дайте йому можливість підвищити свої фахові знання.

Надія Яківна завжди вказувала особливу повагу у ставленні до мене. Ось що вона написала раніше (1999 рік):

«Дорогий Учителю!

Вітаю зі славним Ювілеєм! Міцного здоров'я, нових ідей і збереження такої ж дивовижної працездатності у наступному тисячолітті.

Переконана, що в історії українських вчених-педіатрів Ваше ім'я посідає гідне місце. Нехай і надалі Вас оточують і надихають на успіхи Віри, Надії і Любові!

Надія Яківна Ходорчук»

Надія Яківна Ходорчук

Дещо пізніше (2006 р.) вона написала більше.

«Є таке поняття «вийти в люди», що означає отримати певне професійне чи громадське визнання. Безперечно, досягнення цього вимагає не лише власної наполегливої праці, а й сприяння тих, хто тебе оточує.

Щаслива доля понад тридцять років тому подарувала мені зустріч з Іваном Семеновичем. Усе почалося з клінічної ординатури. А потім за його сприянням була аспірантура, захист кандидатської дисертації, посада асистента, доцента, заступника декана факультету.

Хто ж для мене Іван Семенович? Оглядаючись назад, можу сказати, що більше, як Учитель, бо «учитель» означає (за словником) — «той, хто

передає знання, навички». А Іван Семенович учив мене, як і інших своїх учнів, не тільки професійним знанням, а й життєвій мудрості. Великий, видатний вчений з невичерпаними науковими ідеями, талановитий педагог і лікар. А ще — мудрий Вихователь. Вражаюча феноменальна працездатність Івана Семеновича запалювала, спонукала як викладачів, так і практичних лікарів до творчості, пошуку. Дисертанти росли, як гриби після дощу. Пригадую, в ті роки, коли кафедра під керівництвом Івана Семеновича тільки формувалась, і всі ми були молоді та завзяті, в колективі витав дух здорової конкуренції: хто краще проведе заняття, виступить на конференції, організує вечір зі студентами. Це тепер слово «ентузіазм» викликає іронічну посмішку, а у 80-ті роки воно мало реальне втілення. Знаменитий вислів Івана Семеновича: «Це непогано, але ви можете краще» — був для мене своєрідним допінгом для вдосконалення.

Йшли роки, Іван Семенович «міняв крісла» (проректор, ректор), але незмінними залишались його людяність і доброта. Виросли мої дочки, і старша з них, яка в дитинстві говорила: «Це тобі сказав писати так багато Іван Семенович?», теж стала ученицею Івана Семеновича, захистила під його керівництвом дисертацію.

То хто ж для мене Іван Семенович? І чим віддячити за все? Хіба що принесу, як і раніше, Ваші улюблені квіти — конвалії. А словами про Вас уже сказав поет:

Природа-мать! Когда б таких людей
Ты иногда не посылала миру,
Заглохла б нива жизни...
Учитель! Перед именем твоим
Позволь смиренно преклонить колени.

Н.А. Некрасов

З великою повагою і любов'ю сім'я Н. Ходорчук»

Скажіть мені, будь ласка, читачу, хіба тільки цих слів Надії Яківні недостатньо, щоб сказати: «Життя моє було чудесним! Життя моє щасливе! Життя моє продовжується більше в радості, аніж у журбі!» Господи! Як я бажаю, щоб ті почуття, які мене охопили, були притаманні кожній людині, кожній людині нашої невеликої планети Земля! Як би я хотів, щоб жодна людина не робила таких висновків, про які пише Валерій Герасимчук:

Якщо життя — чийсь бездонні очі,
а не стояння в прірви на краю;

якщо життя — це дні такі і ночі,
яких не буде навіть у раю;
якщо життя — це тепле слово друга
і легше щось за рану ножову;
якщо життя — це радість, а не туга, —
то я давно на світі не живу.

І то правда, що кожна людина по-різному оцінює своє «Я», свій внутрішній світ, вплив на себе подразників із зовнішнього середовища. При рівних умовах, якщо такі можливі взагалі, одна людина отримує задоволення від життя, інша — пригнічення. «Життя само по собі — ні благо, ні зло: воно вміст і блага, і зла, залежно від того, на що ви самі перетворили його. Міра життя — не в його тривалості, а в тому, як ви його використали» (Монтень). Кожна людина в змозі переконатися, що вона господар свого життя, що від неї самої залежить окраса, відтінки його вчора, сьогодні й завтра, ранку, обіду і вечора, щогодини, щохвилини. Є психотерапія, аутотренінг (сам себе), є самонавіювання, є самопереконання... І все це людина зобов'язана постійно використовувати на свою користь, на користь свого організму, а це означає й на користь своїм близьким і суспільству. Але тільки в позитивному плані. Немає обмежень красі оточуючому світі, людині не дана можливість навіть за тривале життя досягнути в повній мірі чаруючі принади флори і фауни, витворів «неживої» природи. А ви намагайтеся здійснити пізнання всього цього самі й зі своїми близькими, в якомога більшій кількості вимірів. Нам, на жаль, частіше притаманне глибше відчуття «зла», «неправди», «підступності», «зради»... від своїх близьких, не зовсім близьких і взагалі не близьких. Чомусь людина в людині шукає негативні риси, навіть під «мікроскопом». Тільки цим можна пояснити вчорашню дружбу — сьогоднішньою ворожнечою, вчорашню любов — сьогоднішньою неприязню, повагу — неповагою... А від природи в людині закладено почуття світлого сприйняття зовнішніх і внутрішніх подразників, насолоди від них, почуття добра, лагідності, віри, любові, надії на найкращі умови свого нетривалого життя... Якщо б ми, «нерозумні хазари», постійно підтримували все позитивне, що закладено Богом у людині, на Землі був би рай.

Я делал, что мог; я трудился, служил,
И было порою мне горько и странно,
Что смех вызывают душевные раны
Того, кто в заботах и горестях жил.

Но спор бесконечный вести мне невмочь,
А с завистью биться уже бесполезно...
Всевышний, отверзи врата твоей бездны —
Да примет меня беспредельная ночь!

Віктор Гюго

Насамперед, егоцентризм людини є основною причиною порушень стосунків між дітьми і батьками, членами сім'ї, сусідами, друзями, колегами по праці, підлеглим і керівником... Егоцентризм, який концентрує в собі життєво необхідні безумовні рефлексії, що підтримують життя і виживання поза волею суб'єкта. Егоцентризм проявляється на кожному нашому кроці. Ніколи, я підкреслюю, ніколи одну і ту ж подію, яка стосується двох осіб, не може однозначно трактувати кожен з її учасників. Більш того, суб'єкти зазвичай не поліпшують, а погіршують своє розуміння конкретного випадку у відносинах. Сьогодні телевізійні покази судових засідань підтверджують сказане. Ось чому мої переконання щодо позитивного впливу краси природи на людину, її поведінку є підставою для постійного автотренінгу — постійного активного спілкування з живим і «неживим» світом. Крім сонця, повітря і води, людина потребує постійного (!) вираження свого захоплення і своєї любові до всіх проявів природи, які її оточують. Тільки за таких умов егоцентризм не в змозі проявити себе в усій своїй «красі», він буде подавлятися силами і надсилами природи. Егоцентризм — це один із проявів «душі» людини. Саме душа є виразом стану мого чи твого «Я». Саме багатство душі є людською окрасою. І ніщо інше.

Нет, мне совсем не жаль сирот без дома.

Им что? Им в мир открыты все пути.

Но кто осиротел душою, такому

Взаправду душу не с кем отвести.

Кто овдовел, — несчастен не на веки.

Он сыщет в мире новое родство.

Но, разочаровавшись в человеке,

Не ждем мы в жизни больше ничего.

Кто был в своем доверии обманут,

Тот навсегда во всем разворожен.

Как снова уверять его не станут,

Уж ни во что не верит больше он.

Он одинок уже непоправимо,

Не только люди — радости земли

Его обходят осторожно мимо,
И прочь бегут, и держатся вдали.

Борис Пастернак

Таким чином : «Єдине істинне багатство — багатство душі, інші ж надбання пов'язані з великою згубністю» (Лукіан. «Антологія», I, 67).

А життя триває. На горизонті запалала нова зірка — Лідія Михайлівна Слободян. Правда, вона була однією з перших. Перший мій кандидат наук і перший мій доктор медичних наук. Коли я очолив кафедру, Л. М. щойно завершила клінічну ординатуру і була зарахована асистентом кафедри. Так що ми були поруч не роки, а десятиріччя. Я завжди ставився до неї з симпатією. А тому мені незрозумілі останні рядки в її посланні, які вона неодноразово повторювала в останні роки.

«Уважаемый Иван Семенович!

Сердечно поздравляю Вас с Юбилеем! Искренне рада за результаты Вашей творческой работы. Ваша целенаправленность, оптимизм, трудолюбие и энергичность являлись на протяжении всех лет примером для окружающих Вас людей. Желаю Вам крепкого здоровья, здоровья Вашим близким. Пусть Вас окружают любящие, преданные, искренние ученики и коллеги. Всяческих благ Вам в новом тысячелетии. Желаю Вам сохранить свой творческий потенциал, что даст возможность нам гордиться Вашими успехами на следующем юбилее. Гордитесь своими учениками и не думайте о них хуже, чем они есть.

Лидия Михайловна Слободян».

Лідіє Михайлівно, в письмовій формі стверджую, що я ніколи не думав про своїх учнів гірше, ніж вони на це заслуговують. Більш того, переконаний, що мої оцінки нерідко були дещо перебільшеними, як це й буває щодо своїх дітей, які завжди різні. Думаю, що ця книга є підтвердженням моєї любові до своїх учнів, до своєї справи.

Люблю ли я вас всех?..

Так любит всадник коня:

тот к цели его доставляет.

Фридрих Ніцше

Правда і те, що іноді я був «конем» для своїх учнів.

Лідія Михайлівна Слободян

Слова щодо цілеспрямованості й працездатності, які Л. М. написала мені, можу адресувати і їй. В 1972 році вона захистила кандидатську дисертацію («Влияние витамина Д₃ на сердечно-сосудистую систему при лечении и профилактике рахита»), а в 1985 році — докторську («Синдром мальабсорбции углеводов у детей (клиника, патогенез, лечение)»). На авторефераті докторської дисертації вона написала: «Глубокоуважаемому Ивану Семеновичу с сердечной признательностью и благодарностью». Бачите, Л. М., я навіть на такі «деталі» звертаю увагу.

Вона була асистентом, доцентом, професором, завідувачкою кафедри педіатрії факультету післядипломної освіти, має своїх учнів. Вважаю, що Л. М. вдалося реалізувати себе під моїм «патронатом».

А ось результат її роздумів — лист, який народився на схилі, м'яко кажучи, моїх літ (77):

«Осень 1970 года. На кафедре педиатрии — большие изменения. По конкурсу на заведование кафедрой прошел не знакомый нам профессор. Доцент Лидия Ивановна Огий сообщила, что наш будущий шеф работал в НИИ на Кавказе. И вот — первая встреча... Изучающие взгляды... Первое впечатление: молодой (40 лет для профессора — юношеский возраст), симпатичный, голубоглазый, в меру доступный. Но это внешние признаки. А что в глубине, что скрывается за внешностью? Первой была такая мысль: добрый по натуре, но приобрел маску строгости или величия. А может, наоборот, жесткий по натуре, но одел маску доброты. Какой же на самом деле Иван Семенович? Маска доброты или доброта в

суті? Я так за 34 года совместной работы и не могла решить этого вопроса. Более простые вопросы решались легче. Через месяц я поняла, что наш шеф боится сквозняков (це помилка — і сьогодні я сплю при відкритому балконі майже цілорічно — І. С.), имеет плохое настроение по утрам. Ассистенты и лаборанты избегали встреч первыми, иначе плохое настроение переходило от шефа к подчиненным. В первые годы с Иваном Семеновичем можно было говорить откровенно почти на любые темы, можно было поспорить и даже поссориться. На примирение Иван Семенович шел легко. Когда незаслуженно обижал сотрудников, через какое-то время извинялся.

Шли годы, изменялся Учитель, изменялись ученики. Появилось ревностное отношение Учителя к мелочным успехам учеников. Это частое, какое-то психологическое явление в отношениях учителя и ученика. Сначала ученики относятся к учителю с восхищением, потом приходит трезвая оценка, затем появляется критическое отношение и охлаждение.

Самая же главная черта характера Ивана Семеновича — это целеустремленность и трудолюбие. Этой болезнью он заражает своих учеников. Правда, не всех. Некоторые имеют врожденный иммунитет против этой болезни. Я желаю, чтобы Иван Семенович мутировал вирус трудолюбия и мог вызывать пандемию.

Ваша Л. М. Слободян».

Я дуже вдячний Л. М. за відвертість. Адже ми були поруч десятиріччями, і я не здогадувався, що ми йдемо паралельними курсами, а не в одному потоці. Краще пізно, ніж ніколи. Я думав, що в мене був поганий настрій уранці лише одного разу, коли мав доволі непривабливу розмову з новоспеченим доцентом Л. М. Вона не виконала мого доручення в призначений час і на моє зауваження відповіла, що я міг би й нагадати їй. Така відповідь мені дуже, навіть більш ніж дуже, не сподобалася... Тобто, після цього випадку такого не траплялося. І її працею я був задоволений усі роки. Я й сьогодні вважаю, що проявляти свій настрій ні вранці, ні протягом дня у мене не було часу. Для мене згаяти хвилину часу — втратити сенс життя. Завжди приходив за годину до офіційного початку робочого дня, аналізував усі історії хвороби дітей, які за ніч надійшли до лікарні, відзначав усі недоліки в діагностиці та лікуванні червоним олівцем і проводив з лікарями п'ятихвилинку, де обговорював із ними тактику ведення важких хворих. Після цього — огляд незрозумілих і тяжко хворих дітей, два рази на тиждень з 9.00 — лекція для студентів 5 курсу, обхід хворих, клінічні,

клініко-патологоанатомічні конференції, курси підвищення кваліфікації педіатрів області, підготовка доповідей, статей, курація планової наукової роботи кафедри, робота з дисертантами... А коли ще став і проректором з навчальної роботи, а потім ректором, то обсяг роботи збільшився не «на», а «в» рази. А якщо додати до цього, що у мене ніколи не залишалося часу на написання статті, доповіді, монографії, посібника, методичної рекомендації... під час перебування на «службі». Тому все це робив удома (вечорами, у вихідні, у відпустці, у свята), то стане зрозумілим, на що був спрямований мій настрій. Тільки творчий пошук. І все, що йому заважає, могло викликати тимчасове невдоволення і роздратування. Тільки тимчасове і тільки «в собі». Але мене завжди супроводжувало піднесення та лише іноді — сум і журба.

Я зажег свой костер,
Пламя вспыхнуло вдруг
И широкой волной
Разлилося вокруг.
И рассыпалась мгла
В беспредельную даль,
С отягченной груди,
Отгоняя печаль.
Безнадежная грусть
В тихом треске углей
У костра моего
Стала песней моей.
И я весело так
На костер свой смотрел,
Вспоминая грусть,
Тихо песню запел.
Я опять подо мглой.
Мой костер догорел,
В нем лишь пепел с золой
От углей уцелел.
Снова грусть и тоска
Мою грудь облегли,
И печально слегка
Веет вновь издали.
Чую — будет гроза,
Грудь заныла сильнее,

И скатилась слеза
На остаток углей.

Сергей Есенин

Мені подобається зізнання Л. М., що за всі роки нашого спілкування (34, як вона пише) вона не змогла «решити, какой же на самом деле Иван Семенович». Мабуть, у цьому інтрига, мабуть, у цьому зацікавленість у продовженні спілкування? Настане час, і я його «розкушу». Але впадати у відчай не треба. Справа в тому, що пізнати людину до кінця неможливо. Тут і пуд солі не допоможе. Більш того, людина нерідко не в змозі передбачити свого вчинку чи «вибрику» і сама. Навіть своє власне минуле ми оцінюємо неоднозначно.

Зарыты в нашу память на века
И даты, и события, и лица,
А память — как колодец глубока:
Попробуй заглянуть — наверняка
Лицо — и то — неясно отразится.
Разглядеть, что истинно, что ложно,
Может только беспристрастный суд:
Осторожно с прошлым, осторожно —
Не разбейте глиняный сосуд!

Иногда как-то вдруг вспоминается
Из войны пара фраз —
Например, что сапер ошибается
Только раз.

Одни его лениво ворошат,
Другие неохотно вспоминают,
А третьи — даже помнить не хотят, —
И прошлое лежит как старый клад,
Который никогда не раскопают.

И поток годов унес с границы
Стрелки — указатели пути, —
Очень просто в прошлом заблудится —
И назад дороги не найти...

Володимир Висоцький

Я завжди дивувався генію поетів: вони і справедливі судді, вони і провидці, вони і згусток думки, вони і... Поет, композитор, художник,

музикант, письменник — окраса людська. Без них я, ти, він, вона — тільки силуєти, кістяки, без принадних чар людських.

Слова Л. М., які не підтверджені жодним висловленням інших моїх учнів: «Сначала ученики относятся к учителю с восхищением, потом приходит трезвая оценка, затем появляется критическое отношение», — я би прокоментував філософськими роздумами А. Шопенгауера:

«Ми почуваємо біль, але не почуваємо безболісності; ми почуваємо турботу, а не безтурботність, страх, а не безпечність. Ми відчуваємо бажання так само, як відчуваємо голод і спрагу; але щойно бажання задоволене, з ним відбувається те ж, що й із з'їденим шматком, який перестав існувати для нашого почуття в той самий час, коли ми його проковтнули. Болюче прагнемо насолоди і радощів, коли їх немає; відсутність же страждань, хоча б й вони зникли після того, як тривало мордували нас, безпосередньо нами не відчуваються, ми можемо думати про їх відсутність хіба тільки шляхом намірів, за допомогою рефлексії. Все це — тому, що тільки страждання і позбавлення можуть відчуватися нами позитивно і тому самі повідомляють про себе, навпаки, благополуччя має суто негативний характер. Ось чому три найвищі блага — здоров'я, молодість і свобода, не усвідомлюються нами як такі доти, поки ми їх маємо: ми починаємо усвідомлювати їх лише тоді, коли втратимо; адже і вони — заперечення. Що дні нашого життя були щасливими, ми помічаємо лише тоді, коли вони поступаються своїм місцем дням нещасливим. У тій мірі, в якій збільшується насолода, зменшується сприйняття її; звичне вже не приносить нам насолоди...».

Таким чином, не дивна динаміка змін учня до свого вчителя за 34 роки. Правда, в моєї учениці Х. таких змін за ті ж 34 роки, як видно з її послання, не відбулося. Але все ще попереду... Як не крути, не верти, а життя цікаве і різнобарвне. Я завжди дивуюсь тому, що неможливо відтворити день учорашній, я завжди дивуюсь тому, що сприйняття, на перший погляд, однорідних подій — різне, я завжди дивуюсь тому, що сприйняття навколишнього світу вранці та ввечері різне, я...

Что мне судьба ни готовь,
Вынесу беды любые:
Вера, Надежда, Любовь —
Птицы мои голубые.
Как подобрел чернозем!
Выбросил первые всходы.
Золотобоким язем
Солнце упало на воды.

Никнут колосся во ржи —
Каждый рососою обрызган.
И молодые стрижи
В небо врезаются с визгом.
Ветер взъерошил листву,
Дождик закапал — откуда?..
Этим дышу и живу —
Это же сущее чудо!..
Я и грушу и смеюсь
Меж перелесков и пашен,
Смерти и то не боюсь —
Вот до чего я бесстрашен!
Пусть ежедневно терплю
Я за потерей потерю,
Если я что-то люблю —
Значить, надеюсь и верю!

Николай Старишинов

Надзвичайну відданість — фахову і людську — проявляла і проявляє до мене доцент, кандидат медичних наук Галина Андріївна Павлишин (тема дисертації: «Застосування ентеросорбції в комплексному лікуванні новонароджених з гнійно-септичними захворюваннями та вродженою пневмонією», 1995 рік). Вона вірить у кожне моє слово, вона сприймає мій фаховий авторитет найвищим чином, вона є послідовницею моїх наукових розробок, вона найчастіше звертається до мене за порадами... Можливо, що в її ставленні до мене є елементи перебільшення, але вона максимально віддає шану своєму учителю. Вже майже рік я не працюю. Та Г. А. настирливо і переконливо намагається заохотити мене до спілкування з лікарями, до участі в науково-практичних конференціях країни...

Сім років назад Г. А. написала для мене:

«Життя ішло, минуло той перон.
Гукала тиша рупором вокзальним,
Багато слів написано пером,
Несказане лишилося несказаним.

Неодноразово, переступаючи поріг Вашого кабінету з острахом та хвилюванням, я тремтіла від суворого погляду синяви очей. Але сьогодні я низько схиляю голову перед Вами і дякую долі за щасливу нагоду зустріти Добру Людину — зі світлим розумом, ніжним чуйним серцем,

148

по-справжньому християнською душею, яка істинно благословила мій життєвий шлях, дала путівку в майбутнє, впевненою рукою провела звивистими коридорами життя від студентки до фахівця своєї справи.

Низький уклін Вам, Божого Благословення на многії літа.

Хай буде все небачене побачено,

Хай буде все пробачене пробачено.

Єдине, що від нас іще залежить, —

Принаймні вік прожити, як належить.

Галина Павлишин».

Галина Андріївна Павлишин

Так сталося, що на державних екзаменах з педіатрії студентка Павлишин Г. А. відповідала на всі запитання екзаменаторів, у тому числі й мої, чудово, з глибоким розумінням і знаннями про здорову і хвору дитину. І вже на цьому екзамені я запропонував їй залишитись на очолюваній мною кафедрі. Не зупиняючись на багаторічному спілкуванні з Г. А., я можу констатувати, що вона стала визнаним неонатологом не тільки на Тернопіллі, а й в Україні. Її консультацій чекають в обласній лікарні, пологових будинках батьки новонароджених. Кожної середи вона інформує лікарів обласної клінічної лікарні про новинки в педіатрії. Систематично проводить конференції, курси підвищення кваліфікації з неонатологами області. Перекоаний, що до виходу у світ цієї книжки Г. А. подасть докторську дисертацію до захисту, а можливо, й захистить. Її працездатність і працелюбність не має меж. Вона прагне, вона шукає...

в церкві, на Майдані, вдома, на роботі, в спілкуванні з друзями, батьками новонароджених дітей...

Прекрасне одкровення тишини
Збагнув якось я у церковнім храмі...
Ні,
Тишина душі нам не поранить,
Бо лине від небесної струни.
Вона у мисль духовністю тече,
Втопивши суєту в псалмах мовчання
Від галасу — півкроку до ридання,
Він душу нашу смоче і пече.
Як інколи нам треба помовчати
І сповіддю віддатись тишині,
Щоб освятитись
В самопізнанні
Осяянням
Господньої печаті.
Як нам не вистачає тишини
І віщого,
Не рабського
Мовчання...

Святослав Праск

«...І віщого, не рабського мовчання...». У зв'язку з тим, що останнього в неї не було, їй приходилося зазнавати жалю і гіркоти. І не тільки. Але все компенсувалося хвилинами, годинами... радості та натхнення. Проявом останнього можна вважати і нижче наведені її слова (2006 рік):

«По сьогоднішній день із батьківською турботою (опікою) та теплою веде мене життєвою дорогою Вчитель. Перша зустріч із ректором Тернопільського медичного інституту на державному іспиті вирішила мою долю — насамперед, як педіатра, в подальшому — як наукового пошукувача, а згодом — як викладача. Перші вагання, сумніви, неспівмірні кроки в педіатрію молодого спеціаліста, переконаного за студентські роки як терапевта-кардіолога, були незабаром розвіяні теплим і чуйним ставленням до своїх пацієнтів, твердим та переконливим обґрунтуванням Вчителя: «Немає гуманнішої професії, ніж педіатр, немає більшої радості в житті, ніж побачити вилікуване дитя, адже лише в педіатрії можна позбутися хвороби, на відміну від терапії». У цих словах

— істина, і, завдяки Вчителеві, я сьогодні продовжую в них переконуватись і впевнена, що нізащо не змінила би свого фаху.

Одним коротким словом своїх вражень від спілкуванням з Вчителем передати неможливо. Вчитель — це Людина, про яку говорять: це Велет Духу, світлого розуму, щирого серця, чистої та глибокої душі. А тому спілкування з такою людиною є водночас простим, щирим і завжди приємним. Скільки нового, цікавого, глибокого можна почерпнути від такої Людини! І тільки з часом це розумієш, адже все пізнається в порівнянні. Але не все так було... Спочатку сама думка про спілкування з «шефом» наганяла страх, боязливість, і всі думки кудись дівались (адже не кожен має можливість спілкуватися з ректором ВНЗ, членом-кореспондентом АМН України), та з часом я переконалася, що чим вище в духовному плані стоїть людина (не залежно від положення в соціумі), тим простіше з нею спілкуватися. Я вдячна Долі за можливість спілкування з Вчителем — Людиною з творчим натхненням, науковим завзяттям, величезним працелюбством, християнською мораллю, яке водночас збагачує, підносить духом, всилиє надію, впевненість, навчає доброти, теплоти, любові до ближнього і простого співбесідника».

Розуміючи, що Г. А. ставиться до мене більш ніж із належною повагою, що вона, повага, постійно залишається незмінною, незалежно від обставин, я хочу сказати про наявність у нашому світі, житті стабільних людських цінностей, про переважання добра над злом, про перемогу світла над темрявою, про переважання радісного спілкування з навколишнім...

Дурманящей, росистой чашей
черемуха —
дыши, гляди
ласкай, ломай..
И боль щемящая, —
как мало песен впереди!
А стоит ли уж так печалиться,
Прощаясь с миром дорогим?
Ничто на свете не кончается,
лишь поручается другим.
Другим любовь моя завещана,
В других печаль моя горька...
Сто тысяч раз
другая женщина

все перенесет через века.
Ничто не пропадет, не минется.
Все праздничнее, все милей
Цветет черемуха —
любимица
покойной матери моей.

Вероника Тушинова

Все же так. Але, за словами Паоло Коельо, кожному з нас надано можливість добиватися, щоб душа була спокійною, а серце — умиротвореним:

«Я испытывала неистовое желание помолиться, и с тех пор, как я свернула с дороги веры, такое со мной было впервые. Я по-прежнему сидела на скамейке, но душа моя преклонила колени перед Богородицею, простерлась у ног женщины, которая сказала «да», хотя могла сказать «нет», и тогда ангел отыскал бы другую, и ее отказ вовсе не был бы в глазах Господа грехом, потому что Господь знает всю меру слабости детей Своих. Но она сказала

«да будет воля Твоя»

хотя сознавала, что вместе со словами ангела получает страдания и муки избранной ею судьбы; хотя глазами души уже могла различить, как сын ее возлюбленный покидает отчий дом, как люди идут за ним следом, а потом отрекаются от него, она сказала

«да будет воля Твоя»

хотя в самый высший, самый священный в жизни каждой женщины миг она должна была оказаться в хлеву и родить в окружении скотов, ибо так заповедано было Писанием,

«да будет воля Твоя»

хотя когда в смятении она отыскивала своего мальчика на улицах, то нашла его в храме. И он попросил не мешать ему, потому что ему нужно выполнить иные обязательства, исполнить иной долг,

«да будет воля Твоя»

хотя знала, что до конца дней его будет искать сына, и клинок страдания навсегда останется в ее сердце, и ежеминутно будет она трепетать за его жизнь, ибо она — под угрозой, а он преследуем и гоним,

«да будет воля Твоя»

хотя встретив его в толпе, она не сумеет приблизиться к нему,

«да будет воля Твоя»

хотя, когда она попросила кого-то сообщить ему, что она — здесь, он, указав рукою своею на учеников своих, велел передать ей: «вот мать моя и братья мои»,

«да будет воля Твоя»

хотя, когда все было кончено и все бежали прочь, у подножья креста, снося насмешки врагов и трусость друзей, остались только она да еще другая женщина, да один ученик,

«да будет воля Твоя»

Господи, да будет воля Твоя. Ибо тебе ведомо, сколь слабы сердца детей Твоих, и на каждого Ты взваливаешь лишь то бремя, которое ему по силам нести. Ибо Ты понимаешь мою любовь, потому что это — то единственное, что в самом деле принадлежит мне, то единственное, что смогу я взять с собою в иную жизнь...» (переклад О. Богдановського).

Дисертаційна робота доцента, кандидата медичних наук Віри Василівни Стеценко також присвячена новонародженим, але недоношеним: «Обґрунтування призначення ентеросорбентів в реабілітаційній терапії недоношених немовлят» (1994 рік). На авторефераті своєї дисертації вона написала: «Вельмишановному Івану Семеновичу! Від учениці з глибокою повагою та вдячністю». Я не знаю більш суспільно відповідальної роботи, ніж праця з новонародженими, особливо недоношеними. Останні з великими труднощами адаптуються до зовнішнього середовища, вони, практично, не бувають здоровими, до них «чіпляється» всяка «зараза». Від лікаря-неонатолога значною мірою залежить, «відбудеться» людина чи ні. У даному випадку твердження про те, що здоров'я людини залежить від медицини лише на 10%, не відповідає дійсності. Я б стверджував — на всі 100%. Якби моє переконання перекинулося в голови керівників медичною галуззю, держави, то кількісно населення нашої держави суттєво збільшилося б.

Хочу продемонструвати бачення цієї проблеми поетом Валерієм Дідухом, доцентом (фізик) нашого університету і чоловіком завідуючої відділення виходжування недоношених:

Ростуть недоношені діти,
Грам прибавляють по граму.
Вже вміють вони радіти,
Не плачуть, а кличуть маму.
З'явилась на світ дитина,
Більшого дива немає,
Піде по землі людина,
Нехай їй Господь сприяє.

Всі роки В. В. працює в цьому відділенні. Фізично вона не виглядає недоношеною, але на її характері особливості повсякденного спілкування зі своїми пацієнтами, безумовно, відображається. Вона надзвичайно чутлива до прикросів, які трапляються в житті не лише її близьких, а й усіх тих, з ким їй доводиться спілкуватись. І завжди допомагає, чим може. Мені не вдалося за багато років спілкування виявити у В. В. хоча б незначні прояви агресивності, злостивості.

Через 5 років після захисту дисертації вона написала мені таке:

«Дорогий Іване Семеновичу!

З великою теплою і любов'ю хочу привітати Вас із ювілеєм. Аналізуючи пройдений разом із Вами шлях (а це найкращі роки мого життя), з радістю побачила, що певні дати одночасно визначні і для Вас, і для мене. Так, у 1981 році Ви стали ректором Тернопільського медичного інституту, а я вступила на навчання до нашого вузу. У 1987 році я почала працювати на кафедрі педіатрії, яку Ви очолювали, і в цьому ж році одружилася. У 1994 році Вам було присвоєно високе вчене звання члена-кореспондента АМН України, а я захистила дисертацію. 1999 рік — це і Ваш трудовий ювілей, і сумарний ювілей моїх дітей ($11+4=15$). Я бажаю Вам, мій дорогий Учителю, творчих років життя і буду щасливою, якщо й надалі Ваші визначні дати будуть дороговказом для мене.

З повагою і любов'ю Віра Стеценко».

Віра Василівна Стеценко

Її щирість виявляється не лише в цих словах, а й у повсякденному житті. Я не лише друкую ці слова, я водночас зазнаю душевного хвилювання, віртуального відновлення епізодів життя...

Все будет также после нас.
А нас не будет.
Когда нам жизнь сполна воздаст,
У мира не убудет.
По небу скатится звезда
Слезой горячей.
И не останется следа.
Обычный случай.
Я вроде смерти не боюсь,
Хотя нелепо
Порвать загадочный союз
Земли и неба.
Пусть даже ниточкой одной,
Едва заметной
Став одинокой тишиной
Над рощей летней.
Негромкой песней у огня,
Слезой поздней...

Но так же было до меня
И будет после.

А. Дементьев

10* Сміян І. С. З журбою радість обнялась...

Через 12 років після захисту дисертації Віра Василівна написала:

«Іван Семенович відіграв надзвичайно важливу роль у моєму житті і як просто людина, і як науковий керівник. Пам'ятаю, коли нас студентів-призерів олімпіади з педіатрії Іван Семенович запитав, хто збирається стати дитячим лікарем, я першою відповіла негативно. Оскільки в мене мама працювала педіатром на станції швидкої допомоги, і я знала, наскільки це важка та часто невдячна праця. Я в той момент бачила себе майбутнім мікрохірургом. Але стала мікропедіатром. Зараз безмежно закохана у свою спеціальність, і цим завдячую мудрості та терпінню Івана Семеновича. Під керівництвом професора Сміяна я писала дисертаційну роботу. Не скажу, що наші відносини у той момент були легкими та безхмарними. Зараз розумію, що я була не найактивнішою ученицею, за що доволі часто діставала від Івана Семеновича зауваження. Але ця його вимогливість дала свої результати. Дисертація була завершена, а згодом і захищена в Інституті педіатрії, акушерства та гінекології. Я дуже вдячна Івану Семеновичу, коли він повірив у мою порядність та підтримав у шоківій для мене конфліктній ситуації на кафедрі. Завдяки його людяності та принциповості було збережено моє чесне ім'я».

Я не можу пояснити, чому не пам'ятаю жодної конфліктної ситуації на кафедрі, чому не пам'ятаю жодного випадку непорозуміння зі співробітниками кафедри, чому... І це за умови, що на кафедрі одночасно працювало 36–39 жінок. Можливо, тому, що в кожній жінці (дівчині) я бачив диво природи, яке давало початок життя; можливо, тому, що ця стать володіла безкінечними потенційними можливостями витривалості та працездатності, а можливо, й тому, що то були для мене звичайні та буденні події, які відображали устремління до досконалості себе і тих, з ким я спілкувався. Але це було. А тепер:

...Вже в мене й чуб, як пух на осокорі.

Вже в мене й очі до письма слабкі.

Колись думки на слово були скорі,
тепер думки самі уже в собі.

То вже, мабуть, отак я і умру,
а діло життя так і не подвигну.

Бо хоч і в рот горілки не беру,
Але ж і книги написати не встигну.

Мої собраття вже пішли у стовбур,
в родивши рясно плевелами слів.
Найперший дурень і останній бовдур
Уже, мабуть, в науках преуспів.
А я гусак обскубаний, що й досі
гелгоче щось про правду і добро,
котрому в лапі вдержать удалося
одне своє гусиное перо.
Мені не треба слави, ані грошей,
ані, щоб сильний світу похвалив, —
аби хто-небудь, мислію возросший,
до мене часом слух свій прихилив...

Ліна Костенко

Найпершим «моїм» неонатологом стала доцент Ірина Орестівна Багірян, яка ще в 1988 році захистила дисертацію на тему: «Особенности энтерального усвоения углеводов у недоношенных детей первых месяцев жизни». Найбільше я шкодую, що І. О. сьогодні не є доктором наук і професором. Серед усіх моїх 42 «остепененних» учнів вона була найбільш організованою і здібною, я б сказав, талановитою. Вона не лише школу закінчила з золотою медаллю, а вуз — із відзнакою, а й скрізь була першою. Кілька років тому І. О. завершила докторську, яка пройшла апробацію у нас і в Москві. Потім сімейна матеріальна скрута зупинила її. Незважаючи на мої запевнення щодо фінансування її затрат (мовляв, поверне, коли стане професором), вона не змогла набратись мужності, щоб довести до кінця захист. Долі людські, долі людські! Я все робив, щоб вона довела свою спроможність на лідерство в педіатрії, але, в якийсь час, вона втратила кермо керування своєю силою волі. Це один із рідкісних моїх психологічних станів, коли не зміг довести до логічного кінця очевидного. А може, І. О. прочитає цю мою книгу і кинеться на «барикади»? Дай Боже!

Ірина Орестівна Багірян

А це її лист через 11 років після захисту дисертації:

«Є на світі люди працелюбні, мужні, добрі, розумні, справедливі, а є люди величні, що поєднують у собі всі ці якості. Величній людині, Івану Семеновичу, найнижчий уклін від учениці Ірини Багірян. Щастя, здоров'я, сонця, тепла бажаю Вам і Вашій родині».

Потім, через 18 років:

«Я не можу згадати іншої людини, крім Івана Семеновича Сміяна, яка зіграла б таку важливу роль у моєму професійному житті, як він. Вибір моєї професії значною мірою був обумовлений його ораторським мистецтвом під час лекцій. Його володіння аудиторією, любов до педіатрії спонукали мене стати саме дитячим лікарем. Я повірила тоді й вірю досі, що в медицині більш відданих людей, ніж педіатри, немає. І це заслуга Івана Семеновича. Ніколи не забуду, як Іван Семенович повірив у мене ще в студентські роки, дав мені путівку в професійне життя, спонукав до наукової діяльності, тримав у «їжакових рукавицях», навчивши бути дисциплінованою та відповідальною. Щиро можу сказати, що Іван Семенович виховав мене, як другий батько. Ніколи, ніколи, ніколи цього не забуду. Мої враження від спілкування з Іваном Семеновичем можу висловити одним словом: захоплення. Це захоплення від ерудиції, знань, неординарних рішень, що виявились вірними. Це захоплення від уміння спілкуватись з людьми, шукати компроміси, сварити мене за помилки і тут же вибачати. Інакше кажучи, це Людина з великої букви».

Настільки теплі, зворушливі для мене слова! Я б хотів, щоб усі вчителі на заході свого сонця могли почути на свою адресу такі слова.

Вони надихають, вони підтверджують, що життя прожито не даремно, вони переконують — добро перемагає зло. Але кожен має своє Сонце.

Солнце — одно, а шагает по всем городам.

Солнце — мое. Я его никому не отдам.

Ни на час, ни на луч, ни на взгляд. — Никому. — Никогда.

Пусть погибают в бессменной ночи города!

В руки возьму! — Чтоб несмело вертеться в кругу!

Пусть себе руки, и губы, и сердце сожгу!

В вечную ночь пропадет, — погонюсь по следам...

Солнце мое! Я тебя никому не отдам!

Марина Цветаева

Кінець червня 2003 року. Колективу кафедри вранці повідомляю, що вчора ректор «на ходу», коли йшли на вчену раду, запропонував мені залишити посаду завідувача кафедри й обійняти посаду професора кафедри. Я «вихований» у такому дусі: не заважай, а допомагай! Якщо керівник вважає, що так буде краще для вузу, то чого ж мені сперечатись? Тому виконав вказівку «з ходу». Це життєва ситуація, яку можна по-різному коментувати, але життя рухається вперед і подібне, якщо не сьогодні, то завтра, має трапитись. Я наводжу цей епізод з єдиною метою — описати реакцію колективу кафедри. Вона була зворушливою для мене, занадто зворушливою: майже всі мої колеги заплакали, а на їх обличчях я побачив непересічну повагу і любов до мене. Я завжди не лише з повагою, а й із симпатією ставився до своїх колег, і в цю мить відчув, що невидимі ниточки глибокої взаємоповаги нас пов'язали назавжди. Це найвищі, найглибші та найтриваліші людські почуття, які наповнюють сенс життя! Для мене такі почуття можна виразити словами Георгія Петрук-Попика:

ПРИГОРЩА ЖИТА

У зелено-білим квітні

Народила мене мама.

Батько взяв на дні засіка,

Де лежала купка збіжжя,

Золоту зернину жита

І в скарбничку опустив...

І відтак — щорік на день мій

Досипав зерняток стільки,

Стільки літ мені минуло.

Умираючи ж, сказав:
— Назбирав я жита пригорщ
На твою, мій сину, долю,
На твою, на нашу ниву
Ти візьми його й розсій...
І пробач, що не грошима
Я твою скарбничку повнив,
А вишукував найкраще
Для душі. —
Та й замовчав.
Тату, що сказати мали?! —
Ойкнув серцем я — і сльози
Обпекли моє життя.
...Лиш пізніше зрозумів я,
Що мав батько ще повісти,
Коли землю нашу рідну
Засівав отим зерном.
Не просте було те жито
(Бо простим і не буває),
А, як слово, чарівливе,
Таємниче, як воно.
Бо лиш висію на ниву —
А скарбничка знову повна.
Бачу: зерням цим планету
Можна висіяти довкруг.
Тож я сію-засіваю
На добро, на щастя людям,
А не висіяне — сину,
Ніби долю передам.

Я дедалі більше переконуюсь на своєму тривалому життєвому шляху, що тільки добрі вчинки наповнюють і осяють людське буття. Тільки вони спрямовують позитивні емоційні відчуття краси навколишнього світу. Коли пишу «навколишнього світу», то маю на увазі і свою сім'ю, і своїх родичів, і колег по праці, і свою творчу та не творчу роботу, і квіти, овочі, фрукти, ягоди, листочки дерев..., річку, озеро, долину, гори, сонце, місяць, день, ніч, ранок, вечір, сніг, дощ ... Скажіть мені, будь ласка, чи людина, якою керує сатана, і яка вважає, що життєве задоволення здатне приносити лише зло, якого вона завдала своєму

найближчому оточенню (людині, тварині, рослині, землі...), може коли-небудь відчувати миролюбність та спокій тіла і душі? Думаю, що ніколи. Незадоволення «білим світом» — ось її доля. Така людина завжди завдає лиха своїм близьким і не близьким та ніколи не отримує задоволення скоєним. Як вогонь ніколи не можна задовольнити, так і зла людина не знає меж мерзотним та паскудним своїм вчинкам. Думаю, що кожна одиниця Всесвіту (людина, тварина, рослина, вода, повітря, земля...) стикалася, і неодноразово, з такими вчинками. Але не буває лише «білого» і «чорного», як часом вважає людина, сприймаючи світ. На жаль, у кожному з нас є і те, й інше. Ми не можемо розподілити людство на 2 частини: злі й добрі, чорні й білі, пухнасті й колючі... Якщо так було б, то на планеті Земля були б лише ангели і демони. Добре це чи ні, але в кожному з нас є і гріх, і святість. Інша справа, що переважає, чого більше в мені, тобі. Як ми протягом життя боремося зі своїми «слабкостями». Одним це вдається краще, іншим — гірше.

Гадаю, що критерієм оцінки людини є:

1. Бажання зменшити кількість і якість негативних дій;
2. Реальне звільнення (позбавлення) негативних рис, які впливають на оточуюче середовище;
3. Бажання бачити в оточуючому світі світло, сонце, а не темряву, ніч.

Сутність ж природи дуже непроста: «Чому природа така скупа і не дала людині можливості світлитись: одному — яскраво, іншому тьмяно, в залежності від наповненості внутрішнього світу? Чому великим людям не дано явити себе світу на всю красу сходу і заходу, подібно сонцю? Наскільки більш зрозумілим стало б життя людей?» (Фрідріх Ніцше).

До плеяди «новонароджених» належить і Наталія Сергіївна Воронцова, яка захистила кандидатську дисертацію на тему: «Особенности неспецифической реактивности организма новорожденных от матерей с поздним токсикозом беременных» (1987 рік). З її захистом були деякі проблеми. Я користувався центром педіатрії країни — науково-дослідним інститутом педіатрії Академії медичних наук СРСР (Москва) — як провідною установою для моїх дисертантів. Це мій життєвий принцип. Екзамени у вузі я йшов здавати першим і тільки до професора; невідомість майбутнього для мене була більш привабливою, аніж обмежені рамки відомого і багатьма пройденого; краще програти з розумним, аніж виграти з... дурнем... У випадку з Н. С. у провідного неонатолога колишнього Союзу виникли сумніви щодо цінності дисертації, і вона висловила побажання щодо зміни рецензента (її) на

іншого. Довелось мені просити директора цього інституту академіка Студенікіна М. Я. призначити іншого рецензента. Він виконав моє прохання, і дисертація була врятована. Це єдиний випадок з усіх моїх дисертантів, коли вони були змушені тривалий час (7–10 днів) перебувати в стінах провідної установи щодо їх дисертацій. В інших випадках все вирішувалось швидко, якісно, з вираженою повагою опонентів до дисертантів. Мені було приємне таке ставлення провідних науковців до моїх учнів, і я його пояснював не лише якісно виконаними науковими дослідженнями, а й повагою до мене, їх керівника. Невипадково кажуть, що ті, хто голосує на Вченій раді проти присвоєння вченого ступеня або звання того чи іншого претендента, голосують, у першу чергу, проти їх керівника.

У подальшому Наталя Сергіївна працювала асистентом кафедри, добре виконувала свої обов'язки, відзначалась тихою, спокійною і виваженою працею, хорошими стосунками зі своїми колегами і пацієнтами. Також тихо, непомітно перейшла «служити» якійсь фармацевтичній фірмі та й зникла з педіатричного обрію.

Якщо «колись» лікар ні за яких підстав не покидав медицини, то сьогодні таке явище — більше закономірність, аніж виняток. Гроші посідають належне місце в житті людини в капіталістичному суспільстві, а тим більше в нашому — країні анархії, але з найкращою Конституцією в Європі! Або: «В наше непростое, можно сказать, гнусное время, когда вместо того, чтобы заниматься разработкой и реализацией оптимального проекта выхода страны из затяжного политического и экономического кризиса, власть всецело реализует иной, уже набивший оскомину в странах, которые оказались на задворках современной цивилизации, принцип «разделяй и властвуй», в особо тяжком положении оказалась наша медицина и те, кто воплощает в жизнь ее цели и задачи, то есть медицинские работники...» (Л. А. Покрышка, главный врач Луганской областной больницы № 2, в газете: Новости медицины и фармации в Украине, №9, 2006).

А страна моя родная
Вот уже который год
Расцветает, расцветает
И никак не расцветет

Володимир Тендряков

Вчора. Обласний комітет партії звернувся до мене як до ректора медичного вузу з проханням знайти гідну людину для роботи у відділі науки та навчальних закладів. Ця посада на той час була вельми

162

престижною і матеріально достатньо привабливою. Я запропонував Сергію Івановичу Климнюку, асистенту кафедри мікробіології (нині професор, завідувач кафедри), подумати над пропозицією щодо працевлаштування в обкомі партії. Він «з ходу» заявив, що й думати не буде — ніколи на таку пропозицію не погодиться.

Сьогодні. Я вирішив придбати мобільний телефон, вирушаю у відповідну «контору», де мене зустрічає привітний молодий чоловік, який із посмішкою та вигуком «Чи впізнаєте мене?» повідомляє про своє закінчення нашого медичного вузу; заходжу в меблевий салон із метою придбання дивану — та ж історія, але наш випускник уже в ролі директора. Така ж пригода трапилась, коли я купував жалюзі. Директор іншої, меблевої, фірми з великою повагою виконав моє замовлення щодо виготовлення тумбочки й просив мене пам'ятати, що він, випускник Тернопільського медичного вузу, завжди готовий за мінімальну ціну виконати будь-яке замовлення. І найбільш дивною для мене була та обставина, що коли поніс газовий лічильник у відповідну установу, то й там мене також зустрів наш випускник. Це лише мої пригоди. Сьогодні мене це не дивує і не обурює. Мене теж виховали наші ЗМІ (хотів написати «приручені», хоча далеко не всі приручені). Але врешті-решт ми всі були, є і будемо прирученими: один більше, інший менше, ще інший думає, що він не приручений. Але хай собі думає кожний так, як йому хочеться, від цього сутність не змінюється. Тобто:

Земля в длину и ширину —
Кругом своя.
Посеешь бубочку одну,
И та твоя.
И никого не спрашивай.
Себя лишь уважай.
Косить пошел — покашивай,
Поехал — поезжай.

Володимир Тендряков

У 1971 році захистилась також Наталія Сергіївна, щоправда, з іншим прізвищем — Герасименко, на тему: «Функциональное состояние коры надпочечников у детей при геморрагическом васкулите и некоторые вопросы его патогенеза». Вона була на 3 роки старша від мене і, мабуть, тому писала дисертацію з труднощами. Це єдина здобувачка ступеня, якій я, практично, переписав усю дисертацію. Вже кілька років, як її не стало. Але колектив кафедри завжди її пам'ятав і пам'ятає. Як у всіх у нас, у неї були свої недоліки. Але запам'ятався її громадський вчинок: їй

сподобалась у лікарні хвора дівчинка-сирота, і Н. С. її вдовочила (хоча мала і свою доньку) та виростила. Це ще раз підтверджує тезис про те, що кожна людина має в душі «іскру Божу».

Валентина Вікторівна Павліковська також досліджувала ефективність лікування і виходжування новонароджених, але недоношених (її тема: «Особливості клініки та метаболічної адаптації недоношених новонароджених при включенні есенціале в комплекс заходів на другому етапі виходжування», 1996 рік). Вона неначе злилася зі своїми підопічними, ніколи не підвищувала голос, ніколи не бачив її обуреною або незадоволеною. Працювала тихо, продуктивно, як бджілка.

Валентина Вікторівна Павліковська

Своїм виглядом вона — мовби втілення думок Андрія Демент'єва:

Я столько в жизни повидал смертей...
Но ничего на свете нет страшнее
Той смерти,
Что не пощадит детей.
Когда мы все беспомощны пред нею.
От горя в синем небе гаснут звезды
И в страхе замирает тишина...

Глибокі хвилювання педіатра за здоров'я своїх пацієнтів не можна зрівняти ні з чим; дитячий лікар — людина, яка в житті не має вибору: основне завжди й усюди — турбота про здоров'я дитини. І дуже шкода, що суспільство дедалі менше цінує таку повну віддачу педіатра найважливішим цінностям людства — збереженню здоров'я і життя малюків. Правда, воно не балує і лікарів інших спеціальностей. І це підтверджує теза Л. О. Покришки, коли він говорить, що лікарям,

«...криме драгих портков, терять нечего». Держава, державні діячі, суспільство перебувають осторонь не лише від медицини, а й від тих, хто є її уособленням. І хто з медичних працівників не погодиться зі словами професора О. Є. Боброва, який пише: «...Собственностью и достоянием врача являются его знания, профессиональные навыки и способность к труду. Поэтому долг врача оказать помощь в свою очередь предполагает обязанность общества в соответствии с так им любимым принципом справедливости достойно вознаградит его за проделанную работу. Если врачу за его высококвалифицированный труд не платят зарплату вообще или платят нищенскую зарплату, которая ниже вознаграждения уборщицы в офисе сомнительной фирмы, то это является разновидностью социальной несправедливости. Если законодательно закреплённая в Уголовном Кодексе мера ответственности врача за возможные правонарушения не соизмерима с беспросветной нищетой его существования из-за предлагаемой обществом низкой оплаты его труда, то это тоже циничная социальная несправедливость...». Медичний працівник, який сам потребує медичної допомоги, не в змозі її оплатити. Що вже говорити про відпочинок, оздоровчі заходи для себе і своїх дітей? Порівняння. Народний (!) депутат місяцями мається від неробства та байдикування (квітень–липень 2006), летить до Німеччини на футбол чартерним рейсом, отримує в 30–40 разів більше гривень на місяць, аніж лікар! А ви кажете, що в наших обранців є докори сумління. Все це стосується й урядовців, вищих чиновних бюрократів. Дай, дай, дай... — «...вот лозунг мой...», терпи, терпи... — «...вот лозунг твой...». Йолі-палі, як говорить Юля. Сумно мені, сумно...

Не гріє сонце на чужині,
А дома надто вже пекло.
Мені не весело було
Й на нашій славній Україні.
Ніхто любив мене, вітав,
І я хилився ні до кого,
Блукав собі, молився Богу
Та люте панство проклинав.
І згадував літа лихії,
Погані, давнії літа,
Тоді повісили Христа,
Й тепер не втік би син Марії!
Нігде не весело мені,
Та, мабуть, весело й не буде

І на Україні, добрі люди;
Отже таки й на чужині.
Хотілося б... та й то для того,
Щоб не робили москалі
Труни із дерева чужого,
Або хоч крихотку землі
Із-за Дніпра мого святого
Святії вітри принесли,
Та й більш нічого. Так-то, люде,
Хотілося б... Та й що гадать...
Нащо вже й Бога турбувать,
Коли по-нашому не буде.

Тарас Шевченко

Тетяна Степанівна Бабінець захистила кандидатську дисертацію ще в 1980 році на тему: «Діагностичне значення біохімічних властивостей дуоденального вмісту та порушень вуглеводного обміну у дітей, хворих на хронічний холецистохолангіт».

Тетяна Степанівна Бабінець

В ті роки я був помітною фігурою в комісії з атестації лікарів. Т. С. атестувалась на вищу категорію, і я мав змогу переконатись у її ґрунтовних теоретичних знаннях з педіатрії. На обходах же Т. С. була уважним та обізнаним лікарем, який любить свою справу. Це було причиною для того, щоб запропонувати їй посаду асистента кафедри. У мене не було сумніву, що відсутність наукового ступеня не завадить їй активно передати свій досвід майбутнім колегам. Так воно і сталося. Але її посада вимагала від неї активної наукової праці, за що вона і взялась. Людина, яка багато років не проводила наукових досліджень, що, як

правило, супроводжуються одноманітністю, з великою неохотою береться за таку справу. Ось чому Т. С., яка була відмінним виконавцем, із великим напруженням розпочала аналіз та оформлення своїх спостережень. Мої неодноразові настанови і вимоги набридли їй (я так думаю). Вона вже говорила мені, що згідна залишити кафедру і перейти на практичну роботу. Але я не відступав. Дійшло до того, що під час літніх канікул я запропонував написати для неї один розділ дисертації на таких умовах: хто швидше напише його — я чи вона. Змагання розпочалося. Я випередив її. Після цього написання дисертації пішло, як по маслу. В подальшому в неї були свої пригоди. Провідна установа, Інститут педіатрії та акушерства (Київ), дедалі зволікала з написання відгуку. Причому відгук писала її колишня однокурсниця. Писала рік. А це поїздки, поїздки... Пережити таке знущення дуже нелегко. Але вона витримала. Наступне випробування. На засіданні спецради (голова професор В. М. Сидельников) Київського медичного інституту не було кворуму, хоча вона сама звозила членів ради. Довелося відкласти захист дисертації ще на один місяць. Таких поневірянь не зазнала жодна моя дисертантка. Так що їй вчена ступінь дісталася надто «дорого». Для Т. С. підходить визначення Корана: «Чорнило вченого і кров мученика мають перед Небом однакову цінність».

Несчастные вы дети! Знаю, знаю,
Что надо вам. Я вижу ясно: все
Страдаете. Но ни один из вас
Все же не страдает так, как я страдаю:
У вас печаль лишь о самих себе,
Не более, — а я душой болею
За город мой, за вас и за себя.
Меня будит не надо, я не сплю.
Но знайте: горьких слез я много пролил,
Дорог немало думой исходил...

*Софокл, переклад С.
Шервінського*

Бачите, в дисертації, судячи з її назви, йшлося про холецистохолангіти, тоді як я ще з середини ХХ сторіччя дотримуюсь думки, що хронічного холецистохолангіта без втягнення в патологічний процес печінки не буває. Іншими словами, ми маємо справу з гепатохолецистохолангітами. Але працівники інституту педіатрії, акушерства і гінекології дотримуються іншої думки. Отже, враховуючи

забаганки останніх, у назві (й у тексті) дисертації «гепатохолецистохолангіт» був замінений на «холецистохолангіт». Я наводжу ці відомості для того, щоб ще раз підкреслити нашу, людську необхідність пристосування до навколишнього середовища. Навіть під час захисту дисертацій нерідко доводиться йти «проти себе». В іншому випадку дисертацію не допустять до захисту. І це, як і відмова газети чи журналу надрукувати дискусійну статтю через те, що вона не подобається «власнику», називається вищим проявом демократії. Свободою... свободою власних дій. А тому: «Те, що найкраще характеризує істинну свободу та її істинне застосування, — це зловживання нею» (Г. Ліхтенберг).

Господи, як час летить... Вчора Тетяну Степанівну «приймали в кандидати», а сьогодні вже відзначали її сімдесятиріччя (фото нижче).

Тетяна Степанівна Бабінець (у центрі) відзначає свій ювілей

Ганна Борисівна Кабакова (її кандидатська дисертація: «Патогенетичне обґрунтування застосування антиоксидантів при хронічному персистуючому гепатиті у дітей», 1991) та Вікторія Паньків (її кандидатська дисертація: «Клініко-імунологічні прояви вторинних імунodefіцитних станів у дітей, які мешкають на території радіологічного контролю», 1995) за своїми вподобаннями, характером, цілеспрямованістю — різні люди. Але є щось і загальне:

1. Я не маю ні їх фотографій, ні хоча б якихось відгуків щодо мене.

2. Одна (В. П.) дуже швидко після захисту зникла за кордоном (сім'я залишилась у Тернополі), друга (Г. К.) — працює в обласній дитячій лікарні, але батьки, чоловік, діти мешкають за кордоном, куди вона, природно, часто виїжджає.

Я часто думаю над можливістю виїхати за кордон і там мешкати. І в мене немає постійної думки щодо цього. Раніше мої переконання були твердими: тільки рідна Батьківщина. Сьогодні є зміни: людина має чинити так, як вона вважає за краще для себе і своєї сім'ї. Іноді, в останні часи, я схиляюсь до думки Г. Лессінга: «Саме останнє, за чим би я гнався, — це похвала ярого патріота, тобто такого патріота, який би хотів примусити мене забути, що я мушу бути громадянином всього світу». І приходжу до висновку, що свобода, демократія — це можливість змінювати свою думку, погляди... Але пісню О. Олеся «На чужині» я читаю з щемлячим відчуттям, якщо не з болем:

Ой чого ти, тополенько,
Не цвітеш,
Чом пожовклу головоньку
Хилеш-гнеш?
Чом з вітрами-парубками
Не шумиш?
А засмучена-засмучена,
Мов з нелюбим заручена,
Все мовчиш?
Тільки часом до хмароньки
Скажеш ти:
«Ой хмаронько, ой чорнонько,
Не лети.
Зірви з мене це листячко,
Це листячко-намистечко
Без краси.
У рідную родиноньку,
На милую Вкраїноньку
Віднеси».

3. Неабиякі труднощі в написанні дисертації: в Г. Б. — стилістичні, граматичні..., у В. П. — змістовні. Багато часу довелося мені працювати з ними. І якщо скажу, що був з ними завжди дуже і дуже ввічливим, коли вони не в змозі були виправити моїх зауважень, то піду проти істини.

І тут мені хотілося б навести один із проявів вдячності дисертанта керівнику. Після затвердження кандидатської дисертації Вікторія Паньків заходить до мого кабінету ректора (я мав кабінет ще в клініці, кабінет керівника товариства «Знання» області, «...тверезості») з трьома квітками гвоздики, дає їх мені, дякує та попереджає, щоб квіти тримав обережно, бо одна з них поламана і з'єднана сірником... Або. Один із моїх дисертантів з радістю повідомляє мене в клініці, що отримав затвердження ВАКом свого «дітища». Я його привітав із такими важливими здобутками і зауважив, що він мав би мені вручити квіти у зв'язку з такою важливою для нього подією, до якої я маю безпосереднє відношення. Через годину він приносить для мене букет прив'ялих айстр (справа була восени) і вручає з подякою за керівництво (в той час такі квіти були атрибутом лікаря — подяка пацієнтів). І ще показовий випадок. Після захисту докторської дисертації їдемо з Києва в машині дисертантки. По дорозі п'ємо чай, і я помічаю в багажнику квіти, які також їдуть із нами з Києва. Всю решту дороги до домівки думаю, як відмовитися від цих чахлих роз (вони їхали до Києва, були в Києві, тепер прямують у Тернопіль), оскільки був переконаний, що вони — для мене. Наближаємося до моєї квартири, з хвилюванням виходжу з машини, дисертантка говорить, що вдячна за мою поїздку з нею до Києва і... не вручає квітів! Гора з плеч! Не треба відмовлятися від них. А ви кажете...

Анна Олексіївна Луцук із відзнакою закінчила школу, Тернопільську медичну академію, відразу ж пішла в обійми до науки, захистила в 1998 році кандидатську дисертацію на тему: «Синдром ендогенної інтоксикації у дітей, хворих на хронічний вірусний гепатит, та методи його корекції». Завжди відзначалась коректністю у проявах своїх почуттів до колег, готовністю надати послугу «ближньому». Її праця над дисертацією в клініці не викликала ніяких негативних та протестних реакцій навколишніх. Нею були задоволені як пацієнти, так і колеги. М'якість і рівність її поведінки робили спілкування з нею комфортним. Я не пам'ятаю, щоб вона коли-небудь не виконала своєчасно доручення або прохання.

У 1999 році вона написала для мене такий приємний вірш:

За обрій осінь промайнула,
Морозний вітер снігом загорнув,
Здавалось б, було й не було,
Та датою рік скроні полоснув.

Анна Олексіївна Луцук

Малює січень вікна барвінково,
І день короткий вийшов на межі,
Ростуть онуки і звенить їх мова,
І молодість не сходить із душі.

Вже не покличать літ минулих в гості,
Вже не вернуть наміряну весну,
Хай щедрою буде життєвої дороги досвід,
На доброту, на ніжність, радість осяйну.

Професор, академік,
науковий працівник,
І просто — Ви дитячий лікар.
Які прекрасні ці слова! Лиш три рядки у них,
А проплива перед очима все життя.

Ваш приклад став мені дороговказом,
І як святиню я несу його через усе життя,
Іще студенткою я зрозуміла,
Серед усіх зірок — Ви зіронька моя!

І де б не пролягала моя
Терниста наукова і життєва стежина,
Буду рівнятися на Вас я кожную днину.
Низький уклін Вам — мій науковий керівник,
Хороший мій учителю,
Низький уклін Вам — просто добрий лікарю.

Нехай для вас буяє білий цвіт,
Нехай збуваються найкращі Ваші мрії,
А добра воля посилає многа літ,
Здоров'я, щастя, радощів й надії.

З повагою і любов'ю, Ваша учениця Анна Луцук».

Може, це й не добре, але жодного з «послань» до мене, які були написані в 1999 році, я не читав до цього часу. Тим з більшим емоційним піднесенням я відчуваю красу кожного слова тепер. У свій вірш А. О. вклала всю свою душу, весь свій інтелектуальний потенціал з метою не лише підбадьорити мене, а й утримати та активізувати насагу до творчого життя свого вчителя. Так воно і відбувається. Хіба не цим пояснюється, що цього року, на 78 році життя, я видав три книжки, захистилися дві мої дисертантки?..

А це вже Анна Олексіївна Луцук-Попик перед від'їздом до США (2005):

«Ніколи не забуду той період, коли вперше почула у нашому домі про Івана Семеновича Сміяна. Що, я школярка, знала тоді про цю людину? Передусім, що це земляк моєї мами, людина з Сумського краю, ректор медичного інституту і завідувач кафедри педіатрії; фахівець, якому не байдужа практична частина педіатрії, який знає, поважає і надихає до наукових пошуків простих лікарів. І ось через багато років, коли у мріях був зовсім інший фах, а саме дерматовенерологія, під час випускних іспитів Іван Семенович Сміян запропонував мені продовжити навчання в магістратурі на своїй кафедрі. Тоді я згадала про свої дитячі наміри бути саме дитячим лікарем, те, як захоплювалася працею своєї мами (мама її — педіатр, завідувачка дитячої поліклініки — І. С.), те, що просто люблю дітей. А насправді просто не змогла б не прийняти пропозицію такої людини, як Іван Семенович. З тієї пори я жодного дня не пошкодувала, що доля подарувала мені можливість вчитися та працювати поряд із такою людиною і що я вибрала педіатричну спеціальність. Мабуть, як і інші учні Івана Семеновича, я завжди відчувала його допомогу, довіру, повагу і підтримку. Завжди пам'ятатиму і буду вдячна саме цій Людині з великої літери за все, чого досягла у своїй професійній діяльності — від перших днів навчання у вузі до захисту кандидатської дисертації та викладацької роботи. І зараз, коли життєва стежка веде мене до іншої держави, я впевнена, що і надалі намагатимуся працювати за педіатричним фахом, продовжуючи справу свого Вчителя».

Друкую ці слова, а серце стискається в журбі... Друкую ці слова, а на душі — світло і радісно... Радісний сонячний день, буйний, квітучий

172

червень, синє-синє небо, неосяжні простори навкруги... Яке велике бажання в цю мить з'єднатися з природою, нехай із допомогою С. Єсеніна:

11* Сміян І. С. З журбою радість обнялася...
Колокол дремавший
Разбудил поля,
Улыбнулась солнцу
Сонная земля.
Понеслись удары
К синим небесам,
Звонко раздается
Голос по лесам.
Скрылась за рекою
Белая луна,
Звонко побежала
Резвая волна.
Тихая долина
Отгоняет сон,
Где-то за дорогой
Замирает сон.

«Нас багато». Багато людей із добрими намірами, вчинками, любов'ю до ближнього... А тому — життя чудесне!

Але йдемо вперед. Наталія Юріївна Щербатюк, кандидат медичних наук (тема дисертації: «Клінічні та параклінічні прояви залізодефіцитної анемії у дітей та методи їх корекції», 1999 рік), доцент, найменше часу витрачає на дріб'язки, завжди готова вислухати думку іншого, дуже уважно та серйозно відноситься до виконання наукових досліджень, до хворих дітей... Не випадково, що нині вона працює над докторською дисертацією. У рік захисту дисертації Н. Ю. написала:

«Шановний Іван Семенович! Від щирого серця вітаю Вас зі святом. Бажаю здоров'я, творчого натхнення, благополуччя Вам та Вашій родині. Для мене велика честь — те, що на титульній сторінці моєї дисертації як науковий керівник вказані саме Ви.

З глибокою повагою,

Ваша учениця — Наталка Щербатюк».

А це вже її слова через 7 років (2006), коли я був уже «поза службою»:

«Якщо говорити про роль зустрічі з Іваном Семеновичем у моєму житті, без перебільшення скажу: вирішальна в професійному плані і

далеко не остання у формуванні менталітету, самосвідомості та життєвих пріоритетів. Дякуючи Івану Семеновичу, я в 26 років стала кандидатом медичних наук, асистентом кафедри в Тернопільській медичній академії, зрозуміла, що лише праця кожного дня над собою, саме праця, а не нікчемні, нічим не підтверджені амбіції, має реальне значення в професійному становленні лікаря та науковця.

Наталія Юріївна Щербатюк

Що стосується враження від спілкування з цією Людиною, то я не помилилась, написавши останнє слово з великої літери, бо мене завжди вражала його здатність досягнути неосяжне: будучи ректором, завідувачем найбільшої кафедри, член-кореспондентом Академії медичних наук України, виконуючи таке велике навантаження: він на кожному обході у відділеннях обласної дитячої лікарні цікавився станом попередньо оглянутих дітей, пам'ятаючи їх діагнози та дискусійні моменти в призначенні попередньої терапії, знаходив час, щоб у деталях обговорити з кожним своїм аспірантом, магістром, клінічним ординатором та докторантом хід виконання наукової роботи, писав монографії, статті, підручники, читав весь курс лекцій для студентів. А ще викликає повагу і вдячність його людяність, доброта, готовність допомогти не лише своїм підлеглим, а і членам їх родин, мудрість, вміння в кожній ситуації: чи професійній, чи загальнолюдській виділити основне та відкинути другорядне».

Я бажаю усім читачам моїх роздумів і спогадів мати можливість отримати при житті такі теплі, зворушливі та щирі імпульси, які є окрасою твого існування, продовження твого пізнання ЛЮДИНИ. Мені

приходить на думку таке: мабуть, я до кінця свого життя буду перечитувати такі листи своїх учнів, які не лише активно підтримують життя, а й надають йому різнокольорових емоційних відтінків. Ніколи не думав про свої останні роки і ніколи не гадав, що, крім родини, такими близькими для мене будуть мої учні, які є окрасою мого буття.

Наталка Щербатюк стала кандидатом медичних наук у 26 років, а закінчила вона вуз у 23 роки. Причому дисертацію на клінічній кафедрі вона захистила за 3 роки, що практично майже неможливо. Крім її цілеспрямованості, великої працездатності та таланту, їй допоміг «випадок», який трапляється дуже рідко. Ви знаєте, що середню школу в останні десятиріччя закінчують із золотою і срібною медаллю. Старше покоління знає, що останньої колись не було, і ніхто не може сказати, навіщо вона потрібна. Мої домисли: колись нащадок якогось високопосадовця закінчував середню школу, але в нього не «тягнуло» на «золото» і запровадили «срібло», тимчасово, але забули відмінити. Щось подібне трапилось і в рік закінчення нашого вузу Н. Ю.: тоді дозволили в рік закінчення вузу вступ до аспірантури на клінічну кафедру, чого не було. Більш того, такий дозвіл діяв лише протягом одного року. І саме в цей рік вступила в аспірантуру на мою кафедру Н. Ю. Можливо, вона «виграла» один рік, але не більше.

Цікаво, що журналісти «не помітили» подібної гри чиновників в «законність» власних корисливих дій. Так, що говорити про рівність законів та справедливість для всіх членів суспільства є дуже і дуже відносним. Наприклад, депутат, який більшість часу використовує для влаштування своїх особистих справ, отримує зарплатню в 30 (!) разів більшу, ніж лікар, який «потіє» на роботі, думає про своїх пацієнтів вдень і вночі на шкоду собі та своїм близьким. Останній же виконує клятву Гіппократа, яку можна прокоментувати і так: «Після прийняття лікарем клятви Гіппократа на його шиї «затягується» стетоскоп, а на житті ставиться великий червоний хрест» (О. Є. Бобров). «...Тобто має місце банальне бажання влади «поставити лікарів до стінки», щоб не рипались і не вимагали належного. І тут стануть у пригоді і Клятва (хоча Гіппократа, хоча просто лікаря), і ще з десяток статей нового Карного Кодексу... (стаття 131, 132, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145)...» (Л. О. Покришка). Тому переконання моїх учнів у виборі служіння своїм життям діткам є, з моєї точки зору, найбільш можливий здобуток людський. Найбільший Божий дар ЛЮДИНИ. «Хай буде кожна ранкова зоря для вас (педіатри — І. С.) наче початком життя, а кожний захід сонця неначе кінцем його, і нехай кожне із цих коротких життів залишать по собі слід

любимої справи, здійсненої для інших, і доброго зусилля над собою» (Дж. Рескін). Незважаючи на бажання чиновного люду відбити у вас бажання творити добро, підтримувати здоров'я малюків, ВИ робіть свою справу, продовжуйте «вдихати» життя своїм маленьким пацієнтам, незважаючи на туман, який...

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розставляє
І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину.
Очам любо. Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З Богом заговорить...
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевою,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою
Оповіє тобі душу,
Й не знаєш, де дітись,
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

Тарас Шевченко

Доцент, кандидат медичних наук (тема дисертації: «Патогенетичне обґрунтування застосування ентеросорбенту та біофлавоноїду при вірусному гепатиті А у дітей», 1996) Світлана Олексіївна Никитюк, мабуть, як ніхто, бажала стати кандидатом наук та викладачем кафедри. Пам'ятаю, як вони з чоловіком про це говорили мені. Таке явище було рідкісним, а в моїй практиці — поодиноким, коли чоловік так відкрито підтримував дружину у її устремлінні до власного удосконалення. Зазвичай, на жаль, чоловіки не хотіли б випередження їх у службовому та матеріальному становищах своїми «половинками». Це чомусь їх принижує та ображає. Вони по-своєму розуміють патріархат (визначення

цього слова по радянському енциклопедичному словнику, 1987: «...характерна переважаюча роль чоловіка в господарстві, суспільстві, сім'ї...») і переконують себе, що вони живуть в патріархальному суспільстві. Хоча на сьогодні ніхто ще не довів, що первинно: курка чи яйце, що відіграє провідну роль у житті — голова чи шия, на якій тримається голова. Як і ось це: «Жінки знають, що чоловіки не такі дурні, як про них прийнято думати, — вони дурніші» (Поль-Жан Туле).

Світлана Олексіївна Никитюк

Мені С. О. присвятила наступний вірш (1999):

Життя прожити — не поле перейти:
І серце підказало Вам дорогу...
Зуміли Ви свою стежку віднайти,
Віддаючи життя по краплі дітям й Богу!
На кафедрі у Вас самі жінки.
Хтось скаже, що не впоратись самому...
— Рятуйте Сміяна, чоловіки!
— Не треба — каже він — зручніше одному!
— Я зможу, я зумію — каже він —
Жінки не шкодять ні мені, ані здоров'ю
Їх всього тридцять — я один
І їх усіх люблю маленькою любов'ю.

Світлана Никитюк

А значно пізніше, в 2006 році, вона заговорила прозою:

«Дорогий Вчителю, Іване Семеновичу! Скористаюся нагодою написати Вам листа. Перш за все передати поклін Вашій дружині — Лідії Василівні. Завжди пам'ятаю її як добру і справедливую жінку. Коли вона була ще на роботі у шпиталі, і на кафедрі було спокійніше. Це були немов терези, Ваш справжній тил. Нехай Бог дає їй здоров'я.

Час не віддаляє події, а робить їх виразнішими, вагомішими. Дрібниці забуваються. Важливим залишається Ваш досвід, який і мені висвітлює життєву дорогу. Всі ми Ваші діти, і як у сім'ї є любимі, а є і не дуже... Кубей, Ліщенко, Павлишин і я. Ми всі прийшли до Вас в один рік — навчатись у клінічній ординатурі. У клінічну ординатуру я вступила після 3-х років роботи педіатром. Але перед цим — вибір професії. На 6-му курсі я вже не сумнівалася, ким бути. Був авторитет ректора, педіатра Івана Семеновича Сміяна. Один день на тиждень у нас був день профорієнтації — можна було йти і займатися улюбленим предметом. Ми бігали на Ваші обходи в гастроентерологічному та пульмонологічному відділеннях на 8.00. Це було святе. Вчилися педіатрії на Ваших лекціях. Вже в клінічній ординатурі Ви запропонували мені зайнятися науковою роботою. Терпляче вислуховували мої пошуки теми, радили, створювали всі умови для роботи. Пам'ятаю свою поїздку в Московську наукову бібліотеку ім. Леніна. Це й досі мрія, щастя творчості.

Досі зберігаю екземпляр дисертації з Вашими ремарками. Що іще? Ви вміли захищати своїх, підставляти плече. А ми були — Ваші. Далі у житті — «у всякого своя доля і свій шлях широкий...». Прийшли нові люди. «Племя молодое, незнакомое песни незнакомые поет».

Поради Ваші досі пам'ятаю. Іноді подумки з Вами сперечаюся, раджуся, довожу свою думку. Для мене Ви Вчитель, мій науковий керівник — Іван Семенович Сміян.

Ваша Світлана Олексіївна Никитюк».

Під час святкування мого 70-річчя чи не найбільшу активність проявила С. О. Завдяки їй урочистості пройшли в нашому міському театрі, а не в коридорі адміністративного корпусу медичної академії чи аудиторії на вулиці Чехова, чи... Мені здавалось, що у неї, крім мого ювілею, на той час не залишалось часу ні на що. Але обличчя завжди виражало радість, жагу життя... Жагу життя. Мабуть, тому з усіх моїх учениць тільки в неї троє малят. Сьогодні це вже особистий героїзм.

Спогади про кожну людину, роздуми про кожну людину переконують мене в наявності зірки у кожного з нас, а тому:

Гори, гори, моя звезда,
Гори, звезда приветная.
Ты у меня одна заветная;
Других не будь хоть никогда.
Сойдет ли ночь на землю ясная,
Звезд много блещет в небесах.
Но ты одна, моя прекрасная,
Горишь в отрадных мне лучах.
Звезда надежды благодатная,
Звезда любви, волшебных дней.
Ты будешь вечно не закатная
В душе тоскующей моей.
Твоих лучей небесной силою
Вся жизнь моя озарена.
Умру ли я, ты над могилою
Гори, гори, моя звезда!

Слова невідомого автора

Доцент, кандидат медичних наук Наталія Борисівна Процайло (тема дисертації: «Реологічні властивості крові при гнійно-септичних захворюваннях у дітей раннього віку», 1984) активно проводила наукові дослідження в студентські роки, була захоплена ними. Мені здалося, що вона їх ставить понад усе. Був такий випадок. У неї, студентки 5 курсу, захворіла на пневмонію 6- чи 7-місячна донька. Для них (мами і доньки) звільнили навчальну кімнату, де вони й були госпіталізовані. На другий день, коли ми ще не могли впевнено говорити про прогноз хвороби, Н. Б. заявила, що вона залишає дитину під нашим наглядом, а сама їде на студентську наукову конференцію в інше місто з доповіддю... Тоді мені здавалося, що Н. Б. досягне неабияких успіхів на науково-педагогічній ниві, а тому я запропонував їй реалізувати себе на своїй кафедрі. На жаль, її наукова діяльність, як і лікарська (педіатрична), завершилась лише виконанням кандидатської дисертації. У подальшому Н. Б. «пішла» у фармацевтичний бізнес. Можливо, вона раніше від інших побачила, що:

«Уже пятнадцать лет в стране проводится эксперимент по умерщвлению отечественного здравоохранения. Правда, называют его благовидно — «реформами» в нем. Но на самом деле это натуральный эксперимент, в который включились медики, власть и, конечно же, сам народ. В результате его установлено, что система охраны здоровья, родоначальником которой был Николай Александрович Семашко

(1874–1949 гг.), оказалась настолько прочной, что, несмотря ни на что (или, как говорится на государственной «мове», «попри все»), она и сейчас, дай ей необходимое, вытащит из бездны и проблемы туберкулеза, и онкологии, и СПИДа и мн. др. Но мы продолжаем экспериментировать (не мы, мы то, конечно, молчим), с ослиным упорством вводим институт семейного врача, чтобы он показал «кузькину мать» узким специалистам и профессионалам в своей сфере...» (Л. О. Покришка).

Ну, молодець Леонід Олексійович! В одній зі своїх книжок спогадів і роздумів я писав про сімейну медицину, а тому з великим задоволенням навів слова головного лікаря Луганської обласної лікарні Л. О. Це перша людина, з якою у мене співпадають погляди на проблеми сімейного лікаря. Якщо говорити коротко і м'яко про інститут сімейного лікаря в українському варіанті), то це — два кроки назад в організації медичної допомоги для наших співвітчизників. Але сила бюрократії така, що розумом її не здолати. Я думаю, що зразком бюрократії в підручниках будуть наводити більш як 3-місячну клоунаду під назвою «коаліціунада». Але повернемось до Н. Б. та наведемо її фотографію разом із Н. С. Переконаний, що, коли вони фотографувалися, то ще не здогадувалися про свою «перепрофілізацію». Нехай їм щастить. Якщо вони не повернулися в педіатрію, то це підтверджує їхній вибір.

Наталія Борисівна Процайло і Наталія Сергіївна Воронцова

А це вже вірш Н. Б.:

Есть ключ живой воды у Вас
И без истока
Кипит, шумит во глубине
Души высокой.
Душе его носить, хранить —
Такая Ваша доля.
И всех ему бурлит, мутит,
Плескаться на раздолье.
Желаю я, чтоб не иссяк
Сей ключ воды живой.
Здоровья, радости во всем,
Успехов, дорогой (Иван Семенович)!

Н. Б. Процайло

Наталія Борисівна вже кілька років у «підпіллі» (від мене), оскільки ніяких звісток про її успіхи чи щось інше я не маю. А мешкаємо ми в одному місті! І, незважаючи на це, я цитую не відомого мені автора:

Все время в памяти стареет,
Но только, смерти вопреки,
Учителя не умирают,
Пока живут ученики.

Розлітаються пташенята... І з цим нічого не зробиш. Таке життя. Без динаміки, руху життя ставало б одноманітним. Правда і те, що рух може бути різним: на користь чи на шкоду собі й іншим. Але хто це може передбачити? Я, ти, він, вона, а може, воно? Покажи пальцем.

І все ж таки:

«Вельмишановному Івану Семеновичу!

Вітаємо з днем Учителя!

Як нам явити почуття без слів?..

Слова... такі високі і гарячі...

Проте любов... не хоче галасів,

Так як без слів нам виразити вдячність?..

Загляньте в серце, в очі і лице...

Як серце чисте, добре, не лукаве.

Обличчя світле, миле і просте,

А погляд ясний, чесний і ласкавий.

То слів не треба. Запевняю вас.

Мовчання більше слів сказати може.

В такій душі говорить Сам Христос.

Тож вслухайтесь. Почуйте Його слово.

З глибокою вдячністю та низьким поклоном

Ваші учні, «блудні діти»

2.09.05.»

Я був зворушений, коли в перший робочий день, який у мене розпочався з безстрокової відпустки, «ватага» моїх учнів з'явилась у мене вдома з квітами і щирими вітаннями, веселими і привітливими обличчями, нарядними і симпатичними... Перекоаний, що такі хвилини не тільки приносять задоволення «обом сторонам», а і й збагачують наші душі, прикрашають життя.

Ольга Володимирівна Русанівська — єдина з моїх учнів родом не з Тернополя, а з Ужгорода, місць неосяжного спектра квітів і мінеральних вод. Вона працювала асистентом кафедри педіатрії медичного факультету Ужгородського університету, а після захисту дисертації — доцентом. Тема її дисертації: «Удосконалення діагностики хронічних гастродуоденітів у дітей та їх реабілітація з застосуванням

бальнеологічних методів» (2003). Від подачі дисертації до захисту (інститут педіатрії, акушерства та гінекології АМН України) пройшло понад 12 місяців. І увесь цей період для дисертанта — період хвилювань і сподівань. До речі, я також захищав через рік після подачі і кандидатську, і докторську дисертацію у своїй alma-mater. Мені подобається, що О. В. не бачить у цьому чогось негативного, а з оптимізмом розповідає про всі деталі — від і до. І я свого часу так дивився на дещо пролонгований період процесу захисту. Дійсно, це явище буває раз у житті людини, явище, емоційно піднесене особливим хвилюванням, з надією на майбутні особисті успіхи та визнання колег. Можливо, дисертанти, які в короткий термін захищають дисертацію, не відчують багатства, гами почуттів цього процесу, а сприймають його, як звичайну життєву подію. Але це тільки припущення. І не більше. Жодній людині не дано відобразити різноманіття відчуттів іншої людини, навіть дуже близької.

О. В. — працелюбна, цілеспрямована, симпатична жіночка, мама двох діток. Не було такого свята, щоб Ольга Володимирівна не привітала мене письмово чи по телефону. Крім того, вона періодично цікавиться моїм творчим і не лише творчим життям.

«Шановний Іване Семеновичу!

По-перше, хочу висловити Вам вдячність за увагу до мене і до моєї роботи. Адже при наших коротких розмовах немає можливості висловити повноту моїх відчуттів до Вас. Ви — Учитель, і я вдячна Богу, що Він звів мене з Вами. Я би дуже хотіла навчитися так працювати, як Ви, і знати хоча б частку того, що знаєте Ви. Згідно з моєю уявою, Ви втілюєте всі якості справжнього педіатра, справжнього науковця і справжнього вчителя.

З глибокою повагою і щирою вдячністю.

О. Русанівська».

Що не кажіть, а такі теплі та високо піднесені слова на мою адресу, не можуть не викликати життєвих променів, у тому числі й активного сприйняття навколишнього світу.

І ще листівка:

«Вельмишановний Іване Семеновичу!

З Різдом Христовим та Новим Роком вітаю Вас і Вашу Родину! Міцного здоров'я, родинного затишку та радості від дітей та учнів бажаю Вам на прийдешній 2005-й і наступні роки.

Хай серце радіє, душа хай співає,

А настрій святковий весь рік не зникає.

Моя ідея 60-х років минулого століття про важливу антацидну роль мінеральних вод О. В. втілила в життя у вигляді патенту на винахід: «Спосіб індивідуального дозування антациду для дітей і дорослих», співавтором якого є і я. Якщо мої розрахунки мінеральної води для питного вживання дітьми носили прагматичний характер, то О. В. вдалося зробити наукове обґрунтування. Сьогодні вона думає про виконання докторської дисертації. У телефонній розмові я подав їй деяке підґрунтя для роздумів у цьому напрямку. Вона сприйняла це із захопленням. Удачі їй.

Сказав Христос: «Воскресну» —
І в третій день воскрес.
Поставив перед очі
Найбільше із чудес.
Воскрес Христос із гробу
І смертю смерть поправ,
Прийняв, прибитим
Надію вічну дав.
Хто в світло правди вірить —
Найбільшу гать прорве,
І в сяйві слави й честі
Почне життя нове.

Роман Купчинський

Ольга Володимирівна, єдина з моїх учнів, подарувала мені примірник своєї дисертації з теплим дарчим надписом: «Шановному Івану Семеновичу, Вчителю, прекрасної душі людині, моєму батькові в науці з великою подякою. Я пишаюся тим, що змогла увійти до когорти Ваших учнів. О. Русанівська, квітень 2003 р.»

«Мінеральна щільність кісткової тканини та корекція її порушень у дітей з цукровим діабетом» (2003) — така тема кандидатської дисертації Інни Євгенійовни Сахарової. У неї ідеальна крива життя: середня школа із золотою медаллю, Тернопільська медична академія з відзнакою, магістратура, аспірантура і успішний захист дисертації. Розумна, дисциплінована. Не зважаючи на молодість, знає що до чого, коли і як. За рік, що я не працюю, не давала про себе знати, але написала і передала кілька приємних слів:

Інна Євгеніївна Сахарова

«Особисто для мене професор Іван Семенович Сміян — це, насамперед, авторитетний лікар та науковець, який, поряд із високопрофесійними якостями, вражає своєю надзвичайною працездатністю та постійним бажанням самовдосконалюватись. Своєю наполегливістю та енергійністю він завжди на крок випереджає нас, своїх учнів. Я маю честь називатись його ученицею і знаю, що Він не тільки вимогливий, а й чуйний та справедливий Учитель.

З повагою, І. Є. Сахарова»

Що ж, бажаю своїм молодим учням власним прикладом життя розчарувати Валерія Дідуха:

Розучились цінувати
Красу дня й чарівність ночі.
Розучились говорити
Правду, дивлячись у очі.
Понівечив душі час
І спотворив край квітучий,
Сумно дивиться на нас
Тарас з Канівської кручі.

Наталія Євгеніївна Боцюк також виконала дисертацію, присвячену хронічним захворюванням дванадцятипалої кишки у дітей. Працювала над нею дещо повільно, і в мене склалась думка, що вона змушувала себе «остепенитись». Це їй вдалося. Незважаючи на те, що ми мешкаємо в

одному місті, спілкуємося дуже рідко (після захисту такого не було). Справу зроблено і — «с плеч долой!».

Наталія Євгеніївна Боцюк

А це її цьогорічне коротке послання:

«Член-кор., проф. Івану Семеновичу Сміяну. Складаю глибоку подяку цій високодостойній Людині. Тільки крізь призму пройденого належно оцінюєш всю силу його підтримки, глибину його мудрості, велич душі... Нехай Вам завжди буде сонячно, Іване Семеновичу.

Зі щирістю Боцюк Н. Є.».

Всі ми різні. Я не маю змоги сказати про тих, із ким спілкувався: «Вони схожі один на одного, як дві краплі води». Ось чому, за Валерієм Дідухом:

Життя ріка... Не знаєм її дна.
Тече вона, аж доки б'ється серце.
І з часом мулом вкриється одна,
А з іншої утвориться озерце.

Цьогорічні (2006) «новоспечені» кандидати наук:

1. Вікторія Богданівна Фурдела (тема: «Кардіоваскулярні ускладнення цукрового діабету у дітей та їх медикаментозна корекція») вирізняється талановитістю, цілеспрямованістю, великою працездатністю. Якщо в наш нелегкий час, коли інтелект людини

ставиться за «ніщо», їй вдасться реалізувати себе, то її наукові здобутки будуть доволі значними. І не випадково на її офіційному захисті дисертації я запропонував професору Гнатейку Олегу Зіновійовичу, директору Львівського НДІ спадкової патології, зарахувати В. Б. Фурделу в штат цього поважного інституту для праці в найбільш перспективному проєкті наукових досліджень. До речі, вона є переможцем конкурсу наукових досліджень серед студентів і молодих вчених України та нагороджена відповідною грамотою Академії медичних наук. В. Б. зуміла не лише з золотою медаллю закінчити середню школу і з відзнакою нашу академію, а й народити двох чудових дівчаток. Старт чудовий. Не слід збавляти темпи. І при цьому варто пам'ятати, що: «Без идеалов, то есть без определенных хоть сколько-нибудь желаний лучшего, никогда не может получиться никакой хорошей действительности» (Ф. М. Достоевський).

На авторефераті вона написала: «Вельмишановному і дорогому Івану Семеновичу із щирою вдячністю за керівництво, доброту, вимогливість і віру в результат. З глибокою повагою, Вікторія».

Трохи пізніше (липень 2006) В. Б. пише:

«У 1995 р. я закінчила середню школу у м. Львові та вступила до Тернопільського медичного інституту. Ректором цього вузу був Сміян Іван Семенович. Тоді я вперше про нього дізналася. Іван Семенович одночасно був завідувачем кафедри педіатрії, на якій я вчилася протягом третього – шостого курсів, слухала його лекції та неодноразово складала іспити. За час навчання в інституті я знала його як керівника — вимогливого, принципового і навіть суворого, але доволі мало — як людину.

Пригадую лекції Івана Семеновича... Він їх завжди читав без конспекта, наводив цікаві випадки з практики. Повільно походжаючи рядами, стежив за увагою та реакцією студентів. Особливим був стиль викладу матеріалу — з елементами дискусії. Лектор, наприклад, подавав кілька класифікацій захворювання і наголошував на їх недоліках чи перевагах, розповідав про суперечливі та недостатньо з'ясовані питання етіології, патогенезу, діагностики чи лікування, подаючи свою оцінку цих питань. На середніх курсах я дивувалася: навіщо він так робить, чому не викладає матеріал конкретно й однозначно, як робила це переважна більшість наших викладачів. Лише значно пізніше зрозуміла цінність цих лекцій: у медицині немає нічого сталого й однозначного, це «жива» наука, яка постійно розвивається. Те, що ще вчора було лікарю незрозумілим, сьогодні, завдяки науковим дослідженням учених і технічному прогресу,

знайшло своє пояснення, натомість виникло багато нових задач, які потребують розв'язання. Розповідаючи про ці дискусійні питання, Іван Семенович спонукав студента (майбутнього лікаря) думати й аналізувати отриману інформацію, а не сліпо заучувати підручник чи матеріал лекції.

У подальшому, навчаючись в інтернатурі, магістратурі та клінічній ординатурі на кафедрі педіатрії, я відвідувала лекції Івана Семеновича з різних курсів повторно і завжди отримувала нову інформацію. Він кожного разу знаходив досконалу форму подачі матеріалу. Кожна лекція була унікальна, тому її корисно було прослухати ще раз не лише студенту, а й практикуючому лікарю.

Більш тісне знайомство з Іваном Семеновичем відбулося після завершення вузу, коли я отримала рекомендацію продовжувати навчання в магістратурі. Після цього я часто була у нього в кабінеті, звітуючи про виконану роботу. Пам'ятаю, як завжди я боялася цих візитів, оскільки кожного разу Іван Семенович запрошував несподівано, тому завжди мала бути готовою до його запитань. Проте, попри суворість і вимогливість, я завжди відчувала його підтримку та розуміння.

Мені особливо імponує стиль наукового керівництва Івана Семеновича. Коли я виконувала магістерську роботу, він любив повторювати: «Працюйте!», але ніколи не нав'язував готових рішень. Узгодивши з керівником предмет дослідження (кардіоваскулярні ускладнення цукрового діабету у дітей), я вивчала можливості методів дослідження при цій патології, вчилася їх інтерпретувати, опановувала статистичні методи обробки отриманого клінічного матеріалу. Написання першої статті, розділів магістерської роботи... Було важко. Я не завжди знала, з чого починати, за що братися... Але Іван Семенович умів стимулювати працювати над собою і самостійно вникати в усі тонкощі обраної теми. Як приємно було почути похвалу від керівника, коли він читав мої рукописи, і відчувати, що мої зусилля та намагання не минули марно.

У житті мені дуже пощастило: я потрапила в клінічну ординатуру на кафедру педіатрії та під керівництвом Івана Семеновича запланувала кандидатську дисертацію. Однак згодом народилася донечка, і я пішла в декретну відпустку. Дедалі більше я віддалялася від наукових проблем і з головою занурювалась у домашні клопоти. Незважаючи на те, що я була у відпустці, Іван Семенович через колег і особливо мою бабусю — дитячого уролога Трилінську С. І. — часто запитував про мої справи і наполегливо цікавився виконаною роботою. Відчуваючи

відповідальність, я залишала річну донечку Настусю і бігла в лікарню — обстежувати пацієнтів та збирати клінічний матеріал.

Не минуло й двох років, як у мене народилася ще одна донечка. Тоді я зовсім втратила надію на завершення дисертаційної роботи, бо часу для написання абсолютно не вистачало. «Нічого, нехай діти ростуть здорові та щасливі, а роботу ще зробите», — підбадьорював Іван Семенович. У нього в цей час теж народилася внучка, і він, як ніхто, розумів мою ситуацію.

На початку січня 2006 року я мала нагоду відвідати Івана Семеновича в нього вдома. Так я вперше познайомилася з дружиною Івана Семеновича — Лідією Василівною, дуже приємною і привітною жінкою. Я привезла показати Івану Семеновичу написані розділи дисертації. Тоді я особливо відчула його батьківське ставлення. Добре пам'ятаю сказані ним слова: «Я розумію, як Вам важко, але нехай родичі займаються дітьми, а Ви завершуйте дисертацію. Ви не можете все покинути. Ви добре аналізуєте та пишите, працюйте!». І поставив умову — щоб за два місяці робота була готова до апробації. Напевно, Іван Семенович тоді більше вірив у реальність цих планів, ніж я сама. Але його тверде переконання в тому, що мені це під силу, додавало натхнення і бажання виправдати сподівання мого керівника. В кінці лютого я привезла Івану Семеновичу готовий варіант дисертації. З глибокою вдячністю згадую зроблені керівником критичні зауваження і побажання щодо структури і змісту роботи. А далі: 6 березня я пройшла апробацію, а 6 червня цього ж року — офіційний захист. Безумовно, лише завдяки безпосередній допомозі й усебічному сприянню Івана Семеновича намічені плани були реалізовані.

Протягом цих місяців мені доволі часто доводилося бувати в Івана Семеновича вдома, узгоджуючи поточні питання оформлення супровідних документів та організації остаточного захисту. Щоразу мене зустрічали дуже привітно і щиро. Жодного разу Іван Семенович не відмовив мені у зустрічі, і ніколи я не відчула його зверхнього ставлення. Досягнувши значних висот: доктор медичних наук, професор, член-кореспондент АМН України, завідувач кафедри, ректор медичного інституту, — Іван Семенович Сміян залишається простим і «досяжним» у спілкуванні, що на сьогоднішній день, на жаль, велика рідкість. Мені пощастило знати цю людину, спілкуватися і навчатися в нього, під його керівництвом виконувати дисертаційну роботу. Без його постійної підтримки, підбадьорювання і віри у кінцевий результат я не змогла б організувати себе і завершити роботу, тим більше захистити її, а отже

стати науковцем, за що дуже вдячна Івану Семеновичу. Я вдячна долі за те, що на моєму життєвому шляху зустрівся такий Учитель».

2. Лідія Богданівна Романюк, також мама двох діток, захистила кандидатську дисертацію на тему: «Мінеральна щільність кісткової тканини та корекція її порушень у дітей з ендемічним дифузним зобом». Наполегливість, наполегливість і ще раз наполегливість дозволили їй завершити цю працю, не дивлячись на цілу низку життєвих складностей. Я хотів підкреслити, що Л. Б. і В. Б. народжували своїх діток під час виконання дисертацій. А тому на офіційному захисті я сказав, що обидві вони є кандидатами на звання «Мати Героїня». А раптом... Тепер обидві мої дівчата зрілі, а тому: «Час від часу необхідно брати на себе роль на сцені світу. Але в цій грі ніколи не потрібно жертвувати своєю гідністю» (Іван Федорович). Правда, це дуже важко, іноді навіть неможливо в боротьбі за виживання. Особливо в наші часи, часи нахабності, наживи, втрати людських чеснот...

Вчора відбувся четверть фінальний футбольний матч Україна : Італія з рахунком 0 : 3. Я є виключенням і не «хворію» на футбол. Більше того, навіть не дивлюсь Чемпіонат світу. Але часто вгадую. Так, з Іспанією я прогнозував нашу поразку 0 : 3, а вийшла — 0 : 4, з Італією — вгадав. Я пророкував перемогу в матчах з Тунісом, Еміратами, швейцарцями і Тернопільською «Нивою», якщо б з останньою була зустріч. Я тільки не міг передбачити, що маніпулювання людьми набере такого високого оберту, коли навіть екс-президент і чинний Президент України разом зі «своїми» візьмуть у ньому участь — подадуться зі своєю свитою на чемпіонат у Німеччину. Воно, може, й було б добре, якби не було так сумно. На фоні чудернацької феєрії: півроку (перше півріччя 2006 року) — нецікава гра у вибори і владу, газу дам — газу не дам, чиновник тут — чиновник там, село є — села нема, хабар у 30 гривень — подарунок у десятки чи сотні тисяч євро, світло дня моє — темрява ночі твоя... Яке різноманіття...

«Эрих Фромм говорил, что вещи можно расчленишь, вещами можно манипулировать без повреждения их природы. Другое дело — человек. Вы не сможете расчленишь его, не разрушив, не умертвив. Вы не можете манипулировать им, не причиняя ему вреда, не убивая его. Однако главная задача рынка — добиться от людей того, чтобы они были вещами! И — безуспешно. В условиях рынка человек не столько человек, сколько потребитель. Для торговца он — покупатель. Для портного — костюм. Для коммивояжера — банковский счет. Даже в тех заведениях, которые оказывают вам довольно интимные личные услуги,

мадам — это лишь часть, составляющая ее клиента. Рынок стремится обезличить нас, лишить индивидуальности, а мы не хотим этого, мы — возмущаемся. Я не хочу быть «головой» у моего парикмахера, я хочу везде и всюду быть Эвереттом Шостромом (автор цієї цитати — І. С.) — цельной личностью. Мы все хотим быть особенными. И мы все перестаем быть особенными, когда попадаемся на крючок коммерческой мысли, которая стремится разрушить до основания именно нашу «особенность». Я уже говорил, что в каждом из нас сидит манипулятор. Сейчас я скажу вам еще более страшную вещь: в каждом из нас сидит несколько манипуляторов. И я готов их перечислить. В разные моменты жизни то один, то другой из них берется руководит нами. Но — учтите это — среди них есть главный, то есть в каждом человеке преобладает один, характерный для него тип манипулятора. Итак, существует восемь основных манипулятивных типов, и вы их наверняка с легкостью узнаете, поскольку каждый из них есть среди ваших друзей или знакомых.

1. Диктатор. Он безусловно преувеличивает свою силу, он доминирует, приказывает, цитирует авторитеты — короче, делает все, чтобы управлять своими жертвами. Разновидности Диктатора: Настоятельница, Начальник, Босс, Младшие Боги.

2. Тряпка. Обычно жертва диктатора и его прямая противоположность. Тряпка развивает большое мастерство во взаимодействии с Диктатором. Она преувеличивает свою чувствительность. При этом характерные приемы: забывать, не слышать, пассивно молчать. Разновидности Тряпки: Мнительный, Глупый, Хамелеон, Комформист, Смущающийся, Отступающий.

3. Калькулятор. Преувеличивает необходимость все и всех контролировать. Он обманывает, увиливает, лжет, старается, с одной стороны, перехитрить, с другой — перепроверить других. Разновидности: Делец, Аферист, Игрок в покер, Делатель рекламы, Шантажист.

4. Прилипала. Полярная противоположность Калькулятору. Из всех сил преувеличивает свою зависимость. Это личность, которая жаждет быть предметом забот. Позволяет и исподволь заставляет других делать за него его работу. Разновидности: Паразит, Нытик, Вечный ребенок, Ипохондрик, Иждивенец, Человек с девизом «Ах, жизнь не удалась, и поэтому...».

5. Хулиган. Преувеличивает свою агрессивность, жестокость, недоброжелательность. Управляет с помощью угроз разного рода. Разновидности: Оскорбитель, Ненавистник, Гангстер, Угрожающий. Женская вариация Хулигана — Сварливая Баба («Пила»).

6. Славный Парень. Преувеличивает свою заботливость, любовь, внимательность. Он убивает добротой. В некотором смысле столкновение с ним труднее, чем с Хулиганом. Вы не сможете бороться со Славным Парнем. Удивительно, но в любом конфликте Хулигана со Славным Парнем Хулиган проигрывает. Разновидности: Угодливый, Добродетельный Моралист, Человек организации.

7. Судья. Преувеличивает свою критичность. Он никому не верит, полон обвинений, негодования, с трудом прощает. Разновидности: Всезнающий, Обвинитель, Собиратель улик, Позорящий, Оценщик, Заставляющий признать вину.

8. Защитник. Противоположность Судье. Он чрезмерно подчеркивает свою поддержку и снисходительность к ошибке. Он портит других, сочувствуя сверх всякой меры, и отказывается позволить тем, кого защищает, встать на собственные ноги и вырасти самостоятельным. Вместо того чтобы заняться собственными делами, он заботится о нуждах других. Разновидности: Наседка с цыплятами, Утешитель, Покровитель, Мученик, Помощник, Самоотверженный.

Повторю, мы обычно являем собой какой-то один из этих типов в наиболее выраженной форме, но время от времени в нас могут просыпаться и остальные. Манипулятор безошибочно находит себе партнера, наиболее подходящего ему по «типу». Например, жена-Тряпка, скорее всего, выберет себе мужа-Диктатора с тем, чтобы наиболее эффективно управлять им с помощью своих подрывных мер. Иногда мы кажемся совершенно различными разным людям. И дело тут отнюдь не в их восприятии. Просто разным людям мы демонстрируем разных манипуляторов, живущих в нас. Вот почему мы должны быть весьма осторожны в своих суждениях о людях, если эти суждения основываются на чужих мнениях. Помните, они видели лишь часть личности. Может быть, отнюдь не главную...» (Переклад 000 «Парадокс»).

Всі ці роздуми спрямовані на одне: дуже важко, але не міряй усіх на свій власний аршин. Мої учні, не тільки про яких я щойно написав, мають власний генофонд, власну нервову систему, власні відчуття, свою особисту реакцію на подразники зовнішнього середовища. Їх відповіді можуть бути близькими за змістом, але ніколи — однотипними. Реакція людини може бути несподіваною не тільки для інших, а й для неї самої. І, мабуть, це тому, що ми не в змозі пізнати до кінця потенційних можливостей не тільки людей, які нас оточують, а й самих себе.

В моем земном дворце толпа:

Смирный есть, и гордый есть,

И тот, кто, о грехах скорбя,
Сердечной боли терпит весть.
И нераскаявшийся плут
С ухмылкой злобною сидит.
И любящий соседей люд
Свое земное время длит.
Заботы тяжкого ярма
Я б сбросил, став свободным вмиг,
Когда бы в тайну «кто есть я?»
Открытым взором я проник.

*Слова стародавнего поэта
(цит. за Евереттом Шостромом)*

ПІСЛЯМОВА

Учні... Однодумці... Колеги... Соратники... Ті, які збагачують один одному життя, ті, які знають, що творять та куди йдуть. В первозданній клятві Гіппократа 27,6% тексту присвячено взаємовідносинам «вчитель — учень»:

«...Клянусь Апполоном-врачом, Асклепием, Гигией и Панацеей и всеми богами и богинями, беря их в свидетели, исполнять честно, соответственно моим силам и моему разумению следующую присягу и письменное обязательство: считать научившего меня врачебному искусству наравне с моими родителями, делиться с ними своими недостатками и в случае надобности помогать ему в его нуждах, его потомство считать своими братьями и это искусство, если они захотят его изучить, преподавать им безвозмездно и без всякого договора, наставления, устные уроки и все остальное в учение сообщать своим сыновьям, сыновьям своего учителя и ученикам, связанным обязательством и клятвой по закону медицинскому, но никакому другому...» (цит. за: «Гиппократ: Клятва. Закон. О враче. Наставления, 1998»).

За законом медичним! А нам влада десятиліттями, якщо не століттями, кодує інше: статті кримінального кодексу. Я навів слова Клятви Гіппократа, щоб для багатьох відомих і невідомих моїх колег підтвердити досягнення владних структур у значній, якщо не в повній, втраті настанов батька медицини щодо взаємин вчителя та учня. Сьогодні є «нормою», коли студент, якого ти навчав на п'ятому курсі, не вітається з тобою, коли він на шостому курсі, я вже не кажу, коли він інтерн, лікар... І, на жаль, нерідко ми в цьому є яскравим прикладом. Задумаймося! Задумаймося над тим, що в нас превалює: бажання зустрітися з учителем (я не кажу: допомогти) чи бажання уникнути зустрічі з ним? І ви переконаєтесь, що останнє.

Маленький приклад. Днями відбулася зустріч випускників нашого вузу 1981 року (25-річчя закінчення вузу), де основним організатором був проректор з навчальної роботи Ігор Місула, якого я навчав педіатрії, був у його студентські роки проректором (також із навчальної частини), ректором, активно сприяв його кар'єрному зростанню. На цю зустріч мене не запросили, я вже не кажу про... Таким чином, ми виснажуємося душевно добровільно, коли нас ніхто навіть не примушує. А коли не скажуть, а тільки натякнуть на необхідність самоприниження, нерідко

дехто поспішає це зробити. А можливо, замість таких дій нам прочитати вірш Генріха Гейне «Смирненное предостережение»?

Душа бессмертная, остерегись,
Тебе не пришлось бы худо,
Когда полетишь ты отсюда,
В последний путь, в беззвездную высь.
К небесной столице ворота ведут,
Стоят там солдаты Господни,
Нужны им деянья сегодня, —
А званья и чин не ценятся тут.
Тяжелую обувь и лишний груз
Оставь же, странник, у входа, —
Здесь будет покой, и свобода,
И мягкие туфли, и пение муз.

Переклад Т. Сільман

Трошки відійшов убік від своїх. Я хотів би показати, мабуть, зразок творчої праці вчителя з численними учнями. Розпочну з навчально-методичної роботи. Ось далеко не всі надруковані методичні вказівки в цьому напрямку: «Методичні вказівки з позааудиторної підготовки до практичних занять із дитячих хвороб» (1975), «Методичні вказівки з клінічного обстеження хворої дитини» (1975), «Методичні вказівки до лекцій і практичних занять із дитячих захворювань (класифікація захворювань)» (1977), «Навчально-дослідницька робота студентів» (1977), «Щоденник самоконтролю оволодіння практичними навиками» (1979), «Методичні вказівки студентам з клінічного обстеження хворої дитини» (1979), «Методичні вказівки для самопідготовки студентів до іспитів із дитячих хвороб» (1980), «Роль і значення системи контролю у вузі» (1980), «Організація навчально-дослідницької роботи студентів у медичному вузі» (1982), «Методичні вказівки для студентів з підготовки до практичних занять» (1982), «Додаток до методичних вказівок для студентів з підготовки до практичних занять» (1982), «Методичні рекомендації для підготовки лікарів-інтернів з педіатрії» (1982), «Наскрізна міжкафедральна програма: «Амбулаторно-поліклінічне обслуговування населення» (1987), «Методичні вказівки для студентів IV–V курсів з підготовки до практичних занять із розділу «Дитячі соматичні захворювання», частина I (1987), частина II (1987), «Методичні вказівки для студентів з підготовки до практичних занять із розділу «Пропедевтика дитячих

хвороб» (1987), «Методичні вказівки для студентів з підготовки до практичних занять із розділу «Дитячі інфекційні хвороби», (1987), «Методичні вказівки студентам з підготовки до практичних занять із розділу питань медичної генетики» (1992), «Історія хвороби на курсі пропедевтики дитячих хвороб» (1996)... Я не впевнений, що хоча б один із колективів педіатричних кафедр України, та й колишнього Союзу, так систематично і в такому обсязі друкував методичні матеріали для навчального процесу студентів. Що, це я сам робив? Безумовно, ні. Тільки зі своїми «дівчатами», своїм надзвичайно працелюбним колективом кафедри. Ми доповнювали один одного, ми не гласно змагалися в оптимізації навчального процесу, нам було приємно робити добру справу. Але ми на цьому не зупинилися. Апетит приходить під час їжі. У 1985 році виходить перший у Союзі, і, гадаю, у світі навчальний посібник «Дитяча курортологія», в 1993 році — «Практична педіатрія». З приводу останнього професор Сидельников казав мені: «Іване Семеновичу, за тобою не уженешся! Я щойно надумав написати таку книжку, а ти вже випустив». Бачите, книжка написана колективом кафедри, а її сприймають за моїм прізвиськом, що не зовсім справедливо. Виходить, що колектив кафедри працював на свій авторитет взагалі, на авторитет кожного, але найбільше — на мій. У подальшому ми підготували і видали книги «Педіатрія в ситуаційних задачах» (1995), «Госпітальна педіатрія» (1997), «Факультетська педіатрія» (1998), «Невідкладні стани в медсестринській практиці з педіатрії» (1998), «Алгоритм практичних навичок з дисципліни «Медсестринство в педіатрії» (1998), «Особливості й семіотика захворювань дитячого віку» (1999), «Педіатрія» (1999), «Актуальні питання вакцинопрофілактики інфекційних хвороб у дітей» (2001), «Медична генетика дитячого віку» (2003), «Дитяча інфектологія» (2004), «Лекції з педіатрії» (2006), «Лікування дітей на питних курортах» (2006); підготували 2 компакт-диски, присвячені дитячому харчуванню та захворюванням дітей періоду новонародженості... Хіба такий обсяг творчої роботи під силу одній людині? Це наслідок злагодженої праці, праці, яка приносила задоволення кожному з нас, праці, яка згуртовувала колектив, робила його привабливим і, я би сказав, зоряним. У такому колективі є бажання працювати, з таким колективом є бажання якнайскоріше зустрітися. Іноді мені вважалося, що я «зрісся» з ним більше, аніж зі своєю сім'єю. Я завжди з радістю йшов на роботу, я завжди з великою приємністю зустрічався з кожним своїм працівником. Усі вони надихали мене на

оптимізм, творче сприйняття навколишнього. Їхнє «живе слово» завжди було зі мною.

Как я люблю живое слово!
Оно, как мир, старо и ново,
Оно встречает нас кивком,
Оно пронзает нас клинком
И, даже оступаясь в грязь,
Нас веселит, развеселясь, —
Лишь становясь еще живей
В самой неловкости своей.
Оно, как человек, страдает,
Когда порой больным бывает,
Оно испытывает страх,
Трепещет стоном на устах,
Когда слова мы губим сами,
Их подменяя словесами.
А мы их словоблудьем душим,
Мы мрак несем их светлым душам,
Забыв, что слово без души —
Слова не слышимы, но живы,
А если ложь слетает с губ,
То фраза — склеп и слово — труп!

Фрідріх Ніцше

Не в меншій мірі колективізм виявляється й у виконанні наукових досліджень. В 1970 році я приніс на кафедру ідею вивчення внутрішньокішкового, пристінкового гідролізу (розкладу) вуглеводів у кишечнику дитини та їх всмоктування. Більше двох десятиріч колектив кафедри вивчав ці процеси у здорових і хворих дітей, були не тільки захищені дисертації в цьому напрямку, а й досліджені значні проблемні питання щодо стану цих процесів у дітей та були розроблені методи корекції порушень гідролізу і всмоктувань вуглеводів у дитячому віці. Ми в Україні були піонерами таких досліджень і визнаними фахівцями. Невипадково, що сьогодні кожний педіатр в області без особливих труднощів ставить діагноз синдрому мальабсорбції та призначає адекватне лікування. Цьому сприяли науково-практичні конференції, курси вдосконалення лікарів, обходи, монографія: «Синдром мальабсорбції вуглеводів у дітей». Щодо останньої, то академік й першовідкривач пристінкового травлення О. М. Уголев та начальник

кафедри педіатрії Ленінградської військової академії професор А. І. Кліурин написали до цієї книги таку передмову:

«Мы с большим удовлетворением рекомендуем этот труд широкому кругу читателей по ряду причин. Первое, что должно быть подчеркнуто, — важность и актуальность проблемы. Второе — это значительный педиатрический опыт авторов и в особенности — в области детской гастроэнтерологии. Создается впечатление, что в некоторых отношениях авторы представляют данные, превосходящие то, что опубликовано в этой области, и не только в советской литературе. Ввиду того, что педиатр — не всегда детский гастроэнтеролог, нетрудно предсказать, что книга принесет несомненную пользу. Очевидно, что в научном плане монография является шагом вперед в развитии проблемы, все еще полной противоречий и нерешенных вопросов. Успех, достигнутый тернопольскими педиатрами, содержит в себе предпосылки нового прогресса в этой важной области биологии и медицины, особенно, учитывая те возможности, которые открывает современная научно-техническая революция в области диагностики и лечения».

Не випадково, що в ті часи до нас на консультацію направляли дітей з Ташкенту, Києва, Одеси... Можу стверджувати, що наші здобутки в цій ділянці в повній мірі не використані практичною охороною здоров'я України.

З кінця 80-х років минулого століття колектив кафедри активно вивчав стан перекисного окислення ліпідів у дітей з різними захворюваннями. Нами було показано, що кожна хвороба у дітей супроводжується порушенням цих процесів, а їх глибина залежить від важкості патологічного процесу. Ось чому ми прийшли до висновку про необхідність введення в комплексне лікування речовин, які сприяють нормалізації перекисного окислення ліпідів.

Безпосередньо з порушенням таких процесів пов'язане виникнення в дітей явищ ендогенної інтоксикації. Тому не випадково ми розпочали вивчення її у дітей різного віку з різними захворюваннями. Результатом цього була захищена низка дисертацій, а також організована і проведена в Тернополі республіканська науково-практична конференція «Ендогенна інтоксикація та її корекція у педіатрії». Таким чином, ми розробили і впровадили в практику оцінку стану ендогенної інтоксикації при різноманітних патологіях у дітей та розробили методи її усунення. В тому ж 2001 році ми організували і провели в Тернополі регіональний симпозіум з участю зарубіжних фахівців: «Сучасні аспекти неонатології». І всі ці турботи лягали на плечі моїх найближчих колег, моїх учнів. І все

це додаткове навантаження було безоплатним, побудованим на ентузіазмі та великій повазі до педіатрії. Я хотів підкреслити, що завжди активну участь в усіх педіатричних заходах приймали педіатри області та, насамперед, педіатри й адміністрація обласної клінічної лікарні. Я завжди підкреслював, що досягнення педіатричної служби в області це є досягненням, як практичних лікарів, так і науковців, я також завжди говорив, що недоліки педіатричної служби в області є наслідком недостатніх зусиль як одних, так і других. Можливо, тому МОЗ України ставило в приклад іншим дружню співпрацю практичної охорони здоров'я і колективу кафедри (клініки), який я очолював.

Буквально в останні дні свого ректорства я придбав для своєї академії двофотомний рентгенівський денситометр «Lunar» (США), який є основою майже десятилітнього вивчення мінеральної щільності кісткової тканини (МЩКТ) у хворих дітей. Були виявлені особливості порушень МЩКТ у дітей з ревматологічним хворобами, нирок, органів травлення, ендокринною патологією... та запропоновані методи попередження і лікування їх. Результат цих наукових досягнень надруковані в монографії «Проблеми остеопорозу» (2002) у вигляді семи розділів.

Значною подією, насамперед, для педіатрів області була організована і проведена нами республіканська науково-практична конференція, присвячена до 75-річчя з дня народження члена-кореспондента АМН України професора І. С. Сміяна на тему: «Актуальні питання патології органів травлення у дітей». Вона відбулася в Тернополі 13–14 січня 2004 року. З виданням відповідних наукових праць. Господи, скільки довелося «крутитися» і «вертитися» моїм учням, щоб вона пройшла на високому рівні! І не випадково львів'яни, делегація, який була найбільш представницькою, навіть через рік-два після неї говорили, про цю подію, як про одне зі своїх найбільших свят. Знову ж таки, на кого працювали мої учні? На педіатрію і свого вчителя.

Я не буду перевтомлювати читача монографіями нашого колективу, а тільки наведу деякі з них за останні 20 років: «Переваривание и всасывание углеводов в процессе мембранного пищеварения в норме и патологии» (Москва, 1985), «Догляд і харчування при диспепсії» (Київ, 1988), «Гипотрофия» (Київ, 1989), «Заболевания мочеполовой системы у детей» (Київ, 1990), «Харчування і розвиток дитини» (Київ, 1992), «Алкогольний синдром плода» (Тернопіль, 1995), «Бронхіальна астма дитячого віку» (1995), «В раціональному харчуванні дітей до року —

здоров'я нації» (1998), «Гіпотрофія: сучасні погляди та нові підходи» (2000)...

У цих монографіях узагальнені основні наукові дослідження та практичні спостереження досягнень колективу кафедри. Ось чому, коли я пишу ці сторінки, перед моїми очима постають обличчя моїх учнів, педіатрів обласної клінічної лікарні, педіатрів області, з якими мені довелося працювати кілька десятиліть. Та я вважаю своїми учнями не лише підготовлених мною докторів і кандидатів наук, а й усіх педіатрів області, всіх педіатрів України у колишнього Союзу, яким стали в пригоді мої знання, мої книги, статті, доповіді...

Ніколи не згасала моя любов до педіатрії і педіатрів, а тому:

Ум смотрит тысячами глаз,
Любовь глядит одним.
Но нет любви — и гаснет жизнь,
И дни плывут, как дым.

Ф. Бурдільон

«Наука була для мене найкращим чинником проти всіх неприємностей у житті; не було такої біди, яка б часом навчання не розвивалася» (Ш. Монтеск'є). Це був мій життєвий девіз, який був найкращим лікувальним чинником душі та серця, це був мій життєвий девіз, який надавав найбільші, найщиріші почуття емоціонального піднесення.

У 1987 році за нашою ініціативою в Тернополі відбувся VIII з'їзд педіатрів України, і колектив очолюваної мною кафедри взяв на себе всі «тяготи» з його організації та проведення. Я вже не кажу про видання наукових матеріалів цього високого зібрання, забезпечення доповідей, поселення і розважання делегатів (біля 1000), зустріч, проводи... Ми до цього форуму підготували, видали та надали кожному делегату понад 10 методичних науково-практичних рекомендацій для педіатрів. Ми «горіли» денно іночно, ми працювали та жили на гребні хвиль своїх емоцій. І тільки ми могли в повній мірі зрозуміти похвалу метра педіатрії академіка М. Я. Студенікіна, директора головного центру педіатрії та голови товариства педіатрів СРСР, який сказав: «Я не можу навести жодного зібрання союзного значення, яке за своїми організаційними та змістовними показниками могло б дорівнювати до тернопільського». Більш того, і через багато років після цього з'їзду педіатри України і Союзу при зустрічі говорили про закарбовані позитивні емоційні почуття про наш з'їзд. І повірте, що це приємно мені, колективу педіатрів області. Що це, тільки мої особисті досягнення? Безумовно, ні. Тільки злагоджена

200

праця всіх педіатрів області й, насамперед, кафедри, дала такі наслідки, які й сьогодні наповнюють нас приємними спогадами. Такі значні наші досягнення можна віднести за рахунок зібрання в один колектив не пасивних чи активних маніпуляторів, а актуалізаторів: «Актуалізатор — как всегда, в противовес манипулятору — это деятель, «делатель», это тот, кто есть. Он выражает не мнимые возможности, а реальные, и старается с помощью своих трудов и талантов справиться с трудностями жизни. Он чувствует себя благополучным, потому что его существование наполнено непрерывной деятельностью. Он свободно обращается за помощью к прошлому, ищет силы в памяти и часто апеллирует к будущему в поисках целей, но он понимает прекрасно, что и то, и другое — акты настоящего...» (Еверетт Шостром. Перевод ООО «Парадокс»).

Лише через рік після такого визначного форуму в Тернополі проходив семінар головних спеціалістів союзних республік з харчування здорових і хворих дітей. І знову в бій. І знову мої тернопільські колеги готуються, беруть активну участь у семінарі, гостинно зустрічають і проводжають гостей з усіх республік колишнього Союзу. За візрцеве проведення семінару мені навіть було оголошено подяку Мінздравом СРСР. На цьому ж семінарі я виступив із дискусійною доповіддю: «Діарея і гіпотрофія». Остання в перший день була сприйнята зі значними застереженнями, а на другий день, після роздумів, усі делегати розроблені мною концептуальні питання оцінили достатньо високо.

Не тільки я, а й усі співробітники кафедри мали змогу спілкуватися з провідними вченими Союзу. Більш того, у кількох тернополян зав'язались тісні дружні стосунки на майбутнє: академік О. М. Лук'янова — майбутній доктор наук Н. В. Банадига, член-кореспондент АМН В. М. Сидельников — кандидат медичних наук Р. Й. Кошелєвський...

Форуми частіше збагачують їх учасників не доповідями, а особистими зустрічами, неофіційними та щирими бесідами. Так що «оплатою» за надзвичайну напруженість в організації наукових форумів, яких ми провели десятки, було розширення наших уявлень про провідних вчених, поглиблення професійних знань. І, таким чином, активація підвищення свого фахового надбання, розширення світогляду, устремління в майбутнє наукових досліджень.

Таким чином, ми постійно були у пошуках, з хвилеподібним напруженням усіх своїх творчих сил, подібно до дубу у вірші О. Олеса.

О, не без жалю погубили
Дерева листя восени,

Журились, плакали вони,
Коли ті листя з них летіли.
Так часом плаче у безсиллі
По кращих мріях чоловік
Коли життя розіб'є їх
І хрест поставе на могилі.
І тільки дуб, міцний і пишний,
Не скине лист пожовклий свій,
Поки весна не дасть другий —
Зелений, свіжий і розкішний.
Так інший шлях собі наміте
І ним до тих пір буде йти,
Аж поки кращої мети
Життя в туманах не засвіте.

Майже не було з'їзду, науково-практичної конференції, конгресу, симпозіуму, в яких ми не брали б активної участі. Ми не лише говорили про здобутки свого колективу, а й обґрунтовували наші нові погляди, концепції щодо діагностики та лікування дітей з різною патологією (органів травлення, сечовивідної, бронхолегеневої систем, гіпотрофії, диспепсії, рахіту, захворювань новонароджених...). Великий колектив (понад 30 науковців) здатний був охопити більшість актуальних питань педіатрії. Практично це був помірний науково-дослідний інститут, який, на жаль (не з моєї вини), не вдалося зберегти до сьогоднішніх днів. «Все ся крутить, все ся вертить, ніц на місці не стоїть...» А тому:

Ти не лякайся ранньої весни,
Яка заграє раптом на сопілці.
Повір в тепло і білим цвітом сні,
Щоб він запінився на кожній гілці.
Як вперше не зав'яжуться плоди,
Ти не сумуй, покинь свої тревоги.
Не завжди радість ходить без біди,
Бува й поразка — вісник перемоги.

Василь Мартинов

Що ж то за викладач клінічної дисципліни в медичному вузі, який не приділяє достатньої уваги лікувально-профілактичній роботі? Такий викладач «нездалий». Ось чому свого часу я з упевненістю і задоволенням без наукового ступеню та якихось помітних наукових

здобутків запросив на кафедру Т. С. Бабінець і О. І. Лугову — лікарів вищої категорії, знаних педіатрів. І до виходу їх на пенсію я вважав їх найкращими педіатрами, які здатні передати свої практичні навички студентам. Воно так і було. А тому цьому напрямку роботи завжди приділяли значну увагу. Цьому сприяли практична спрямованість усіх лекцій, курація хворих дітей, клінічні обходи, патологоанатомічні конференції, щомісячні переривчасті курси вдосконалення педіатрів області, клінічні конференції...

Свої наукові дослідження ми впроваджували в практику області, України шляхом видання методичних рекомендацій, інформаційних листів, авторських свідоцтв, раціоналізаторських пропозицій, яких видали кілька десятків (біля ста). Серед них можна назвати такі: методика призначення дуоденального дренажу (тюбажу) у дітей; електрографічний метод діагностики гіпервітамінозу Д; спосіб лікування ожиріння у дітей, використання озокеритових аплікацій у комплексній терапії цукрового діабету; профілактика, діагностика і лікування гіпервітамінозу Д; спосіб лікування гострої пневмонії у дітей раннього віку озокеритовими аплікаціями на ділянку печінки; використання білкових гідролізатів для парентерального харчування в комплексному лікуванні ускладнених форм гіпотрофії; методичні рекомендації з правильного харчування дітей першого року життя; метод діагностики порушень абсорбції в кишечнику дітей; нормативні показники глікемічних кривих у дітей шкільного віку після навантаження різними вуглеводами; розрахунок дози харчових речовин для парентерального харчування дітям раннього віку; інформаційна лінійка педіатра; етапне лікування і диспансеризація дітей з хронічними захворюваннями гепатобіліарної та гастродуоденальної зони; парентеральне харчування у дітей раннього віку; діагностика і лікування порушень кишкового всмоктування при хронічних неінфекційних захворюваннях травної системи у дітей; профілактика ДВЗ-синдрому при гнійно-септичних захворюваннях у дітей раннього віку; календар диспансеризації дітей; інформаційна лінійка педіатра; рекомендації з добового набору продуктів харчування для здорових дітей; нутрієнтограма; диспансеризація недоношених дітей; про діагностику спадкової нестерпності лактози; застосування ентеросорбентів у комплексній терапії бронхіальної астми у дітей; інтерпретація результатів діагностики ендогенної інтоксикації у новонароджених різних груп; застосування антиоксидантів у комплексній терапії хронічних захворювань гастродуоденальної зони у дітей; методика застосування черешкірної магнітолазеротерапії в комплексному лікуванні

залізодефіцитної анемії у дітей; критерії діагностики та принципи лікування внутрішньоутробних специфічних інфекцій у новонароджених; критерії діагностики формування у підлітків схильності до соціально-негативної поведінки та шляхи її попередження; роль лямблій у патології органів травлення у дітей...

Кожному лікарю найбільше задоволення приносять позитивні результати лікувальної роботи — одужання дитини чи помітне покращення її здоров'я.

Та й взагалі всякій дорослій людині найбільше задоволення приносить спілкування з дитиною, особливо зі здоровою дитиною. Гаму почуттів від таких відносин важко передати навіть на папері. Вони діють на дорослу людину заспокійливо, навіюють оптимізм, потяг до життя, до добра... Чистота, святість, прозорість дитячої душі «заражають» дорослу людину, значною мірою попереджають її негативну поведінку, налаштовують на сприйняття всього доброго, відкидаючи все зле. Тривале спілкування з добром людини, насамперед дитини, витісняє підозри, недоброзичливість, зарозумілість у людині. І цим можна пояснити, що найбільший відсоток людей із чистими поглядами і добрими вчинками — серед педіатрів та учителів.

Про це свідчать і «послання» моїх учнів до мене. Ось чому в мене виникло бажання навести слова Гюго-школяра:

Учитель дорогой, прийнять
Прошу мой робкий стих — и замираю.
Ты первый научил, уроки мне давая,
Мой неокрепший ум свободно направлять.
Лишь оттого я песни смог слагать
И лишь тебе их посвящаю.

Але мені довелося провести своє життя переважно в жіночому колективі, який постійно надихав мене в моїй творчій роботі, в моєму життєвому оптимізмі й у моєму сприйнятті навколишнього. Ось чому в кінці я наводжу вірш Роберта Бернса (1759–1796):

Вітрець комиш колише —
Шуми, шуми, комише!
Немає в світі над дівчат,
Гей, над дівчат миліше!
Трудись весь вік, журись весь вік, —
Така вже доля клята!

Пропав би з горя чоловік,
Якби не ті дівчата...

.....

Бо це ж краса з усіх красот,
Усіх створінь перлина:
Мужчина в Бога був ескіз,
А жінщина — картина.
Вітрець комиш колише,
Шуми, шуми комише!
Немає в світі над дівчат,
Гей, над дівчат миліше.

Іван Семенович Сміян

З журбою радість обнялась...
(частина сьома)

Дизайн обкладинки *Світлани Демчак*
Відповідальна за випуск *Маргарита Більчук*

Підписано до друку 25.10.2006. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний. 11,2 ум. др. арк., 8,9 обл.-вид. арк.
Тираж 250. Замовлення № 06-201.
Редакція газети «Підручники і посібники». Свідоцтво ТР №189 від 10.01.96.
46010, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.
Тел. 8-(0352)-43-15-15; 43-10-21. E-mail: pp@pp.utel.net.ua
www.pp.utel.net.ua